

**MINISTERUL AFACERILOR INTERNE AL REPUBLICII MOLDOVA
ACADEMIA „ȘTEFAN CEL MARE”**

Cu titlu de manuscris
CZU 349.6(043.2)

NICOLAU INGRID-ILEANA

RAPORTUL JURIDIC DE DREPT AL MEDIULUI

Specialitatea: 12.00.02 – Drept public (drept ecologic)

TEZĂ DE DOCTOR ÎN DREPT

Conducător științific

**BELECCIU Ștefan
Dr. în drept, conf. universitar**

Autor

NICOLAU Ingrid-Ileana

CHIȘINĂU, 2012

© NICOLAU INGRID-ILEANA, 2012

ADNOTARE

Nicolau Ingrid-Ileana. „Raportul juridic de drept al mediului”. Teză de doctor în drept la specialitatea 12.00.02 – Drept public (drept ecologic). Chișinău, 2012.

Structura lucrării: introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia constituită din 149 surse, volumul textului de bază fiind de 146 pagini. Rezultatele obținute sunt publicate în 12 articole științifice și un manual.

Cuvinte-cheie: raport juridic de dreptul mediului, subiecte ale raportului de dreptul mediului, obiectul raportului de dreptul mediului, contractul ecologic, drepturile ecologice, obligațiile ecologice, raporturile de răspundere de mediu, raporturile de beneficiere de resursele naturale, raporturile de mediu de interes public, raporturile de mediu de interes privat.

Domeniul de studii al tezei vizează raportul juridic de dreptul mediului (ecologic).

Scopul și obiectivele lucrării rezidă în studierea concepțiilor doctrinare ce vizează principiile și condițiile de realizare a raporturilor de mediu, analiza legislației în contextul evoluției rapide a unor reglementări juridice necunoscute anterior, respectiv și apariția unor noi categorii de principii și reguli deschise spre cercetare, dezvăluite și incluse în circulația științei juridice naționale.

Noutatea și originalitatea științifică include un șir de propuneri și formulări care vin să completeze știința juridică și practica ce vizează raporturile de dreptul mediului. De asemenea, a fost formulată ideea instituirii unor relații specifice legate de contractul ecologic, s-a evidențiat un spectru nou de rapoarte de dreptul mediului, la care literatura de specialitate încă nu a făcut referință.

***Problema științifică soluționată** constă în identificarea și argumentarea științifică și logică a unor categorii noi de reguli specifice, aplicabile raporturilor de dreptul mediului, care vin să completeze știința juridică și practica ce vizează raporturile de dreptul mediului*

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. Concluziile și recomandările enunțate în teză vor permite dezvoltarea anumitor direcții în știință, legislație și practică. Aceasta, la rândul său, va determina revizuirea opiniei tradiționale cu privire la raporturile de mediu. Lucrarea se caracterizează prin analiza concepțiilor doctrinare, iar tezele științifice ce se desprind de aici vor putea fi utilizate: la perfecționarea și dezvoltarea doctrinei juridice autohtone; la elaborarea noilor reglementări juridice; în procesul de instruire la cursul „Dreptul mediului”.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele lucrării sunt implementate în procesul de instruire a studenților Facultății de Drept, Facultății Securitate și Ordine Publică, Institutului de Formare Profesională Continuă și Cercetări Științifice Aplicative din cadrul Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI. De asemenea, acestea și-au găsit reflectare în procesul de instruire și elaborare a lucrărilor de curs în cadrul Facultății de Drept a Universității „Spiru Haret” din Constanța, România.

ANNOTATION

Nicolau Ingrid – Ileana. “The environmental law reports”. PhD thesis as the specialty 12.00.02 – Public Law (Environmental law). Chişinău, 2012.

Structure: introduction, four chapters, general conclusions and recommendations, bibliography consists of 149 sources, basic text volume is 146 pages. The results are published in 13 papers.

Keywords: environmental law reports, subjects of the ecological law reports, object of the environmental law reports, the environmental contract, the environmental law, ecological obligations and environmental law reports responsibility, benefits reports from operation of natural resources, environmental public reports and environmental reports of private interest.

Field studies of the thesis concerns the legal environmental report (ecological).

Purpose and objectives of the work lies in studying the doctrinal concepts and principles aimed at achieving conditions for environmental reports, analyze legislation in the context of the rapidly evolving legal regimes previously unknown, respectively, and new categories of principles and rules open for research, disclosed and included in national legal science movement.

Novelty and scientific originality includes a number of proposals and formulations which complete the legal science and practice of ecological law reports. Specifically identified and scientifically substantiated some new categories of specific rules which apply to environmental law. Also, the idea was made to impose specific contract relations ecological spectrum revealed a new environmental law reports, in which literature has not yet reference. The work is characterized by analyzing the doctrinal concepts and scientific theses that can be detached from this used improvement and development of indigenous legal doctrine, the development of new legal regulations, in the training course, “Environmental Law”.

Theoretical significance and applied value of the work. The conclusions and recommendations contained in the sentence will allow certain directions in science, law and practice. This in turn will lead to revision of the traditional view of ecological reports. Besides the fact that in theory and practice will outline a clear idea about specific environmental reports, as part of a separate branch, it will form a first step in the consecration of a difference in the procedure for examining complaints related to environmental issues and disputes which concern the environmental damage.

Implementation of scientific results. Results of work are implemented in the training of students of the Faculty of Law, Security and Public Order Department, Institute of Continuing Training and Applied Scientific Research of the Academy “Ştefan cel Mare” of MAI. They also found their reflection in the training and ongoing development works in the Faculty of Law, University “Spiru Haret” from Constanta, Romania.

АННОТАЦИЯ

Николау Ингрид – Иляна. «Правоотношения экологического право». Диссертация на соискание научной степени доктора права по специальности 12.00.02 – Публичное право (экологическое право). Кишинэу, 2012 г.

Структура диссертации состоит из введения, 4 глав, общих выводов и рекомендаций, библиографического списка из 149 источников, основной объем текста содержит 146 страниц. Материалы диссертации опубликованы в 13 научных работ.

Ключевые слова: правоотношение экологического право, субъекты правоотношения экологического право, объект правоотношения экологического право, экологический контракт, экологические права, экологические обязательства, правоотношения экологической ответственности, правоотношения выгоды от эксплуатации природных ресурсов, экологические общественные правоотношения, экологические правоотношения частного интереса.

Область исследования: Правоотношения экологическое право.

Цели и задачи диссертации: Комплексное изучение проблем, связанные с правоотношениями экологического право.

Научная новизна и оригинальность полученных результатов заключается в комплексном исследовании научно-теоретических проблем связанные с правоотношениями экологического право, в соответствие с которым уточнена закономерность, проанализированы различные научные мнения, сформулированы заключения и научно-практические рекомендации. Решённая научная проблема состоит в том, что были идентифицированы и научно аргументированы новые категории правил применяемые исключительно правоотношениям экологического права.

Теоретическая значимость и прикладное значение работы. Выводы и рекомендации, содержащиеся в диссертации позволит развитие определенных направлений в науке, в законодательстве и в практики. На наш взгляд это будет первым шагом в процессе пересмотра традиционной точки зрения в отношении экологических правоотношений. Работа характеризуется анализом доктринальных концепций, а научные идеи будут использоваться: в совершенствовании и развитии национальной доктрине; в разработке новых правовых регламентаций; в процессе образования учебного курса «Экологического право».

Внедрение результатов научного исследования: Научные результаты внедрены в подготовке студентов Академии «Штефан чел Маре» Министерства Внутренних Дел Республики Молдова, а также в подготовке студентов Университета «Спиру Харет» города Констанция, Румыния.

LISTA ABREVIERILOR

ARFC – Agenția Relații Funciare și Cadastru

AIT – Agenția Ecologică Teritorială

CC – Cod civil

CP – Cod penal

CPC – Cod de procedură civilă

CS – Codul silvic

IES – Inspectoratul Ecologic de Stat

MAI – Ministerul Afacerilor Interne

RM – Republica Moldova

SUA – Statele Unite ale Americii

CUPRINS

ADNOTARE	3
АННОТАЦИЯ	5
LISTA ABREVIERILOR.....	6
CUPRINS	7
INTRODUCERE	8
1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL CERCETĂRII RAPORTULUI JURIDIC DE DREPT AL MEDIULUI.....	14
1.1 ASPECTE TEORETICE GENERALE PRIVIND RAPORTUL JURIDIC DE DREPTUL MEDIULUI	14
1.2 ANALIZA MATERIALELOR ȘTIINȚIFICE INTERNAȚIONALE ÎN DOMENIUL CERCETĂRII RAPORTULUI JURIDIC DE DREPT AL MEDIULUI.....	21
1.3 ANALIZA MATERIALELOR ȘTIINȚIFICE NAȚIONALE ÎN DOMENIUL CERCETĂRII RAPORTULUI JURIDIC DE DREPT AL MEDIULUI	22
1.4 CONCLUZII LA CAPITOLUL 1	24
2. BAZELE TEORETICE ȘI NORMATIVE ALE RAPORTULUI JURIDIC DE DREPT AL MEDIULUI.....	26
2.1 NOȚIUNEA RAPORTULUI JURIDIC DE DREPT AL MEDIULUI	26
2.2 CARACTERELE JURIDICE ALE RAPORTULUI DE DREPT AL MEDIULUI.....	30
2.3 DELIMITAREA RAPORTULUI DE DREPT AL MEDIULUI DE ALTE RAPORTURI DE DREPT	35
2.4. CLASIFICAREA RAPORTURILOR JURIDICE DE DREPTUL MEDIULUI	42
2.4.1 <i>Importanța clasificării raporturilor juridice de dreptul mediului</i>	42
2.4.2 <i>Criteriile și varietățile raporturilor juridice de dreptul mediului</i>	47
2.5 CONCLUZII LA CAPITOLUL 2	55
3. ELEMENTELE RAPORTULUI JURIDIC DE DREPTUL MEDIULUI.....	59
3.1 GENERALITĂȚI PRIVIND STRUCTURA RAPORTULUI JURIDIC DE DREPTUL MEDIULUI.....	59
3.2 SUBIECTELE RAPORTULUI JURIDIC DE DREPTUL MEDIULUI.....	60
3.3 OBIECTUL RAPORTULUI JURIDIC DE DREPTUL MEDIULUI.....	78
3.4 CONȚINUTUL RAPORTULUI JURIDIC DE DREPTUL MEDIULUI	89
3.5 CONCLUZII LA CAPITOLUL 3.....	99
4. FUNDAMENTAREA TEORETICĂ ȘI CONȚINUTUL LEGISLATIV AL CATEGORIILOR DE RAPORTURI JURIDICE DE DREPTUL MEDIULUI	102
4.1 RAPORTURILE DE RĂSPUNDERE DE MEDIU	102
4.2 RAPORTURILE DE GESTIONARE A RESURSELOR NATURALE	107
4.3 RAPORTURILE DE GESTIONARE A COMPONENTELOR ANTROPOGENE ALE MEDIULUI	112
4.4 RAPORTURILE CONTRACTUALE DE MEDIU	118
4.5 CONCLUZII LA CAPITOLUL 4.....	121
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	125
BIBLIOGRAFIE.....	129
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	138
CV AL AUTORULUI.....	139

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei investigate. Istoria dezvoltării societății umane a demonstrat nu doar o singură dată faptul că normele de conviețuire umană suportă diverse modificări, care se datorează, de regulă, valorilor pe care le promovează societatea la o anumită etapă de dezvoltare.

Astăzi, în condițiile în care societatea umană a atins niveluri înalte de dezvoltare, ceea ce implică folosirea resurselor naturale în volume imense, o problemă importantă care apare este protecția mediului.

Aceasta condiționează constituirea unor norme ce ar proteja mediul, iar în rezultat apare un fascicul distinct de raporturi juridice, care sunt deosebite după conținutul și forma lor de cele ale altor ramuri de drept.

Prin urmare, soluționarea unei probleme specifice pentru societatea umană, cum ar fi cea a protecției mediului, nu poate fi realizată fără cunoașterea și aplicarea regulilor specifice. Având în vedere faptul că fenomenele naturii decurg independent de voința umană și că orice intervenție a omului în mediu duce inevitabil la modificări, constatăm că și procedeele utilizate la soluționarea acestor probleme trebuie să fie cele mai categorice, astfel încât în final să excludă intervenția sau să înlăture totalmente consecințele acesteia.

La acest capitol, cea mai actuală problemă care se evidențiază este cea a naturii și esenței raportului de mediu. Aceasta se datorează interesului permanent ce vizează protecția mediului atât din partea populației, cât și din partea statului.

Actualitatea unui studiu științific privind problema raportului de dreptul mediului este subliniată și de existența unor divergențe între aplicarea corectă a normelor legale, pecum și de elaborarea cadrului juridic adecvat care se referă la protecția mediului. În așa fel, nu doar la faza de aplicare a legii se cere o identificare clară a raportului de dreptul mediului, dar și în faza de elaborare a legii, în vederea determinării unui stil aparte pentru reglementările de mediu.

Actualitatea temei investigate rezultă și din faptul că perfecționarea relațiilor sociale existente, legate de raporturile de beneficiere de resursele naturale, precum și de elementele mediului uman, generează recunoașterea unor noi categorii de principii care nu au existat până la acest moment sau care nu au fost recunoscute, dar se cer a fi recunoscute obiectiv.

Obiectul cercetării îl constituie sistemul problemelor teoretice, metodologice și aplicative legate de raportul de dreptul mediului. Considerăm că o cunoaștere profundă a particularităților de aplicare a regulilor și principiilor ce țin de raporturile de dreptul mediului va determina în mare măsură buna funcționare a mecanismelor de protecție a mediului, iar în subsidiar, va face ca problema ecologică să devină un lucru fără de pericol atât pentru cetățeni, cât și pentru autoritățile publice.

Astăzi, la capitolul „raporturilor de dreptul mediului” apar un șir de probleme fără un răspuns determinat, asupra cărora urmează să se expună știința dreptului. Dintre acestea evidențiem:

- caracterele raportului juridic de dreptul mediului;
- diferența dintre raporturile de mediu și celelalte raporturi juridice;
- domeniile de relații care formează obiectul raportului de dreptul mediului;
- limitele de aplicare a legii de mediu privind raporturile complexe, precum și categoriile de raporturi care nimeresc exclusiv sub incidența legislației de mediu;
- problema admisibilității raporturilor specifice doar dreptului mediului;
- posibilitatea încheierii contractului ecologic în sistemul relațiilor contractuale;
- criteriile de delimitare a raporturilor contractuale de mediu de celelalte categorii de raporturi contractuale;
- rolul autorităților publice, inclusiv a statului, în procesul de desfășurare a raporturilor de mediu;

Anume aceste probleme, de rând cu multe altele, au determinat inițierea prezentului studiu.

Descrierea situației în domeniul de cercetare. Fundamentarea unei poziții științifice care să argumenteze particularitățile raporturilor juridice de mediu este posibilă doar prin prisma denumirii corecte a ramuri distincte de drept, Dreptul mediului, (la moment drept ecologic).

Problemele științifice referitoare la raporturile de dreptul mediului au constituit în anumite limite obiect de cercetare al savanților în domeniu. În acest context, este important de menționat lucrările profesorului român E. Lupan, „Dreptul mediului”, Partea generală, vol I (București, 1996); „Dreptul mediului” (București, 2002), E. Lupan în coautorat cu M. Minea și A. Marga, „Dreptul mediului”, Partea specială, vol. II (București, 1997), unde este relevat un concept al raportului de dreptul mediului ca fiind un raport ce are drept obiectiv protecția, conservarea și dezvoltarea componentelor de mediu. În aceste lucrări se fundamentează ideea după care un raport „pur” de dreptul mediului urmează a nu încorpora elemente ale altor categorii de raporturi juridice, cum ar fi a celor de drept civil. În așa fel, consideră autorul, raportul juridic de dreptul mediului nu poate avea ca obiect folosința de mediu, acesta fiind obiectivul dreptului civil.

Aceași poziție este susținută de M. Duțu și D. Marinescu, care, în lucrările lor “Dreptul mediului” (București, 1995), „Dreptul Internațional și Comunitar al Mediului” (București, 1995), „Dreptul mediului înconjurător” (București, 1996) sunt de părerea că raportul de dreptul mediului, inclusiv cel de drept internațional al mediului, vizează acea categorie de relații care are ca obiect protecția, conservarea și dezvoltarea componentelor de mediu.

Autorul rus V. Petrov, care reprezintă unul din cei mai de vază specialiști ai doctrinei ruse în domeniul dreptului mediului, în lucrarea sa „Dreptul ecologic al Rusiei” (Moscova, 1999), abordează o poziție mai formalistă și în acest sens susține că prin raport de dreptul mediului este necesar de înțeles o relație reglementată de normele de drept al mediului.

Un alt autor rus, B. Erofeev, în lucrarea „Dreptul ecologic al Rusiei” (Moscova, 1996), susține că prin raport de dreptul mediului este necesar de avut în vedere acea relație care apare între persoane fizice sau juridice și mediul lor de existență, relații reglementate de normele dreptului mediului.

Inițierea cercetării raportului juridic de dreptul mediului a fost generată de conceptul expus în lucrarea autorilor moldoveni, P. Zamfir și I. Trofimov, „Dreptul mediului. Partea generală” (Chișinău, 1998), potrivit căruia raportul de dreptul mediului este privit drept acea relație socială ce are ca obiect protecția, conservarea, dezvoltarea, dar și folosința rațională a componentelor de mediu. În așa fel, în această lucrare se abordează o nouă poziție științifică prin care are loc extinderea domeniului raportului juridic de dreptul mediului.

Însă, necesitatea cercetării acestui spectru de subiecte rezidă din faptul că problema raportului de dreptul mediului, deși a constituit obiect al cercetării în diverse izvoare și studii științifice din Republica Moldova, România, Rusia și alte țări, totuși, considerăm că aceasta a fost elucidată parțial și fragmentar, fără a fi examinate profund toate problemele caracteristice unui raport juridic, inclusiv din punctul de vedere al aplicării acestuia.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul principal al lucrării constă în determinarea locului raporturilor juridice de dreptul mediului, în vederea identificării elementelor specifice de aplicare a acestor raporturi. Delimitarea raporturilor de dreptul mediului de alte raporturi juridice aceasta fiind nu doar o problemă teoretică, ci și una practică.

Scopul urmărit prin această lucrare rezidă în studierea concepțiilor doctrinare ce vizează principiile și condițiile de realizare a raporturilor de mediu, analiza legislației în contextul evoluției rapide a unor reglementări juridice necunoscute anterior, respectiv și apariția unor noi categorii de principii și reguli deschise spre cercetare, dezvăluite și incluse în circulația științei juridice naționale, precum și studierea profundă a concepțiilor doctrinare ce țin de esența juridică și natura raportului de mediu.

Obiectivele trasate în vederea realizării acestui scop au fost de natură să:

- identifice noțiunea și esența raporturilor de dreptul mediului;
- facă o analiză științifică și să aprecieze specificul și particularitățile diferitor categorii ale raporturilor de dreptul mediului;
- evidențieze trăsăturile de bază ale formelor și tipurilor de raporturi de dreptul mediului;

- elucideze unele aspecte particulare care se referă la raporturile contractuale ecologice și perspectiva aplicabilității acestora în sistemul de drept al Republicii Moldova și chiar al României.

Supportul metodologic al lucrării îl constituie tezele fundamentale ale filosofiei, teoriei generale a statului și dreptului, dreptului mediului, dreptului contravențional, dreptului civil, precum și ale altor discipline juridice și socio-umane care reflectă tema investigată. Caracterul complex al studiului determină diversitatea metodelor, procedeele și tehnicilor utilizate: metode științifice generale (gramaticală, logică, sistematică, istorică, comparativă, tipologică); metode sociologice (analiza erorilor) și juridice (formal juridică, juridică comparată).

La întocmirea prezentei lucrări ne-am bazat pe studierea materialului doctrinar-teoretic, normativ-legislativ și practic, fiind obținute astfel unele rezultate științifice ale căror conținut nu epuizează problema în cauză, dar prin care se pretinde crearea unei viziuni noi asupra acesteia.

Baza teoretică, metodologică și empirică a tezei o constituie: legislația națională și cea străină, literatura juridică de specialitate autohtonă și lucrările unor savanți din România, Republica Moldova, Rusia, Franța etc.

La baza elaborării acestei teze sunt lucrările și abordările doctrinare ale savanților consacrați în domeniu: E. Lupan, M. Minea, A. Marga, M. Duțu, D. Marinescu, V. Petrov, B. Erofeev, P. Zamfir, I. Trofimov ș. a.

Noutatea științifică a lucrării rezidă în faptul că este printre primele cercetări complexe din Republica Moldova a problemelor teoretice și aplicative privind raportul juridic de dreptul mediului, în baza căreia sunt relevate legități, formulate concluzii, propuneri și recomandări ce ar asigura noi posibilități pentru aplicarea și folosirea reală a datelor științifice în scopul desăvârșirii aspectelor legate de aceste categorii de raporturi. De asemenea, a fost formulată ideea instituirii unor relații specifice legate de contractul ecologic, s-a evidențiat un spectru nou de rapoarte de dreptul mediului, la care literatura de specialitate încă nu a făcut referință. Prin această lucrare se abordează un subiect care la momentul de față constituie unul „cheie” în discuțiile savanților în domeniu.

***Problema științifică soluționată** constă în identificarea și argumentarea științifică și logică a unor categorii noi de reguli specifice, aplicabile raporturilor de dreptul mediului, care vin să completeze știința juridică și practica ce vizează raporturile de dreptul mediului*

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. Concluziile și recomandările enunțate în teză vor permite dezvoltarea anumitor direcții în știința juridică, legislației din domeniul protecției mediului și practică. Aceasta, la rândul său, va determina revizuirea opiniei tradiționale cu privire la raporturile de mediu. Pe lângă faptul că în doctrină și practică se va contura o idee clară despre specificul raporturilor de mediu, ca elemente ale unei ramuri

distincte, aceasta va forma și un prim-pas în consacrarea unei diferențe în procedura de examinare a petițiilor legate de subiectele ecologice și litigiile care au ca obiect daunele de mediu.

Lucrarea se caracterizează prin analiza concepțiilor doctrinare, iar tezele științifice ce se desprind de aici vor putea fi utilizate: la perfecționarea și dezvoltarea doctrinei juridice autohtone; la elaborarea noilor reglementări juridice; în procesul de instruire și însușire a cursului „Dreptul mediului”.

Rezultatele științifice principale înaintate pentru susținere. Pentru susținere publică sunt propuse următoarele subiecte care constituie, în ansamblu, modelul conceptual al studiului:

1. Identificarea și argumentarea științifică a regulilor de delimitare aplicabile raporturilor de dreptul mediului, în comparație cu alte raporturi juridice.

2. Determinarea criteriilor de identificare a obiectului de reglementare a raporturilor juridice de mediu.

3. Argumentarea criteriilor ce fac diferențierea între raporturile de dreptul mediului și alte categorii de raporturi asemănătoare.

4. Enunțarea unor categorii noi de raporturi de dreptul mediului, care nu au fost identificate și reflectate până la momentul actual în literatura de specialitate și în segmentul legislativ.

5. Evidențierea particularităților realizării raporturilor juridice de mediu.

6. Relevarea caracteristicilor specifice, prin prisma cărora se identifică raportul de dreptul mediului.

7. Determinarea condițiilor pentru aprecierea calității de subiect al raportului de dreptul mediului.

8. Argumentarea posibilității și necesității de aplicare a normelor care determină răspunderea contractuală în raporturile de dreptul mediului.

Implementarea și aprobarea rezultatelor științifice. Ideile și conceptele de bază cuprinse în această lucrare au fost prezentate în cadrul ședințelor catedrei „Drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare”, conferințelor și sesiunilor de comunicări științifice internaționale organizate de Academia „Ștefan cel Mare” și Universitatea „Spiru Haret” din Constanța, precum și în revistele de specialitate din Republica Moldova și România.

Tezele principale cuprinse în lucrare au fost reflectate într-un manual de Dreptul mediului și în 12 articole științifice publicate în reviste, anale și anuare științifice, precum și în materialele conferințelor cu caracter științifico-practic.

Rezultatele lucrării sunt implementate în procesul de instruire a studenților Facultății de Drept, Facultății Securitate și Ordine Publică, Institutului de Formare Profesională Continuă și

Cercetări Științifice Aplicative din cadrul Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI. De asemenea, acestea și-au găsit reflectare în procesul de instruire și elaborare a lucrărilor de curs în cadrul Facultății de Drept a Universității „Spiru Haret” din Constanța, România.

Publicații la tema tezei: 8 articole științifice și un manual.

Volumul și structura tezei. Structura și volumul lucrării au fost determinate de marea diversitate a problemelor teoretice și aplicative ce apar în legătură cu relevarea conținutului problemei raporturilor de dreptul mediului, precum și de natura scopului și sarcinilor trasate. Astfel, teza este compusă din introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 149 surse, volumul textului de bază fiind de 140 pagini. Toate elementele structurii sunt indisolubil legate între ele și corespund cerințelor logice ale conținutului lucrării.

Cuvinte-cheie ale tezei.

Raport juridic de dreptul mediului, subiecte ale raportului de dreptul mediului, obiectul raportului de dreptul mediului, contractul ecologic, drepturile ecologice, obligațiile ecologice, raporturile de răspundere de mediu, raporturile de beneficiere de resursele naturale, raporturile de mediu de interes public, raporturile de mediu de interes privat.

1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL CERCETĂRII RAPORTULUI JURIDIC DE DREPT AL MEDIULUI

1.1 Aspecte teoretice generale privind raportul juridic de dreptul mediului

Fundamentarea unei poziții științifice care să argumenteze particularitățile raporturilor juridice de mediu este posibilă doar prin prisma recunoașterii existenței unei ramuri distincte de dreptul mediului.

Până nu demult, omul nu-și puna întrebarea în ce privește posibilitatea epuizării resurselor naturale. Astăzi, tot mai des în discuțiile cetățenilor, în sursele mass-media și în rapoartele guvernamentale sunt abordate subiecte ce țin de problema ecologică, situație generată de împrejurările de mediu, dar și de cele de ordin social, economic și politic.

Constituind o componentă a ecosferei, individul figurează în calitate de factor principal transformator al acesteia. După cum s-a adevărit, fiecare viețuitoare contribuie într-un fel sau altul la configurarea cadrului ambiant, dar nici o altă specie de viețuitoare nu are așa impact asupra mediului, pe care îl are specia umană prin activitatea sa.

În conformitate cu direcțiile principale instituite prin actele internaționale, Republica Moldova pășește pe calea adoptării legislației la condițiile socio-economice a țării. Astfel, la etapa actuală de dezvoltare a societății putem trasa două direcții principale în politica statului care vizează aceste probleme:

1. Instituirea unui mecanism de adaptare la mediu.
2. Reglarea numerică a populației și dirijarea procesului de producere.

Instituirea și realizarea acestor direcții favorizează soluționarea unor așa probleme cum ar fi: re tehnologizarea procesului de producție la întreprinderile industriale, prin activitatea cărora se cauzează un impact deosebit asupra mediului; rezolvarea problemei natalității, sănătății, inclusiv a problemei ce ține de răspândirea bolilor infecțioase; introducerea tehnologiilor noi de producție nonpoluantă; organizarea sistemului unic de control, precum și alte probleme care apar pe parcursul dezvoltării sociale.

Aceste soluții necesită a fi implementate și din alte considerente. Astfel, Republica Moldova este unul din statele europene cu cea mai mare densitate a populației. Din 1970 până în 1995, în decursul unui sfert de secol, populația țării a crescut cu un milion de oameni, constituind mai mult de 4,5 milioane la momentul respectiv. 50% din numărul total de locuitori trăiesc în orașe (este vorba doar de populația cu viză permanentă de reședință, fără a se lua în considerație fluxul zilnic de vizitatori și lucrători din suburbii).

Numai municipiul Chișinău și-a sporit numărul în acest timp de la 350 mii (1970) la 670 mii (1995) [38].

După cum afirmă profesorul Gh. Costachi, un drept prioritar și sfânt al omului constituie dreptul la viață [36, p. 18]. Dacă omul ar acționa numai cu mijloacele cu care l-a înzestrat natura, atunci nici pe departe n-ar fi ceia ce este astăzi. Astfel, odată cu saltul industrial-științific, dezvoltarea transformatoare a mers mult mai departe de posibilitățile naturii, omul rămânând ca subiect în forța căruia este posibilitatea deciderii soartei de mai departe a Terrei. În așa fel, dacă celelalte viețuitoare și-au adaptat consumările la condițiile impuse de mediu, omul a depășit de multe ori consumul și necesitățile sale în raport cu condițiile naturale.

Astfel, omul nu-și limitează locul de trai numai la clădiri, ci își constituie și anturajul său natural, locul de trai al său fiind constituit din edificiile unde viețuiește, localitățile, aer, apă, sol, care sunt supuse condițiilor de necesități ale sale.

Până nu demult, s-a considerat că mediul uman va continua să asigure condițiile de viață și să ofere populației aerul pe care îl respiră, apa pe care o bea, hrana pe care o mănâncă și cele mai multe dintre materiile prime de care are nevoie. Acest capitol biologic condiționează întreaga existență a populației și activitățile sale economico-sociale. Dacă-l distrugem, tehnica cea mai avansată de care dispune omenirea se reduce la zero și orice sistem economic și politic dependent de acest capitol se va prăbuși.

Nu putem să scăpăm din vedere că timpul este scurt și trebuie să începem de pe acum să învățăm cum să adaptăm forța noastră tehnică la constrângerile și mai puternice ale mediului viu.

Este evident că atât timp cât pătrunderea tehnicii în mediu este menținută la un nivel scăzut, în așa fel de „aranjament” mediul încă poate fi tolerat.

Astăzi nu mai există destul aer curat, apă nepoluată și sol ce poate fi folosit potrivit destinației sale economice concrete pentru a absorbi toate pagubele cauzate prin activități umane. „Oamenii acceptă cu ușurință măsurile colective pentru protecția mediului, dar ignorează tot cu ușurință măsurile care solicită o disciplină individuală și eforturi personale” [76, p. 45].

Astfel, problema ambianței locului de trai uman la ziua de azi devine o problemă stringentă.

Saltul brusc al dezvoltării industriale în ultimele două secole au dus la modificări profunde și accelerate în mediu atât în cel natural cât și în cel artificial. În urma introducerii unor noi tehnologii au apărut cazuri fără precedent. Au început a fi tăiate hectare de păduri, s-a intensificat exploatarea resurselor subpământene, ultimele fiind considerate resurse nepuizabile.

Dobândind posibilitatea de a transforma mediul înconjurător, omul nu și-a pus mult timp problema de a proceda rațional în condițiile de echilibru de dezvoltare a vieții. Această problemă omul o sesiza de obicei după careva accidente sau catastrofe.

Natura nu întârzie să dea de știre omului că abuzul nu duce la bine. În așa fel sunt cunoscute multe cazuri ca, de exemplu:

1. În anul 1943, în SUA, ca rezultat a explorării nemiloase a pădurii, în decurs de câteva minute a avut loc o mare eroziune, unde vânturile au transformat în praf 300 ml. tone de sol fertil.

2. Cunoaștem așa materiale, numite Freon-11 și Freon-12, aflate în stare gazoasă, care se găsesc în cantități mari în lichidele pentru răcire și în flacoanele aerosol. Fiind emise în atmosferă ele imediat nu cauzează efecte negative. Astfel, ele ajung într-o perioadă lungă în stratosferă, unde sub influența razelor ultraviolete ale soarelui se descompun și elimină atomi de clor. Aceasta intră în reacție cu moleculele de ozon din atmosferă pe care le descompun în simple molecule de oxigen. Efectul atomilor de clorură se produce sub formă de reacție în lanț, deci o singură moleculă de clor poate distruge mai multe sute molecule de ozon. Luând în considerație faptul că gazele de freon ajung în 10-15 ani în stratosferă, efectele acestora se produc timp de 50-100 ani. Unele state deja au interzis fabricarea unor aerosoluri cu astfel de conținut.

3. Cazul catastrofei de la Cernobîl și a bombardamentelor orașelor Hiroshima și Nagasachi, considerăm că nu cer comentarii.

Așadar, datorită faptului că influențele negative asupra mediului și omului nu cunosc granițe locale, regionale și statale, datorită faptului că măsurile de dezvoltare economică și de producție a mediului poartă un caracter complex, iar desfășurarea lor necesită dirijare centralizată la etapa actuală problemele principale din acest domeniu sunt impuse spre rezolvare statului. Această poziție poate fi argumentată prin următoarele:

Poluarea și lupta împotriva sa este o problemă națională, noțiunea fiind reprezentată de stat, sarcinile respective nu pot reveni decât statului;

- a) statul este cel care stabilește regulile de conduită, inclusiv și cele din domeniul protecției mediului;
- b) statul poate, prin organele sale specializate, să urmărească respectarea normelor legale în materie;
- c) statul este chemat să aplice sancțiuni în cazul încălcării de către persoane a normelor legale imperative;
- d) organele statului sunt competente să soluționeze litigiile care se nasc în legătură cu poluarea și protecția mediului;
- e) statul are la dispoziție, prin buget, sume de bani din care pot fi finanțate activități de prevenire, de depoluare și de îmbunătățire a condițiilor de mediu.

Indiferent de faptul dacă este sau nu pusă această problemă ca o funcție distinctă a statului, astăzi importanța ei practică deja nu mai este pusă de nimeni la îndoială.

Așadar, statul impune, de rând cu problemele suveranității statale, problema economică și problema stabilității ecologice.

De rând cu problemele ce țin de protecția naturii apar o serie de probleme legate de mediul de viață creat prin activitatea umană. Aceste probleme au origine în situația care s-a creat pe planetă, și anume problemele legate de cataclismele sociale, politice, economice, precum și cele legate de factorii obiectivi, cum ar fi creșterea numărului populației, sporirea numărului de boli incurabile etc.

Astfel, în urma declanșării unei crize ecologice și în rezultatul amplificării efectelor ei, apare nu numai problema protejării naturii și componentelor ei, ci și problema existenței întregii omeniri. Fără îndoială, aceasta apare în contextul caracterului „transformator” al numeroaselor forme de poluare și pe fonul utilizării excesive a resurselor naturale, având, prin urmare, rezonanță atât în plan național, cât și internațional. Sarcina unică în astfel de situații constă în soluționarea problemei privind evitarea poluării și menținerea echilibrului ecologic. Evident, un rol aparte în rezolvarea acestei probleme îi revine dreptului, ca fiind, la ora actuală, una din cele mai eficiente pârgii de soluționare a litigiilor care apar.

Deseori, în discuțiile realizate pe marginea problemei de mediu, sunt utilizate un șir de noțiuni, conținutul cărora, de cele mai dese ori, nefiind cunoscut sau fiind înțeles greșit. Astfel, vom încerca să relevăm succint conținutul câtorva noțiuni, cum ar fi „ecologie”, „mediu”, „resurse naturale”, „criză ecologică” etc., iar în contextul acestora – să relevăm și unele probleme și situații care apar în legătură cu utilizarea acestor termeni.

Ecosfera reprezintă un sistem global și de înaltă complexitate ce cuprinde totalitatea obiectelor și factorilor materiali existenți, care se află într-o strânsă interdependență și care s-au constituit pe parcursul a câtorva miliarde de ani. Toate procesele ce au loc sunt supuse unor legități universale obiective, care guvernează și existența umană. În așa fel, este necesar de determinat unele legi fundamentale ce guvernează viețuirea pe Terra și de care oamenii urmează să țină cont. Printre acestea menționăm:

- în natură toate sunt legate de toate, fapt ce adevărește că toate procesele se află într-o legătură de lanț;
- totul trebuie să ducă undeva, adevărindu-se faptul că în natură nimic nu este de prisos și totul își găsește utilizare;
- natura este cel mai înțelept „gospodar”, principiu care confirmă capacitatea extraordinară a naturii de a aranja lucrurile anume în așa fel încât să satisfacă necesitățile tuturor celor ce participă la desfășurarea proceselor în ecosferă;

- nimic nu se capătă gratis, în așa fel spunând că totul la un anumit moment are o „răsplată”, astfel încât azi noi doar amânăm „răsplata” și nu o evităm.

De la apariția dreptului mediului ca ramură a jurisprudenței și până la momentul actual, mai există discuții în jurul problemei ce privește recunoașterea dreptului mediului ca ramură de drept. Cum s-a afirmat, dreptul mediului (numit deseori drept ecologic) este o ramură de drept care își croiește drum spre statutul de „drept de cetate”, adică ramură autonomă. Este neîndoielnic faptul, că dreptul mediului este nu numai o ramură internă de drept, ci are și o semnificație internațională [5, p. 46].

Totodată, se mai pune problema dacă este dreptul mediului o ramură de drept sau aceasta este un „cumul de norme juridice din diferite ramuri de drept, iar dreptul mediului apare doar ca o disciplină juridică”.

În prezent există trei opinii cu privire la consacrarea dreptului mediului ca știință autonomă sau viceversa:

- 1) dreptul mediului nu poate fi privit ca ramură distinctă de drept, ci doar ca o disciplină juridico-didactică;
- 2) dreptul mediului poate fi privită ca o ramură de drept de sinteză;
- 3) dreptul mediului constituie o ramură de drept distinctă cu toate caracteristicile sale.

Adepii primei opinii, *dreptul mediului – disciplină juridică*, își fundamentează poziția prin câteva argumente:

- de la bun început normele de drept care protejau natura aparțineau fie dreptului administrativ, fie dreptului civil, fie dreptului penal;

- chiar astăzi în această ramură sunt folosite instituțiile de răspundere juridică a acestor ramuri, precum și alte metode juridice de reglementare.

Adepii poziției *dreptul mediului – ramură de sinteză* consideră că dreptul mediului este un domeniu având comun obiect de reglementare, dar folosindu-se de procedee și metodici caracteristice dreptului administrativ, penal, civil etc.

În argumentarea ultimei poziții, care de altfel o susținem, vom încerca să înaintăm următoarele argumente:

- dreptul mediului se caracterizează prin prezența obiectului său distinct de reglementare – raporturile ce privesc folosirea rațională, protecția, conservarea și dezvoltarea componentelor mediului;

- dreptul mediului se caracterizează prin prezența combinației specifice a metodelor de reglementare și, respectiv, prin prezența sarcinilor și funcțiilor sale distincte de funcțiile și sarcinile altor ramuri de drept;

- dreptul mediului se caracterizează prin prezența cadrului instituțional propriu, cum ar fi instituția expertizei ecologice, instituția răspunderii de dreptul mediului [109, p. 17-19; 78, p. 207-217] etc.

În continuarea argumentării recunoașterii dreptului mediului ca ramură independentă a dreptului, este necesar să soluționăm două probleme: care este obiectul reglementării și metoda de reglementare.

Pentru orice ramură de drept este specifică o anumită categorie de relații sociale, care și constituie obiectul său de reglementare prin intermediul unei anumite grupe de norme juridice omogene.

În dreptul mediului, această categorie o formează relațiile sociale care apar între persoanele fizice sau juridice privitor la folosirea, conservarea, dezvoltarea și protecția factorilor de mediu. Astfel, putem delimita patru grupe mari de relații sociale ce constituie obiectul de reglementare a dreptului mediului:

- 1) relații legate de folosirea rațională a componentelor mediului;
- 2) relații privind conservarea factorilor de mediu;
- 3) relații privind dezvoltarea factorilor de mediu;
- 4) relații privind protecția factorilor de mediu.

Totodată, delimitând factorii de mediu, și anume cei abiotici (apa, aerul, solul, subsolul), biotici (fauna și flora) și antropici (factori creați prin activitatea umană), putem delimita trei categorii de relații care constituie obiectul de reglementare a dreptului mediului, în funcție de obiectul nemijlocit protejat:

- a) relații legate de folosirea, conservarea, dezvoltarea și protejarea resurselor abiotice;
- b) relații legate de folosirea, conservarea, dezvoltarea și protecția componentelor biotice;
- c) relații legate de folosirea, conservarea, dezvoltarea și protecția componentelor antropice.

Toate aceste grupe de relații sunt reglementate de acte legislative separate, dar care tind să formeze pe viitor un act legislativ codificat și unic.

Vorbind despre locul dreptului mediului în sistemul ramurilor de drept, trebuie să fundamentăm poziția dreptului mediului ca apartenent la dreptul public sau la dreptul privat, precum și coraportul dreptului mediului cu alte ramuri de drept, fie de drept public, fie de drept privat [45, p. 25].

În acest scop luăm drept bază criteriile de diferențiere a acestor două mari sisteme de drept – dreptul public și dreptul privat. Astfel, determinăm următoarele patru criterii de delimitare a acestor două sisteme [2, p. 116-117]:

- 1) caracterul normelor ce formează ramura;

- 2) poziția părților în raporturi;
- 3) interesul apărut în cadrul raporturilor și importanța relațiilor apărute;
- 4) modul în care se garantează drepturile subiective.

Deci, pornind de la caracterul normelor, observăm pentru dreptul mediului că domină normele cu caracter imperativ. Spre exemplu, articolul 42 al Codului silvic al Republicii Moldova prevede că: „În rezervații, parcuri naționale, alte arii protejate se interzic folosințele silvice ce nu sunt conforme scopurilor creării acestora”. Articolul 52 al aceluiași Cod stabilește că: „Autoritatea silvică centrală este obligată să asigure prin unitățile sale împădurirea tuturor terenurilor din fondul forestier, destinate regenerării” [15].

Tot din normele expuse mai sus observăm poziția de subordonare a părților în raporturile de folosire și protecție a componentelor mediului. Astfel, beneficiarii de folosință a resurselor naturale sunt situați pe o poziție de subordonare față de organele de stat ce au în funcție realizarea controlului și supravegherea folosirii resurselor componentelor mediului.

Referindu-ne la interesul apărut și interesul utilizării normelor de drept, constatăm că prin instituirea unui regim de protecție a aerului, apelor, solului, precum și prin obligarea folosirii raționale se realizează nu numai interesul beneficiarului acestui obiect, dar și interesul întregii societăți care se bucură de folosința în comun a acestor resurse.

În ceea ce privește modul în care se garantează drepturile subiective, constatăm că la cauzarea unui prejudiciu mediului, indiferent de faptul dacă au fost sesizate sau nu organele competente în privința încălcării legislației sau cauzării prejudiciului, autoritățile publice ce exercită funcțiile de control și supraveghere sunt obligate să reacționeze asupra acestei încălcări, altfel spus – din oficiu (art. 33 al Legii Republicii Moldova privind asigurarea sanitaro-epidemiologică a populației).

În concluzie, ramura dreptului mediului aparține sistemului de drept public.

Vorbind despre coraportul dreptului mediului cu alte ramuri de drept, menționăm că această ramură se află într-o strânsă legătură cu dreptul constituțional, dreptul contravențional, dreptul penal, dreptul civil, dreptul financiar etc. Deseori, normele acestor ramuri constituie mijlocul soluționării unei sau altei sarcini de protecție a mediului.

Rolul principal al dreptului mediului constă în realizarea scopurilor de folosire rațională și protecție a componentelor mediului. El are menirea să reglementeze relațiile principale ce țin de acest domeniu, realizarea cărora ar duce până la urmă la o armonie, la un echilibru ecologic și la determinarea rolului omului în procesele ce au loc în natură.

În ce privește esența raportului juridic de dreptul mediului, chestiune care derivă din problemele abordate mai sus, trebuie să menționăm că fundamentarea unei poziții științifice care

să argumenteze particularitățile raporturilor juridice de mediu este posibilă doar prin prisma recunoașterii existenței unei ramuri distincte de dreptul mediului.

1.2 Analiza materialelor științifice internaționale în domeniul cercetării raportului juridic de drept al mediului

Problemele științifice referitoare la raporturile de dreptul mediului au constituit în anumite limite obiect de cercetare al savanților în domeniu. În acest context, este important de menționat lucrările profesorului român E. Lupan, „Dreptul mediului”, Partea generală, vol I (București, 1996); „Dreptul mediului” (București, 2002), E. Lupan în coautorat cu M. Minea și A. Marga, „Dreptul mediului”, Partea specială, vol. II (București, 1997), unde este relevat un concept al raportului de dreptul mediului ca fiind un raport ce are drept obiectiv protecția, conservarea și dezvoltarea componentelor de mediu. În aceste lucrări se fundamentează ideea după care un raport „pur” de dreptul mediului urmează a nu încorpora elemente ale altor categorii de raporturi juridice, cum ar fi a celor de drept civil. În așa fel, consideră autorul, raportul juridic de dreptul mediului nu poate avea ca obiect folosința de mediu, acesta fiind obiectivul dreptului civil.

Aceeași poziție este susținută de M. Duțu și D. Marinescu, care, în lucrările lor “Dreptul mediului” (București, 1995), „Dreptul Internațional și Comunitar al Mediului” (București, 1995), „Dreptul mediului înconjurător” (București, 1996) sunt de părerea că raportul de dreptul mediului, inclusiv cel de drept internațional al mediului, vizează acea categorie de relații care are ca obiect protecția, conservarea și dezvoltarea componentelor de mediu.

Problema subiectului raportului juridic este relevată uneori pornind de la enunțarea categoriilor de subiecți ai raporturilor, definirea acestora reieșind din aceasta și fiind lăsată la considerarea cititorului. Astfel, potrivit lui, Beleiu Gh. Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil (ediția a V-a revăzută și adăugită de Marian Nicolae, Petrică Trușan). București: Casa de editură și presă „Șansa”, 1998 subiect de drept civil constituie acea specie de subiecte care cuprinde persoana fizică și persoana juridică, în calitate de drepturi subiective și de obligații civile. Și în alte ramuri ale dreptului, definirea subiectului se realizează în aceeași manieră. Astfel, V. Prisăcaru consideră că subiect al raporturilor juridice de drept administrativ este de fiecare dată un organ al administrației publice sau un funcționar al acesteia, pe de o parte, și, pe de altă parte, un organ al administrației publice, organ de stat altul decât cel executiv sau un particular. Dvoracek M.. Drept administrativ, Iași: Editura Chemarea, 1993, este de părerea că subiect al raportului juridic administrativ poate fi orice persoană fizică sau juridică, având capacitatea de a se încadra în raporturile juridice administrative [46, p. 97].

Lupan E., Trofimov I. În articolul „Răspunderea de dreptul mediului”, în: „Fiat Justitia”, nr.1, 1998, Cluj-Napoca: Editura Universității „Dimitrie Cantemir”, 1998. menționează că, răspunderea juridică îmbracă forme concrete în funcție de specificul normei juridice încălcate și raportul juridic în cadrul căruia a fost încălcată norma legală. În acest fel, se distinge răspunderea penală, răspunderea civilă, răspunderea administrativă, răspunderea materială, răspunderea disciplinară etc. și ceva mai nou – răspunderea de dreptul mediului (răspunderea ecologică).

Daniela Marinescu este de părerea că raportul juridic de drept al mediului înconjurător este un raport ce ia naștere între oameni – luați individual sau organizați în colective – în legătură cu conservarea, dezvoltarea și protecția mediului înconjurător în ansamblul său, raport reglementat prin normele juridice specifice, a cărui realizare în caz de nevoie este asigurată prin forța de constrângere a statului. Marinescu D. Dreptul mediului înconjurător. București: Editura. „Șansa”, 1996.

Autorul rus V. Petrov, care reprezintă unul din cei mai de vază specialiști ai doctrinei ruse în domeniul dreptului mediului, în lucrarea sa „Dreptul ecologic al Rusiei” (Moscova, 1999), abordează o poziție mai formalistă și în acest sens susține că prin raport de dreptul mediului este necesar de înțeles o relație reglementată de normele de drept al mediului.

Un alt autor rus, B. Erofeev, în lucrarea „Dreptul ecologic al Rusiei” (Moscova, 1996), susține că prin raport de dreptul mediului este necesar de avut în vedere acea relație care apare între persoane fizice sau juridice și mediul lor de existență, relații reglementate de normele dreptului mediului.

Însă, necesitatea cercetării acestui spectru de subiecte rezidă din faptul că problema raportului de dreptul mediului, deși a constituit obiect al cercetării în diverse izvoare și studii științifice din România, Rusia, Ucraina și alte țări, totuși, considerăm că aceasta a fost elucidată parțial și fragmentar, fără a fi examinate profund toate problemele caracteristice unui raport juridic, inclusiv din punctul de vedere al aplicării acestuia.

1.3 Analiza materialelor științifice naționale în domeniul cercetării raportului juridic de drept al mediului

Practic orice autor care reflectă problematica reglementărilor de dreptul mediului identifică, mai întâi de toate, existența unui raport specific, și anume a celui de dreptul mediului. Mai apoi se face reflecții asupra particularităților unor categorii ale acestor raporturi.

În Republica Moldova, inițierea cercetării raportului juridic de dreptul mediului a fost generată de conceptul expus în lucrarea autorilor moldoveni, P. Zamfir și I. Trofimov, „Dreptul mediului. Partea generală” (Chișinău, 1998), potrivit căruia raportul de dreptul mediului este

privit drept acea relație socială ce are ca obiect protecția, conservarea, dezvoltarea, dar și folosința rațională a componentelor de mediu. În așa fel, în această lucrare se abordează o nouă poziție științifică prin care are loc extinderea domeniului raportului juridic de dreptul mediului.

Opinia susținută de autorii moldoveni P. Zamfir și I. Trofimov este una care vine să completeze calitativ și esențial domeniul de aplicare a reglementărilor de dreptul mediului, iar prin aceasta – să identifice esența raporturilor din acest domeniu. Astfel, anume acești autori vin să promoveze ideea potrivit căreia raportul juridic de dreptul mediului are ca obiect nu doar protecția, ci și folosirea rațională a componentelor de mediu, atribuindu-i astfel, noțiunii de „folosire rațională” un conținut juridic distinct.

Astfel, dacă e să ne referim la opinia autorilor indicați mai sus, atunci putem identifica că raportul juridic de dreptul mediului se caracterizează prin următoarele [119. pag.]:

- a) acest raport poate lua naștere numai între persoane;
- b) acest raport poartă caracter volițional;
- c) acest raport este un raport ideologic;
- d) în cele mai dese cazuri, în cadrul acestor raporturi părțile se situează pe poziții de subordonare;
- e) pentru acest raport juridic caracteristic este faptul că de cele mai dese ori parte în raport este statul.

Problematika raportului juridic de dreptul mediului a deranjat și alți autori, cum ar fi profesorul universitar, doctor habilitat în drept Gh. Costachi, conferențiarul universitar, doctor în drept Șt. Belecciu, doctorul în drept A. Rotaru în lucrările „Rolul și importanța principiilor juridice în dezvoltarea legislației ecologice” (“Legea și viața”, 2010, nr.4, pag.4), “Legislația ecologică a Republicii Moldova: concept și esență” (“Revista Națională de Drept”, 2010, nr.1, pag.44), „Protecția mediului înconjurător - concept și esență” (“Legea și viața”, 2008, nr.4, pag.40). Din conținutul lucrărilor la care facem referință se relevă o susținere tacită a ideii de raport juridic de mediu prin prisma acelor caracteristici la care facem referință în lucrare și care de fapt servesc baza probantă a conceptului de raport juridic de dreptul mediului pe care o susținem și o fundamentăm mai jos. În lucrările la care facem referință, autorii, mai întâi de toate susțin ideea existenței unei categorii deosebite de raporturi juridice și anume a celor de dreptul mediului sau cum mai sunt numite de dreptul ecologic, iar în al doilea rând identifică particularitățile unor categorii de raporturi.

Deasemenea în mod subsidiar a fost atinsă problema esenței raportului de dreptul mediului și în articolul științific sub autoratul profesorului universitar, doctor habilitat, D-I I. Guceac, și d-lui V. Ursu în lucrarea „Standardele internaționale și normativele calității mediului ambiant în practica legislației ecologice a Republicii Moldova” (“Revista Națională de Drept”,

2007, nr.9, pag.16). În această lucrare de asemenea se recunoaște existența unei categorii specifice de raporturi juridice și anume a celor de dreptul mediului.

În aceeași ordine de idei putem menționa reflecțiile făcute pe marginea subiectului abordat și cele relatate de către D-l V. Vlaicu în articolul „Dreptul de a fi despăgubit pentru dauna ecologică” (“Legea și viața”, 2006, nr.9, pag.29). În această lucrare autorul identifică particularitățile raportului juridic de dreptul mediului la compartimentul repararea daunelor rezultate din cauzarea prejudiciului mediului.

1.4 Concluzii la capitolul 1

Prin urmare, soluționarea unei probleme specifice pentru societatea umană, cum ar fi cea a protecției mediului, nu poate fi realizată fără cunoașterea și aplicarea regulilor specifice. Având în vedere faptul că fenomenele naturii decurg independent de voința umană și că orice intervenție a omului în mediu duce inevitabil la modificări, constatăm că și procedeele utilizate la soluționarea acestor probleme trebuie să fie cele mai categorice, astfel încât în final să excludă intervenția sau să înlăture totalmente consecințele acesteia.

La acest capitol, cea mai actuală problemă care se evidențiază este cea a naturii și esenței raportului de mediu. Aceasta se datorează interesului permanent ce vizează protecția mediului atât din partea populației, cât și din partea statului.

Actualitatea unui studiu științific privind problema raportului de dreptul mediului este subliniată și de existența unor divergențe între aplicarea corectă a normelor legale, pecum și de elaborarea cadrului juridic adecvat care se referă la protecția mediului. În așa fel, nu doar la faza de aplicare a legii se cere o identificare clară a raportului de dreptul mediului, dar și în faza de elaborare a legii, în vederea determinării unui stil aparte pentru reglementările de mediu.

Actualitatea temei investigate rezultă și din faptul că perfecționarea relațiilor sociale existente, legate de raporturile de beneficiere de resursele naturale, precum și de elementele mediului uman, generează recunoașterea unor noi categorii de principii care nu au existat până la acest moment sau care nu au fost recunoscute, dar se cer a fi recunoscute obiectiv.

Obiectul cercetării îl constituie sistemul problemelor teoretice, metodologice și aplicative legate de raportul de dreptul mediului. Conșiderăm că o cunoaștere profundă a particularităților de aplicare a regulilor și principiilor ce țin de raporturile de dreptul mediului va determina în mare măsură buna funcționare a mecanismelor de protecție a mediului, iar în subsidiar, va face ca problema ecologică să devină un lucru fără de pericol atât pentru cetățeni, cât și pentru autoritățile publice.

Astăzi, la capitolul „raporturilor de dreptul mediului” apar un șir de probleme fără un răspuns determinat, asupra cărora urmează să se expună știința dreptului. Dintre acestea evidențiem:

- caracterele raportului juridic de dreptul mediului;
- diferența dintre raporturile de mediu și celelalte raporturi juridice;
- domeniile de relații care formează obiectul raportului de dreptul mediului;
- limitele de aplicare a legii de mediu privind raporturile complexe, precum și categoriile de raporturi care nimeresc exclusiv sub incidența legislației de mediu;
- problema admisibilității raporturilor specifice doar dreptului mediului;
- posibilitatea încheierii contractului ecologic în sistemul relațiilor contractuale;
- criteriile de delimitare a raporturilor contractuale de mediu de celelalte categorii de raporturi contractuale;
- rolul autorităților publice, inclusiv a statului, în procesul de desfășurare a raporturilor de mediu;

Anume aceste probleme, de rând cu multe altele, au determinat inițierea prezentului studiu.

2. BAZELE TEORETICE ȘI NORMATIVE ALE RAPORTULUI JURIDIC DE DREPT AL MEDIULUI

2.1 Noțiunea raportului juridic de drept al mediului

Problema raportului juridic în știința juridică nu are o tratare univocă nici până la momentul actual. Astfel, abordările controversate existente în literatura de specialitate impune necesitatea determinării criteriilor stricte ce ar da posibilitate să fie realizată o tratare relativ unică a problemelor vizate și o stabilitate în practica aplicării dreptului.

Nu mai puțin importantă este necesitatea unui studiu detaliat a problemelor legate de raportul juridic în dreptul mediului. Aceasta este condiționat de faptul că dreptul mediului formează o ramură relativ nouă și nu toate problemele fundamentale ale acestei ramuri și-au găsit reflecția în careva studii profunde. Cu toate acestea, majoritatea problemelor ce se referă la raportul juridic în general au fost abordate de către doctrinarii în domeniu.

Una din cele mai dificile probleme în știința și practica jurisprudenței ultimilor decenii a constituit-o identificarea unei noi categorii de raporturi existentă în multitudinea de raporturi juridice – cele de dreptul mediului.

Această problemă este legată de faptul că pe parcursul a mai mult de cincizeci de ani atât sub aspect legislativ, cât și sub aspect doctrinal se conturează o categorie calitativ nouă a raporturilor juridice, și anume raporturile de dreptul mediului. E de menționat și faptul că până la momentul actual teoria nu s-a determinat cu spectrul de raporturi juridice care formează categoria raporturilor de dreptul mediului.

Lipsa unei definiții unice se datorează și accepțiunilor diferențiate privind caracterele raportului juridic de dreptul mediului, conceiverii diferențiate a spectrului de relații care fac obiectul de reglementare a dreptului mediului etc.

În pofida acestei situații, mai mulți autori au definit, totuși, raportul juridic de dreptul mediului, aducând în fiecare caz argumentele de rigoare.

Astfel, în literatura juridică de specialitate raportul juridic de dreptul mediului este definit în mod diferit. Acest fapt este condiționat, după cum am mai menționat, de lipsa unei opinii unice cu privire la obiectul reglementării ramurii dreptului mediului [118, p. 31]. Până a pretinde la o definiție, considerată corectă de noi, ținem să expunem unei analize definițiile respective reflectate în literatura de specialitate.

În acest context, autorul român E. Lupan susține că „raportul juridic de mediu sau raportul de dreptul mediului este relația socială formată între persoane în legătură cu prevenirea

poluării, refacerea mediului poluat și îmbunătățirea condițiilor de mediu reglementată prin normele juridice specifice înmănușiate în dreptul mediului” [71, p. 153].

Un alt autor român, M. Duțu, susține că raporturile juridice de dreptul mediului sunt acele relații reglementate de normele dreptului mediului, care iau naștere în procesul de protecție, conservare și dezvoltare a calităților naturale ale mediului [45, p. 40].

Daniela Marinescu este de părerea că raportul juridic de drept al mediului înconjurător este un raport ce ia naștere între oameni – luați individual sau organizați în colective – în legătură cu conservarea, dezvoltarea și protecția mediului înconjurător în ansamblul său, raport reglementat prin normele juridice specifice, a cărui realizare în caz de nevoie este asigurată prin forța de constrângere a statului [80, p. 49].

Autorii moldoveni P. Zamfir și I. Trofimov, optează pentru ideea că raportul juridic de dreptul mediului este o relație socială, reglementată de normele juridice de dreptul mediului, apărută între persoane în legătură cu folosirea, conservarea, dezvoltarea și protecția componentelor mediului și, în caz de necesitate, asigurată pe calea coerciției statale [119, p. 31].

Autorul rus V. Petrov constată că „raportul juridic ecologic trebuie considerate acele relații care au apărut în domeniul interacțiunii dintre societate și natură, relații reglementate de normele juridice de dreptul ecologic” [143, p. 68].

S. Bogoliubov menționează că raportul de dreptul mediului (ecologic) este o relație care apare între societatea umană și mediul uman, și se nasc în legătură cu protecția și folosirea resurselor naturale [122, p. 9].

B. Erofeev susține că raporturile juridice de dreptul mediului (ecologic) sunt relațiile care apar în legătură cu folosirea, regenerarea și protecția resurselor naturale, sunt condiționate de specificul factorilor naturali și se constituie sub influența normelor diferitor ramuri de drept [124, p. 100].

Reieșind din textele enunțate mai sus rezultă concluzia despre existența în fond a trei mari curente în ce privește accepțiunile esenței raportului de dreptul mediului.

Prima poziție, susținută în principal de majoritatea autorilor români [45, p. 68; 80, p. 49], este caracterizată prin următoarele momente esențiale:

- a) raportul de dreptul mediului apare în legătură cu protecția, conservarea și dezvoltarea mediului;
- b) raportul de dreptul mediului apare doar între persoane;
- c) raportul de dreptul mediului este guvernat de norme specifice.

Conform celei de-a doua opinii [124, p. 100], susținută în fond de autorii ruși, raportul juridic de dreptul mediului apare drept unul ce se caracterizează prin următoarele elemente:

a) raportul de dreptul mediului apare în legătură cu folosirea, protecția, conservarea și dezvoltarea resurselor naturale;

b) raportul de dreptul mediului apare între persoane și mediul natural al acestora (resursele naturale);

c) raportul de dreptul mediului este guvernat de normele diferitor ramuri de drept.

Conform celei de-a treia poziții [79, 119], la care ne aliniem și noi, raporturile de dreptul mediului se caracterizează prin următoarele:

a) raporturile de dreptul mediului apar doar între persoane;

b) raporturile de dreptul mediului apar în legătură cu folosirea rațională, conservarea, dezvoltarea și protecția componentelor mediului;

c) raporturile de dreptul mediului sunt reglementate de normele specifice care aparțin dreptului mediului;

Pentru relevarea definiției susținută de noi, vom încerca să facem o analiză detaliată, cu evidențierea elementelor principale specifice diferitor noțiuni ale raportului de dreptul mediului.

Conform primei poziții doctrinale, raporturile de mediu pot apărea doar între persoane și doar în legătură cu protecția, conservarea și dezvoltarea componentelor mediului. Astfel, părtașii acestui curent susțin că relațiile legate de folosirea componentelor de mediu, deși au ca obiect resursele naturale, totuși formează obiectul dreptului civil, și, prin urmare, sunt raporturi civile. Aceasta se explică prin faptul că de expresia cu sens larg „folosirea componentelor de mediu” este legată problema dreptului de proprietate, dreptului de uzufruct, dreptului de servitute, dreptului de gaj etc.

La prima vedere aceste argumente ar fi destul de acceptabile, însă apare o întrebare destul de firească: *cum poate fi realizată o protecție eficientă fără o reglementare a unei folosințe raționale a componentelor mediului? Oare ar fi eficiente măsurile de protecție, regenerare, dezvoltare a componentelor mediului, fără o reglementare a folosinței componentelor mediului?* Considerăm că nu pur și simplu reglementarea unei folosințe, ci a unei folosințe raționale a componentelor de mediu va avea efectul dorit în atingerea scopurilor și obiectivelor de protecție a mediului.

Astfel, pornind de la ideea enunțată, considerăm că în acest sens s-ar contura un fascicol nou de norme, diferite de cele civile, sau poate care să le completeze – norme privitor la folosirea rațională a componentelor de mediu. Aceste norme, deși ar reglementa dreptul de proprietate, dreptul de folosință în sens îngust, dreptul de gaj, arendă etc., totuși ar constitui elementul dreptului mediului și nu al dreptului civil. Am argumenta această afirmație prin faptul că aceste categorii de norme și-au făcut apariția odată cu relevarea scopului de protecție a mediului, întru realizarea acestuia, iar la eventuala dispariție, chiar și prezumtiv, a problemei de

mediu, necesitatea în așa fel de norme ar fi dispărut. Totodată, ar fi fost vorba despre o analogie a disjungării de la dreptul civil a dreptului comercial, dreptului familiei, dreptului locativ etc. Altfel spus, raporturile de dreptul mediului legate de folosirea rațională a componentelor mediului, deși la prima vedere ar fi posibil de atribuit la categoria raporturilor civile, totuși aparțin la cele de dreptul mediului. După esență, acestea au un alt conținut decât cele civile, iar scopul reglementărilor este mai specific decât al celor de drept civil.

Prin urmare, rezultă că raportul juridic de dreptul mediului cuprinde nu doar spectrul de relații legate de protecția, conservarea, dezvoltarea, dar și folosirea rațională a componentelor mediului.

Conform celei de-a doua concepție, raporturile de dreptul mediului apar între om și resursele naturale și nu reflectă o categorie aparte de raporturi. De asemenea, susțin acești autori, raporturile de dreptul mediului nu sunt guvernate de norme specifice unei ramuri de drept distincte, ci sunt influențate de normele altor ramuri de drept.

La prima vedere, aceste raporturi apar între om (persoane) și mediul său de existență. Însă, este incorect, cel puțin la momentul de față, să recunoaștem că mediul, cu toate elementele lui, sau cel puțin unele din ele, poate să apară drept parte la un raport reglementat de normele de drept. În acest sens, se exclude însăși natura relației juridice, deoarece relația apărută între om și aer, apă, animale etc., nicidecum nu se poate încadra în noțiunea de relație socială, iar mai mult ca atât, relație juridică. De asemenea, nu susținem nici opinia, potrivit căreia raporturile de dreptul mediului sunt guvernate de normele altor ramuri de drept, deoarece esența existenței unei ramuri se reflectă în scopul reglementărilor ce formează această ramură. În această ordine de idei, considerăm că dreptul mediului apare nu doar ca o ramură distinctă de drept, dar presupune și apariția noilor instituții proprii acestei ramuri sau chiar și forme de răspunderi distincte, aparținente ramurii [78, p. 198; 79, p. 345-352; 108; 109, p. 14]. Prin urmare, și raporturile de dreptul mediului nu sunt guvernate de normele juridice ale diferitor ramuri de drept, ci sunt expresia acțiunii normelor juridice specifice – de dreptul mediului.

Referitor la cea de-a treia opinie, deși în fond suntem de acord cu ea, considerăm totuși că ar fi fost necesară o precizare, care după natura sa este una esențială. În așa fel, în definirea raportului juridic de mediu, utilizarea expresiei „componentele mediului” nu totdeauna exclude toate divergențele existente. Astfel, în definirea raportului de dreptul mediului în unele surse doctrinale se strecoară expresia „resursele naturale”, prin aceasta limitându-se domeniul raporturilor de mediu doar cu folosirea rațională, conservarea, dezvoltarea și protecția resurselor naturale [122, p. 9; 124, p. 100]. În așa fel, se evită nu doar necesitatea, dar reglementarea unei mari categorii de componente ale mediului – cele antropice. Este necesar de a menționa că lipsa precizării acestui moment, îl considerăm ca neajuns în toate trei curente ce definesc raporturile

de dreptul mediului. În așa fel, este necesară precizarea, conform căreia raporturile de dreptul mediului apar în legătură cu folosirea rațională, protecția, conservarea și dezvoltarea componentelor *abiotice, biotice și antropice ale mediului*.

Din analiza definițiilor expuse mai sus, concluzionăm că *raportul de dreptul mediului este acel raport, care apare între persoane în legătură cu folosirea rațională, protecția, conservarea și dezvoltarea componentelor biotice, abiotice și antropogene ale mediului, raporturi reglementate de normele dreptului mediului și care, la necesitate, sunt apărute prin forța coercitivă a statului*.

2.2 Caracterile juridice ale raportului de drept al mediului

Din toate noțiunile expuse mai sus observăm o serie de caracteristici semnificative care se cuprind în definiția raportului juridic.

În teoria dreptului, caracterele raportului juridic se evidențiază prin următoarele aspecte [4, p. 250-252]:

- a) raportul juridic este un raport social;
- b) raportul juridic este un raport volițional;
- c) raportul juridic este un raport valoric;
- d) raportul juridic este o categorie istorică;
- e) în caz de necesitate, raportul juridic poate fi realizat cu ajutorul organelor de stat competente [118, p. 130-131];
- f) raportul juridic are caracter suprastructural [95, p. 274].

În continuare ținem să realizăm o analiză a opiniilor unor cercetători, care relevă caracterele juridice ale raporturilor de dreptul mediului în literatura de specialitate, nu fără a ne expune mai apoi asupra propriei noastre poziții asupra acestui subiect.

Autorii moldoveni P. Zamfir și I. Trofimov consideră că raportul juridic de dreptul mediului se caracterizează prin următoarele [119]:

- f) acest raport poate lua naștere numai între persoane;
- g) acest raport poartă caracter volițional;
- h) acest raport este un raport ideologic;
- i) în cele mai dese cazuri, în cadrul acestor raporturi părțile se situează pe poziții de subordonare;
- j) pentru acest raport juridic caracteristic este faptul că de cele mai dese ori parte în raport este statul.

Profesorul român E. Lupan susține că la caracterele raportului de dreptul mediului pot fi atribuite următoarele [79]:

- a) raporturile de dreptul mediului iau naștere totdeauna în legătură cu folosirea rațională a componentelor mediului;
- b) în raportul de dreptul mediului participă atât ca subiect activ, cât și ca subiect pasiv, în principiu orice persoană juridică și fizică;
- c) participanții la raporturile juridice de mediu se află, de regulă, pe poziție juridică de subordonare și, respectiv, supraordonare;
- d) raporturile de dreptul mediului sunt, de regulă, simplu voluționale.

Autorul rus S. Bogoliubov [122, p. 8-10] evidențiază următoarele categorii de caractere ale raporturilor de dreptul mediului:

- a) acest raport ia naștere între persoane și mediul lor de existență în legătură cu protecția mediului și folosirea rațională a resurselor naturale;
- b) acest raport poartă caracter volițional;
- c) acest raport poartă un caracter social de producere.

Susținând în fond opiniile expuse în literatura de specialitate asupra caracterelor juridice ale raporturilor de dreptul mediului, considerăm totuși că mai există o serie de caractere ce aparțin raportului de dreptul mediului și nu au fost expuse în doctrina juridică.

În susținerea poziției pentru care optăm, argumentăm cu ipoteza, conform căreia, cu cât mai relevante vor fi caracterele unui raport juridic concret, cu atât mai facil va fi să-l atribuim la categoria de raport de dreptul mediului sau de raport al unei alte ramuri de drept, iar, prin urmare, să realizăm o calificare justă care se va solda cu aplicarea corectă a normelor de drept.

În așa fel, fără a supune criticii lista caracterelor enunțate mai sus, deoarece, după cum am menționat, o împărtășim, ținem să purcedem la enunțarea caracterelor juridice ale raporturilor de dreptul mediului, bazându-ne în fond pe realizările la acest compartiment din literatura de specialitate și pe situațiile cotidiene existente la momentul actual.

Deci, la caracterele juridice ale raportului de dreptul mediului putem atribui următoarele:

1. *Raporturile de dreptul mediului pot lua naștere numai între oameni, priviți fie individual, fie în colectivități (persoană juridică).* Deși ne-am expus deja la acest capitol anterior, totuși mai este important să facem o precizare asupra acestui caracter juridic.

Deseori, în literatura de specialitate, caracterul social al raportului juridic se supune criticii. Problema constă în aceea că se afirmă posibilitatea apariției unei relații între oameni și lucruri, cum ar fi referitor la dreptul de proprietate [96, p. 125]. Putem afirma cu siguranță că raporturile de dreptul mediului constituie raporturi cu caracter exclusiv social, chiar dacă eventual am putea fi de acord cu poziția că nu se poate vorbi în mod axiomatic despre caracterul

social al raportului juridic la general. Această poziție o putem fundamenta prin aceea că înseși apariția reglementărilor ce țin de dreptul mediului au drept scop ordonarea unui comportament în vederea realizării unor activități legate de protecția mediului, dar care apar doar între persoane.

În paragraful anterior am formulat ideea că „este incorect, cel puțin la momentul de față, să recunoaștem că mediul, cu toate elementele sale, sau cel puțin unele din ele, poate să apară ca parte la un raport reglementat de normele de drept”. Expresia „cel puțin la momentul de față” nu este una întâmplătoare sau doar una de legătură a gândului. Ideea este că în perspectivă acest caracter al raportului de dreptul mediului va dispărea. Cât de repede se va întâmpla aceasta, depinde de nivelul de dezvoltare a umanității. Nu este exclus că peste o perioadă mai mare de timp, aceeași reprezentanți ai regnului animal (de exemplu, câinii, caii, maimuțele etc.) să poată apărea drept parte la raporturile juridice, inclusiv și de dreptul mediului. Astăzi sunt cunoscute foarte multe cazuri când animalele sunt utilizate în procesul de producție, în paza și protecția persoanelor, în lucrul organelor de drept (poliție, vamă, grăniceri etc.). Eventualitatea instituirii unor norme care să ofere anumite facilități legale, cum ar fi pensii, rație de întreținere, condiții de locuit etc., nici decum nu se exclud pentru viitor. Acestea ar reflecta existența unor drepturi. Chiar dacă ar părea sarcastică această idee, ținem să ne aducem aminte din istoria dezvoltării omenirii, atunci situația juridică a robilor, nicidecum nu se deosebește de cea a animalelor de azi. Prin urmare, eventualitatea acestui fapt ne cere astăzi cu strictețe de a face o precizare clară, care constă în faptul că raportul de dreptul mediului poate apărea doar între oameni atât la nivel, cât și în colectivități.

2. *Raporturile de dreptul mediului poartă caracter volițional.* Expresia voinței întregii societăți este norma legală care reglementează raportul juridic. Aceasta imprimă și caracterul volitiv al acestuia. Persoana, indiferent de faptul dacă este una fizică sau juridică, se încadrează conștient într-o așa relație. Chiar și atunci când are loc un act de poluare, fapta se realizează cu știință de fapt, iar prin urmare voit. De aici și legislatorul multor state pășește azi pe calea recunoașterii caracterului obiectiv al răspunderii pentru daunele de mediu [53;67]. Caracterul volițional al raportului de dreptul mediului este trăsătura care se reflectă prin faptul, că condiția proximă a recunoașterii existenței unui raport juridic este manifestarea de voință a cel puțin uneia din părți la raport. Astfel, raportul juridic poate apărea numai prin exprimarea voinței uneia sau a ambelor părți participante la raport. Voința inițierii raportului poate fi exprimată atât nemijlocit de către părți, cât și prin intermediul actului legislativ care prevede apariția raportului, indiferent de faptul dacă inițiază sau nu persoana acest raport, el fiind o reflectare a voinței generale ce poartă caracter obligatoriu. Aceasta se manifestă cel mai des în dreptul mediului printr-o obligație perpetuă de „a nu polua”.

3. Ceea ce distinge în esență *raporturile de dreptul mediului de alte raporturi juridice constă în faptul, că raporturile de dreptul mediului privesc realizarea unui obiectiv legat de folosirea rațională, conservarea, dezvoltarea și protecția mediului*. În acest sens, concretizăm că folosirea rațională, protecția propriu-zisă, conservarea și dezvoltarea componentelor mediului vizează o activitate realizată în baza prescripțiilor legii.

4. Situația caracteristică pentru majoritatea tipurilor de raporturi juridice de mediu este că *în cele mai dese cazuri, în cadrul acestor raporturi părțile se situează pe poziții de subordonare*, care apar, de regulă, pe baza unei manifestări unilaterale de voință juridică și care emană de la organul administrației publice delegat cu competența de administrare și control al folosinței resurselor naturale sau componentelor antropogene ale mediului. Deoarece numai statul este organul principal în drept să soluționeze problemele de organizare a societății, de protecție a ordinii de drept, considerate în prezent printre cele mai importante, atât normele de dreptul mediului cu caracter imperativ, că și raporturile constituite în baza acestor norme poartă un caracter de subordonare a părților participante la raport. Acest fapt se argumentează și prin caracterul scopului reglementării acestor raporturi juridice. În așa fel, normele de dreptul mediului urmăresc protejarea unui interes public. Aceasta oferă, la rândul său, posibilitatea de a institui norme preponderent cu caracter imperativ, unde participanților la raport li se prescrie o conduită, care, deseori, este fără variantă alternativă de comportament. Din aceasta și rezultă faptul că cel mai des părțile la raport sunt situate pe poziții juridice de subordonare.

5. Pentru aceste raporturi juridice caracteristic este faptul că *de cele mai dese ori parte în raport este statul cu organele sale*. Astfel, deși unele raporturi juridice de dreptul mediului apar la inițiativa persoanei fizice sau juridice, statul poate interveni și modifica în orice moment aceste relații. Spre exemplu, chiar în cazul în care persoana fizică sau juridică realizează folosirea resurselor naturale, statul își rezervează dreptul de a retrage folosirea de către beneficiarii acestor resurse naturale doar din motivul apariției unor necesități de ordin public. În așa fel, conform prevederilor Codului subsolului, dreptul de folosire a subsolului încetează în baza deciziei organului care a atribuit subsolul în folosință în caz de retragere a sectoarelor de subsol pentru necesitățile statului sau publice [14]. După cum observăm, legislatorul nu stabilește o regulă prin care ar admite paritatea juridică a subiectelor într-o relație aparent bazată pe principiul poziției de egalitate juridică a părților, ci enunță o regulă categorică prin care delegă uneia dintre părți – organului statului, iar prin aceasta înseși statului – dreptul nu doar de a iniția încetarea raportului juridic de folosire a resurselor naturale, dar și de a-l întrerupe propriu-zis. Aceasta este îndreptățit din punct de vedere al scopului urmărit prin instituirea regulilor ce se referă la protecția mediului.

6. *Raportul de dreptul mediului este un raport ideologic.* Afirmând că raportul juridic de dreptul mediului se desfășoară în limitele legii, că norma legală exprimă voința întregului popor, putem spune că acest raport are și un caracter ideologic, neexcluzând și caracterul material al acestuia.

7. *Raporturile de dreptul mediului au un caracter complex.* Potrivit opiniei unor juriști, care este împărtășită de către mulți cercetători și practicieni până la momentul de față, normele ce reglementează folosirea rațională, conservarea, dezvoltarea și protecția componentelor de mediu nu formează o categorie aparte de norme care creează prin efectul lor ramura dreptului mediului, ci doar constituie o diversitate de reguli ale diferitor ramuri de drept care se intersectează datorită coincidenței în obiectul de reglementare – după caz folosire sau protecție. Există și o altă opinie, conform căreia normele de dreptul mediului sunt exclusiv aparținente acestei ramuri de drept, pornind de la obiectivul protejat, care de altfel, nu mai este propriu altor ramuri de drept [119]. Este specific și faptul, că deși dreptul mediului este o ramură a dreptului public, în arsenalul său de metode de reglementare dispune și de procedee de drept privat. Cu toate că la prima vedere procedeele de dreptul privat sunt proprii și altor ramuri, cum ar fi celor ale dreptului civil, procesual civil etc., totuși cele utilizate în cadrul reglementării raporturilor de dreptul mediului sunt proprii acestei ramuri de drept.

În cele din urmă considerăm incorect de a nega faptul că la realizarea scopurilor de protecție a mediului se impune utilizarea reglementărilor nu doar a ramurii dreptului mediului. Uneori, este necesar ca prin mijloace de drept penal, contravențional etc. de a proteja valorile de protecție a mediului, obținând în așa fel rezultatul cel mai eficient. Important este să reținem, că normele altor ramuri de drept, care nemijlocit reglementează unele raporturi de dreptul mediului, nu formează categoria normelor de dreptul mediului, ci doar completează sau asigură realizarea normelor de dreptul mediului. Astfel, conform prevederilor articolelor 93 și 94 ale Codului apelor al Republicii Moldova, persoanele fizice și juridice sunt obligate să nu admită poluarea apelor cu produse toxice. Aceasta este o regulă de dreptul mediului, generând prin aceasta o anumită conduită a persoanelor ce utilizează obiectivele acvatice. Odată cu încălcarea acestei reguli, conform prevederilor articolului 3 al Legii Republicii Moldova privind protecția mediului înconjurător, persoana ce a pricinuit dauna urmează s-o repare integral, iar conform prevederilor articolului 229 al Codului penal al Republicii Moldova, dacă prin această poluare s-au cauzat daune în proporții considerabile, atunci va surveni răspunderea penală. Pentru repararea acestei daune nu se aplică regulile prevăzute de Codul civil în ce privește repararea oricăror altor daune. De fapt, aceasta este o răspundere separată de cea civilă, una reparatorie și nu civilă [79, p. 346-351; 108, p. 72-78; 78, p. 207-215; 111, p. 5-9; 109, p. 17-19]. În general, aceasta este suficientă pentru restabilirea stării de mediu, însă societatea urmează să fie

satisfăcută moral și, totodată, preântâmpinată despre inadmisibilitatea repetării unor astfel de cazuri. În acest sens, anume răspunderea penală vine să soluționeze sarcina respectivă.

Prin urmare, chiar dacă la prima vedere răspunderea penală urmărește scopul de protecție a mediului, aceasta poate fi angajată doar la faza de prevenire generală și nicidecum la reglementarea concretă a raporturilor de mediu.

În așa fel, raporturile de dreptul mediului apar ca niște raporturi complexe, deoarece acestea demarează uneori drept raporturi care aparțin altor ramuri legislative – drept civil (dreptul de proprietate asupra resurselor naturale), dreptul contravențional (concesionarea și gestionarea resurselor naturale), dreptul penal (suportarea pedepselor penale pentru poluarea de mediu) etc.

Generalizând cele expuse mai sus și coroborând caracteristicile raporturilor de dreptul mediului cu celelalte raporturi juridice, conchidem că trăsăturile principale de delimitare ale acestor raporturi sunt prezența obiectivului de folosire rațională, protecție, conservare și dezvoltare a mediului.

2.3 Delimitarea raportului de drept al mediului de alte raporturi de drept

Necesitatea realizării unei diferențieri ale raporturilor juridice din diferite ramuri de drept nu este doar o problemă teoretică. Complexitatea și dinamica relațiilor sociale impune, deseori, necesitatea reglementării unei și aceeași categorii de raporturi prin normele juridice ale diferitor ramuri de drept. În astfel de împrejurări este deosebit de important determinarea corectă a naturii juridice a fiecărui raport în parte. Asemenea situații sunt întâlnite practic în toate ramurile de drept (dreptul muncii, civil, contravențional, dar cel mai frecvent – în dreptul mediului). Deși realizarea unei asemenea delimitări este inevitabilă, totuși, în literatura de specialitate, până la momentul de față mai există opinii, potrivit cărora dreptul mediului nu poate fi conceput ca o ramură separată a dreptului, iar raporturile care au ca obiect folosirea și protecția mediului sunt raporturi ce aparțin diverselor ramuri de drept.

Realizarea unei delimitări a raporturilor de dreptul mediului de alte categorii de raporturi juridice mai este necesară și din motivul că ramura dreptului mediului este una nouă, iar apariția unor noi categorii de raporturi juridice, calitativ noi, face necesară amplasarea lor în spațiul tuturor celorlalte raporturi. Nu mai puțin importantă este delimitarea raporturilor de dreptul mediului de alte categorii de raporturi reieșind din aspectul practic al problemei.

Astfel, identificarea clară a criteriilor de delimitare a raporturilor de dreptul mediului de celelalte categorii de raporturi juridice permite aplicarea corectă a normelor de drept. În acest context, este foarte important să apreciem corect dacă asupra unui raport juridic legat de

folosirea componentelor de mediu se aplică exclusiv normele de dreptul civil sau se aplică normele de dreptul mediului, iar cele de dreptul civil se aplică doar în subsidiar.

În contextul celor menționate, constatăm că o sarcină de bază a științei juridice a dreptului mediului constituie relevarea criteriilor de identificare a categoriilor de raporturi juridice de dreptul mediului în vederea delimitării lor de alte categorii de raporturi juridice, fapt ce produce ca efect atât identificarea raporturilor de dreptul mediului din mulțimea de raporturi juridice ale altor ramuri de drept, cât și asigurarea aplicării corecte a legislației în vigoare.

În așa fel, drept sarcină importantă apare identificarea criteriilor de delimitare a raporturilor juridice de dreptul mediului doar față de unele din categoriile de raporturi, și anume cele mai frecvent întâlnite, cum ar fi cele de drept constituțional, contravențional, penal, civil și de dreptul muncii.

Coraportul dreptului constituțional cu dreptul mediului. Referindu-ne la delimitarea raporturilor de dreptul mediului de raporturile juridice de drept constituțional este necesar de a menționa că, în primul rând, dreptul constituțional nu suprapune reglementarea raporturilor juridice cu cele de dreptul mediului, instituind doar supremația normelor constituționale. Aceasta se datorează faptului că normele dreptului constituțional se bucură de supremație în comparație cu alte categorii de norme juridice. Respectiv, normele dreptului constituțional constituie o bază, un început pentru reglementările altor ramuri de drept, inclusiv și a dreptului mediului.

Însă, este incorect să afirmăm că Constituția Republicii Moldova sau alte legi constituționale nu reglementează raporturi de dreptul mediului. Totodată, deși reglementările ce se conțin în textul Constituției Republicii Moldova au ca obiect instituirea principiilor și drepturilor fundamentale ce țin de protecția mediului, oricum nu putem să declarăm că acestea sunt pur constituționale și pot fi deosebite de cele ale dreptului mediului.

În așa fel, raporturile juridice de dreptul constituțional se deosebesc de cele de dreptul mediului prin faptul că privesc o diversitate mult mai largă de obiecte (regimul politic, drepturile electorale etc.), pe când cele de dreptul mediului sunt limitate la folosirea rațională, protecția, conservarea și dezvoltarea componentelor mediului.

În contextul celor menționate, este necesar să afirmăm că în anumite cazuri ele își duc existența în strâns coraport, iar în unele cazuri chiar există într-o strânsă interdependență. Cel mai evident această situație este observată în domeniile ce țin de activitatea guvernului, organelor administrației centrale de specialitate, organelor administrației publice locale etc.

În aceste cazuri delimitarea respectivă este necesar de a fi efectuată în privința caracterelor specifice activității de protecție a mediului, ținând cont de faptul, că totuși dreptul constituțional este ramura fundamentală de drept, prerogativa căreia constituie implementarea

principiilor de bază și care sunt reflectate asupra fiecăror domenii ale sistemului de drept. Astfel, unele raporturi juridice pot avea caractere ale raporturilor juridice de mediu și realizarea lor concomitentă poate prevedea soluționarea unui obiectiv de drept constituțional, cu caracter fundamental. Acceptarea caracterului dublu al raporturilor juridice în acest caz este privită ca excepție. În acest sens, autorul moldovean V. Popa, referindu-se la raporturile de drept constituțional, distinge două categorii de relații pe care le cuprind acestea:

- relații cu o dublă natură juridică care devin implicit și raporturi juridice de drept constituțional;

- relații specifice de drept constituțional, care formează obiectul de reglementare numai pentru normele de drept constituțional, obținând un caracter specific de raport juridic de drept constituțional [95, p. 27].

În acest sens, ne-am permite să concluzionăm că raporturile de drept constituțional și cele de dreptul mediului obțin un punct de tangență în prima categorie, și anume la cea care privește raporturile cu dublă natură.

Această concluzie are și o implicație profundă cu caracter practic. Am putea argumenta aceasta prin următoarele. În conformitate cu prevederile articolului 1 al Codului apelor al Republicii Moldova, în redacția de până la anul 2003, obiectivele acvatice nu puteau constitui obiecte ale proprietății private, iar prin urmare iazurile – crescătorii de pește etc., se considera că făceau parte din categoria bunurilor ce constituie proprietate publică și nu puteau fi înstrăinate prin vânzare-cumpărare.

Însă, articolul 127 al Constituției Republicii Moldova stabilește că obiecte ale proprietății publice constituie apele de interes public, fapt care ne permite să afirmăm că apele (obiectivele acvatice) ce nu reprezintă interes public, pot constitui obiect al dreptului de proprietate privată. Prin urmare, obiectivele acvatice cu destinație comercială, care nu erau declarate de interes public, formează obiectul proprietății private. Cu regret, întreaga practică judecătorească neglija această normă constituțională, iar toate actele de înstrăinare a obiectivelor acvatice erau declarate nule.

Eroarea de bază se fundamenta pe faptul că practica judecătorească nu coraborea prevederile articolului 1 al Codului apelor cu prevederile articolului 127 al Constituției Republicii Moldova. Astfel, prevederile articolului 1 al Codului apelor și întreg Codul apelor a fost adoptat în anul 1993, în concordanță cu prevederile Legii cu privire la proprietate din 1990, în conținutul căreia nu se utiliza termenul proprietate publică, ci de stat. Într-adevăr, după prevederile Codului apelor, apele puteau aparține doar statului. Odată cu adoptarea noii Constituții a Republicii Moldova, termenul „proprietate de stat” a încetat a mai fi utilizat, astfel cum Constituția operează astăzi cu termenul „proprietate publică” și „proprietate privată”,

termeni care nicidecum nu pot fi identificați cu termenul „proprietate de stat” (statul poate avea bunuri și cu drept de proprietate publică și cu drept de proprietate privată). În acest sens, deja după un an de la adoptarea Codului apelor, legislatorul, prin adoptarea Constituției și-a schimbat poziția în ce privește dreptul de proprietate asupra apelor, indicând în articolul 127 al Constituției Republicii Moldova că obiectul dreptului de proprietate publică fac doar apele de interes public. Situație analogică a fost declarată și în privința resurselor forestiere, unde Codul silvic adoptat în 1997 (în contextul prevederilor Constituției Republicii Moldova, care după prevederile aceluiași articol 127 stabilea că obiect al dreptului de proprietate publică sunt doar pădurile de interes public) stabilește în mod expres că pădurile pot constitui obiect al dreptului de proprietate privată. Diferența pe plan legislativ constă doar în aceea că Codul silvic a fost adoptat după adoptarea Constituției și prevederile acestuia sunt în conformitate cu aceasta, iar Codul apelor a fost adoptat anterior momentului de adoptare a Constituției și prevederile acestuia până la 13.11.2003 nu au fost aduse în concordanță cu Constituția, ceea ce a creat impedimente în realizarea dreptului de proprietate. Apărea o întrebare firească – în ce constă aplicarea principiului supremației Constituției în statul de drept? Sau în Republica Moldova Constituția nu are aplicabilitate dacă nu este modificată vre-o lege adoptată înaintea adoptării Constituției?

În sensul celor expuse mai sus articolul 1 al Codului apelor, în redacția de până la 13.11.2003, nu putea fi aplicat în privința tuturor apelor (obiectivele acvatice), ci doar în privința celor ce au o importanță publică, iar, prin urmare, iazurile care reprezentau un interes local sau privat, chiar dacă forma obiectul proprietății statului, pornind de la faptul că nu făceau parte din categoria obiectivelor de interes public, constituiau obiecte asupra cărora se aplică regimul dreptului de proprietate privată. Astfel, indiferent de faptul cine este proprietar, fie statul, fie unitățile administrativ-teritoriale, fie persoanele fizice și juridice private – ele dețin aceste obiecte cu titlu de proprietate privată, având dreptul de a înstrăina aceste bunuri, iar cel ce a dobândit acest bun în proprietate trebuie să fie garantat în apărarea și exercitarea dreptului său.

Coraportul drept contravențional – dreptul mediului. Până la recunoașterea dreptului mediului drept o ramură distinctă a sistemului de drept, raporturile legate de protecția mediului erau examinate în contextul raporturilor de drept administrativ (drept contravențional la momentul actual). Până astăzi se mai aude ecoul opiniei că dreptul mediului este parte componentă a dreptului contravențional. Este greu de imaginat că problema ecologică ar fi fost posibil de soluționat doar prin utilizarea metodelor de reglementare a relațiilor de drept contravențional.

Totodată, este imposibil de negat și faptul că în reglementarea raporturilor de dreptul mediului sunt utilizate metode ale dreptului contravențional. În așa fel, realizarea unei delimitări a acestor două mari categorii de raporturi este o necesitate inevitabilă.

Sușinim că raporturile de dreptul mediului au ca obiect folosirea rațională și protejarea componentelor mediului, pe când raporturile de drept contravențional au ca obiectiv asigurarea managementului ecologic. În așa fel, putem spune cu siguranță, că relațiile de protecție a mediului au influențat ordinea de realizare a raporturilor de dreptul contravențional. Mai întâi, formularea și aplicarea unei politici în domeniul mediului au determinat instituirea unei administrații special organizate și cu atribuții specifice [45, p. 79-80]. Aceasta a generat posibilitatea soluționării mai rapide a unor probleme de mare urgență care nu suferă amânare. Spre exemplu, emiterea de către organul de control ecologic a dispoziției de încetare a activității poluante reprezintă o măsură cu caracter administrativ. Această măsură este de cele mai dese ori una preventivă. În așa fel, persoana interesată poate contesta într-o procedură judiciară aplicarea acestei măsuri, și eventual chiar și s-o anuleze, însă scopul aplicării acesteia nu este unul sancționator, ci de prevenire. Neadmiterea unor asemenea metode, mai operative și mai radicale de soluționare a problemelor de mediu ar putea duce la o ineficacitate a reglementărilor existente.

În așa fel, în raporturile de dreptul mediului aplicarea măsurilor cu caracter contravențional este nu doar o posibilitate, dar și o necesitate.

Raporturile de dreptul mediului – raporturile de drept penal. Principala întrebare care frământă mediul științific este cea legată de faptul dacă infracțiunea ecologică reprezintă un raport penal sau unul de mediu. Aceasta este o întrebare, la care tradițional se încearcă să se dea răspuns doar pornind de la simplu fapt că odată ce este infracțiune, incontestabil acesta este domeniul dreptului penal.

Fără ca să contestăm acest fapt, v-om aborda acest subiect și sub un alt unghi de vedere. Astfel, făcând parte din același compartiment al dreptului public, dreptul mediului și dreptul penal soluționează deopotrivă aceleași sarcini. Bineînțeles că normele dreptului penal își au drept obiect de reglementare și alte categorii de relații decât cele de dreptul mediului. Însă, referitor la reglementările de drept penal care au ca obiect protejarea mediului, menționăm că acestea fac nu altceva decât completează șirul de procedee juridice instituite cu scop de a realiza o protecție de mediu.

Totodată, nu putem vorbi despre o lipsă a necesității de delimitare a raporturilor juridice de mediu de cele penale. În susținerea acestei poziții, constatăm că raporturile juridice penale au apariția ca rezultat al săvârșirii de către persoană a unei infracțiuni ecologice, în același timp raporturile juridice de mediu își pot face apariția și ca rezultat al survenirii altor împrejurări

decât cele de încălcare a prevederilor legislației. Ca obiect în desfășurarea raporturilor juridice penale putem determina proprietatea, viața și sănătatea persoanei, cinstea, demnitatea, precum și alte valori protejate de legea penală. În același timp, obiect al raporturilor juridice de mediu servește doar folosirea rațională și protecția mediului.

După cum am mai menționat, raporturile de drept penal fac să completeze raporturile de dreptul mediului. Ele deseori apar drept instrument al realizării scopului principal de apariție a raporturilor de mediu. Astfel, dacă ne-am închipui astăzi lipsa pârghiilor de drept penal în reglementarea raporturilor de mediu, ne-am încadra într-o situație foarte dificilă, unde un interes de drept public ar fi fost soluționat prin mijloace doar de drept privat. Aceasta este inacceptabil. Prin urmare, reglementarea raporturilor de drept penal în cadrul soluționării problemei ecologice apare drept un imperativ.

Un interes deosebit atât din punct de vedere teoretic, cât și practic reprezintă chestiunea cu privire la coraportul între normele și raporturile de dreptul penal și, corespunzător, normele și raporturile de dreptul mediului. În acest sens, am deduce o regulă de bază, care ne spune că *dreptul penal este în serviciul dreptului mediului*. Și aceasta nu este un indiciu al importanței raporturilor, ci un criteriu după care se poate da răspunsul la întrebarea referitor la coraportul dintre normele de dreptul mediului și cele de drept penal, precum și referitor la coraportul dintre raporturile de mediu și cele penale.

În așa fel, conchidem că în raporturile de dreptul mediului apare o categorie specifică de raporturi, rezultate din săvârșirea unei infracțiuni ecologice, cu o dublă natură juridică, cele care deși sunt penale, dar în principal soluționează o problemă de esență – cea de protejare a mediului.

Prin urmare, răspunsul la întrebarea dacă relațiile legate de comiterea unei infracțiuni ecologice reprezintă raporturi de mediu sau raporturi penale își găsește răspunsul în simpla explicație că raporturile de dreptul penal apar drept rezultat al neglijării regulilor de desfășurare a raporturilor de dreptul mediului. Cu alte cuvinte, raporturile de dreptul mediului sunt permanente, iar cele de drept penal apar ca rezultat al comiterii infracțiunii ecologice.

Corelația raporturi de dreptul mediului – raporturi de drept civil. Referitor la delimitarea raporturilor juridice de dreptul mediului de cele de drept civil este de menționat faptul, că raporturile juridice civile sunt în tangență cu domeniul raporturilor juridice de mediu în ceea ce privește soluționarea obiectivelor de ordin general, cum ar fi cele legate de dreptul de proprietate, dreptul de folosință etc. Problema constă în faptul că raporturile juridice de dreptul mediului își au reflectarea în diverse domenii, uneori fiind moment de inițiere a raporturilor juridice civile. În așa mod, raporturile juridice de răspundere pentru cauzarea daunei mediului, deseori, atrag după sine implicarea raporturilor de răspundere civilă [112, p. 44-45]. Astfel, ca

urmare a săvârșirii unei contravenții sau infracțiuni, prin care a fost cauzat un prejudiciu mediului sau persoanei, vinovatul, pe lângă faptul că va suporta răspundere contravențională sau penală, va fi obligat să repare prejudiciul cauzat mediului, fapt care va fi guvernat de regulile prevăzute de articolul 3 al Legii privind protecția mediului înconjurător. În plus la aceasta, acesta va fi obligat să repare daunele de natură civilă care au urmat drept consecință a daunelor de mediu.

Esența constă în faptul că raporturile juridice de răspundere patrimonial civilă vor surveni doar ca rezultat al existenței raporturilor juridice de răspundere de mediu, care este una reparatorie.

Este necesar de vorbit în plan de deosebire despre faptul că raporturile juridice de drept civil, poartă totuși un caracter de apărare a unor interese majoritar private, pe când raporturile juridice de dreptul mediului, chiar și cele care reglementează dreptul de proprietate și de folosință de mediu, poartă caracter de apărare a unor interese prioritare publice – pornind de la faptul că protecția mediului vizează un interes public.

Corelația raportul de dreptul mediului – raportul de dreptul muncii. Problema corelației dintre raporturile de dreptul mediului și cele de dreptul muncii s-au bucurat de o mică atenție, astfel cum de întotdeauna se căuta punctul de tangență a acestor două categorii de raporturi.

Într-adevăr unele categorii de raporturi juridice, care își fac apariția în rezultatul încheierii contractului de muncă, nu poartă numai trăsăturile raporturilor de dreptul muncii, cu toate că mulți autori le apreciază ca raporturi juridice de dreptul muncii. Unii autori, încercând să deghizeze situația au încercat chiar să le considere drept o specificare sau excepție [114, p. 11]. Anume raporturile considerate atipice nu pot fi încadrate nicidecum în categoria raporturilor juridice de dreptul muncii în virtutea faptului că completamente deviază de la regulile generale de desfășurare a unui raport de drept privat, mai ales în baza legislației muncii.

Totodată, în doctrină se impune tot mai insistent opinia precum că pentru încălcarea legislației de mediu ar putea surveni răspundere disciplinară de dreptul muncii [122; 124, p. 89]. Suntem de părerea că această concepție este una greșită. Greșeala constă anume în faptul că autorii care susțin această poziție nu fac diferențiere între scopul pe care îl urmărește legislatorul în vederea aplicării fiecăreia din aceste categorii de reglementări. Astfel, normele de dreptul muncii cu privire la sancționarea disciplinară urmăresc drept scop ordonarea conduitei angajatului, iar normele de mediu presupun asigurarea protejării mediului. Scopul de disciplinare a angajatului nu corespunde cu obiectivele de protecție a mediului. Prin urmare, raporturile de dreptul muncii au un obiectiv diferit de cele de dreptul mediului. În consecință, și procedeele de răspundere disciplinară de dreptul muncii nu-și găsesc aplicabilitate în raporturile de dreptul mediului.

Natura domeniului de protecție a mediului a implicat în sine un spectru deosebit de relații, din care cauză coexistența raporturilor juridice de mediu cu alte categorii de raporturi nu mai este o dificultate, ci este de cele mai multe ori o cauză a implicării necesității soluționării unei probleme pe calea cea mai eficientă.

Astfel, la soluționarea unei probleme, diversitatea de metode posibile de soluționare a acesteia implică necesitatea apariției unei complexități de relații atât cu caracter juridic, cât și nejuridic, care necesită a fi coraportate efectivității și raționalității aplicării.

În acest sens, majoritatea domeniilor în care își fac apariția raporturile juridice de mediu sunt domenii, care țin mai mult sau mai puțin de careva obiective ce au scop protecția mediului. Astfel, asigurarea protecției mediului la etapa actuală nu poate fi realizată fără a apela la măsurile cu caracter contravențional, penal, financiar, fiscal etc. Conform opiniei unor specialiști în domeniul respectiv, nu poate fi vorba despre realizarea unei protecții a mediului fără realizarea unei folosințe raționale, care poate fi îndeplinită doar prin aplicarea efectivă a măsurilor administrative de control și în cele mai dese cazuri servind suport temeinic pentru depistarea încălcărilor de ordin ecologic [119, p. 69; 71, p. 165].

La fel pe poziții sigure se afirmă raporturile juridice de mediu în contextul dreptului financiar și fiscal. Neîncadrându-ne în celelalte domenii ale dreptului financiar, este de ajuns să ne referim doar la procesul bugetar, care de cele mai multe ori este o implicare directă în problema de mediu.

Eventual vorbind despre o rezonanță a raporturilor juridice de mediu în diversele domenii de drept, nu ținem să afirmăm că acestea sunt cu caracter dominant sau că constituie mecanismul de bază în soluționarea respectivelor probleme. Ținem să menționăm doar că acestea reprezintă o implicare a necesității în domeniile respective și considerarea corectă a caracterului acestora ne va da posibilitatea unei reușite evitări a confuziilor privind aplicarea corectă a normelor juridice, inclusiv și a celor de răspundere.

2.4. Clasificarea raporturilor juridice de dreptul mediului

2.4.1 Importanța clasificării raporturilor juridice de dreptul mediului

În literatura juridică de specialitate nu găsim o clasificare a raporturilor juridice de mediu. Totodată, problema clasificării raporturilor juridice nu-și pierde importanța ei teoretică și necesitatea practică.

În teoria dreptului, raporturile juridice sunt clasificate în funcție de diferite criterii, cum ar fi: apartenența la o anumită ramură a dreptului; domeniul și caracterul normelor ce

reglementează raporturile; sarcinile pe care le soluționează; subiecții participanți la raport [137, p. 182]; tipul activităților în legătură cu care iau naștere [76, p. 154]; poziția subiecților participanți la raport [46, p. 88] etc. Respectivelor clasificări pot fi supuse și raporturile juridice de dreptul mediului.

Un moment esențial în acest sens constă în faptul că în literatura de specialitate, categoriile raporturilor juridice de dreptul mediului nu și-au găsit oglindirea în tot spectrul său existent la momentul actual. La prima vedere, o necesitate stringentă a detaliizării unei asemenea clasificări nu este strict necesară și, de aceea, majoritatea autorilor redau clasificarea raporturilor juridice de mediu doar identificând un specific în comparație cu alte ramuri, fapt care diminuează de multe ori înseși importanța întregului domeniu al dreptului mediului.

În acest context, realizarea unei clasificări detaliate este necesară nu numai pentru a soluționa diversitatea problemelor de ordin teoretic, dar și pentru rezolvarea unei multitudini de probleme de ordin practic, cum ar fi: aplicarea corectă a prevederilor legislației în vigoare, determinarea corectă a tipului procedurii de soluționare a litigiilor, identificarea corectă a contingentului de participanți care ar putea să-și dea concursul la aceste raporturi etc.

Una din problemele esențiale la care sperăm să dăm răspuns, este că atitudinea nepăsătoare în plan științific generează, la rândul său, o stagnare în plan aplicativ.

Astfel, în lipsa unui fundament științific argumentat, nici legislatorul și nici cei care aplică legea nu se vor strădui să identifice caracterele proprii raporturilor de mediu. Aceasta va dura atâta timp, cât în plan științific sarcina respectivă este considerată lipsită de importanță.

Prin urmare, dacă ne referim la categoria de raporturi juridice ce țin de domeniul altor ramuri de drept, atunci putem afirma cu siguranță că, pe lângă raporturile juridice civile, raporturile juridice de mediu constituie a doua categorie de raporturi la care ar fi necesar să se acorde atenție deosebită. Am putea reitiera în acest sens că din punctul de vedere al importanței pentru omnire, reglementarea corectă și eficientă a relațiilor legate de protecția mediului ar trebui să fie amplasată pe prim-plan.

Reieșind din cele expuse, am putea propune următoarea clasificare a raporturilor juridice de dreptul mediului:

1) **în funcție de posibilitatea individualizării subiecților** – absolute (una din părți la raport este strict determinată, cealaltă fiind nedeterminată) și relative (sunt determinate strict ambele părți ale raportului); Posibilitatea individualizării subiecților raportului juridic de drept al mediului este destul de dificilă după cum am relatat și în paragraful 2.2 al prezentei lucrări. Motivul acestei dificultăți constă în faptul că, calitatea de subiect al raportului juridic de drept al mediului conform prevederilor actelor normative naționale și internaționale o pot avea: statul, organele și instituțiile de stat, celelalte persoane juridice (asociații, mișcări etc.) și persoanele

fizice. În raporturile juridice privind mediul apare adeseori statul ca reprezentant sau apărător al intereselor generale ale societății sau un organ al său acționând în această calitate. În același timp, caracterul de interes general al protecției mediului conferă o dimensiune universală titularilor de drepturi și obligații adecvate. În plus, legile prevăd adeseori atribuții și răspunderi speciale pentru autoritățile de mediu, cele centrale și locale, și obligații pentru toate persoanele fizice și juridice[45, p.140].

2) **în funcție de caracterul normelor ce reglementează raporturile juridice de dreptul mediului** – materiale (de instituire a dreptului) și procesuale (de realizare a dreptului);

3) **în funcție de sarcinile ce le soluționează** – de reglementare și de protecție (apărare);

4) **în funcție de felul activității de protecție** – de prevenire a poluării, de refacere a mediului, de sancționare, de îmbunătățire a condițiilor de mediu etc.

Suplimentar la această clasificare, mai este necesar de divizat raporturile juridice în funcție de obiectivele de reglementare: raporturi juridice de folosire, de conservare, de dezvoltare, de protecție, de răspundere, iar în funcție de poziția părților participante la raport, deosebit raporturi de subordonare, de colaborare și de conflict.

În așa fel, vom încerca să identificăm structura și conținutul varietăților de raporturi juridice de mediu, evidențiind, în acest sens, atât importanța constatării fiecărei categorii, cât și problemele care se referă la perspectiva dezvoltării acestor categorii de relații.

În această ordine de idei, concluzionăm că necesitatea relevării din punct de vedere teoretic a unei clasificări a raporturilor juridice de mediu nu mai trezește nici o discuție. Este binevenit acest lucru, dat fiind faptul că înseși condițiile, împrejurările care formează mediul discuțiilor de specialitate au determinat stabilirea unor criterii cu caracter axiomatic, care ar stabiliza opiniile privitor la natura juridică a raporturilor juridice de mediu.

Protecția mediului a devenit una din principalele preocupări ale secolului XXI și reprezintă o provocare pentru actualul mileniu. Comunitatea internațională a fost pusă în fața unor evenimente care au avut un impact deosebit asupra mediului: accidente de tancuri petroliere Tory Canion în 1967, Exxon Valdez – 1992, Prestige – 2002, accidentul de la uzinele Sandoz din Elveția sau cel de la Bhopal din India și, nu în ultimul rând, accidentul de la Cernobâl – Ucraina, accidentul de la centrala atomoelectrică de la Fucusima 1 - Japonia.

Toate acestea au determinat societatea internațională să devină conștientă de importanța mediului, nu numai pentru omenire, ci pentru supraviețuirea întregii planete. Astfel, relația mediu-societate umană a căpătat dimensiuni concrete. Nu se mai pune problema îmblânzirii naturii, ci a conștientizării faptului că omul este o parte intrinsecă a mediului, fapt pentru care protecția și conservarea acestuia înseamnă, de fapt, asigurarea habitatului necesar pentru continuarea existenței sale.

Un loc aparte în cadrul acestor preocupări îi aparține tehnicilor și instrumentelor cu caracter preventiv și de precauție. Rolul lor a crescut odată cu trecerea de la mecanismele „end of pipe” de protecție a mediului la cele preventive. Varietatea, complexitatea și acceptarea acestor mecanisme legale au crescut în ultimii ani datorită influenței reciproce a legislației naționale și internaționale. Printre aceste mecanisme se număra și evaluarea strategică de mediu.

Ce este evaluarea strategică de mediu? Este un instrument folosit în mod sistematic la cel mai înalt nivel decizional, care facilitează, încă de foarte devreme, integrarea considerentelor de mediu în procesul de luare a deciziilor, conduce la identificarea măsurilor specifice de ameliorare a efectelor și stabilește un cadru pentru evaluarea ulterioară a proiectelor din punct de vedere al protecției mediului.

Evaluarea strategică se aplică de către unele state și la nivel de politici sau chiar de legislație, fiind o metodă de asigurare a unei dezvoltări durabile. În acest sens, s-a dezvoltat un instrument internațional, pe care și România l-a semnat la Kiev în 2003, Protocolul privind evaluarea strategică de mediu – acesta se referă la planuri, programe, politici și legislație care pot face obiectul evaluării de mediu.

Evaluarea strategică de mediu s-a dezvoltat ca măsură de precauție, la nivel decizional înalt, deoarece evaluarea impactului la nivel de proiect s-a dovedit o măsură destul de limitativă și slabă și, în consecință, insuficientă. Astfel, răspunsurile la întrebările adresate la nivelul cel mai înalt, de tipul ce fel de dezvoltare trebuie să aibă loc, unde și dacă acesta trebuie într-adevăr să aibă loc au fost, de cele mai multe ori, nefundamentate din punct de vedere al protecției mediului.

Evaluarea de mediu sau evaluarea strategică de mediu se aplică la cel mai înalt nivel decizional sau de planificare (de exemplu, la dezvoltarea politicilor, strategiilor și, evident, al planurilor și programelor). În acest mod se poate focaliza pe sursa impactului asupra mediului și nu pe rezolvarea simptomelor apărute în urma producerii impactului.

Importanța raporturilor juridice de drept al mediului reiese și din capacitatea autorităților centrale de a gestiona acest sector. În ceea ce privește această instituție în România, Autoritatea publică centrală pentru protecția mediului are următoarele atribuții și răspunderi:

- reactualizează strategia protecției mediului, cu respectarea principiilor și elementelor strategice;
- elaborează recomandările și acționează pentru integrarea politicilor de mediu în strategiile și politicile sectoriale;
- coordonează activitatea de instruire în domeniul protecției mediului;
- corelează planificarea de mediu cu cea de amenajare a teritoriului și urbanism și stabilește măsuri de reconstrucție ecologică;

- creează sistemul de informare propriu și stabilește condițiile și termenii care permit accesul liber la informațiile privind mediul și participarea publicului la luarea deciziilor privind mediul;
- stabilește infrastructura pentru informația spațială care servește scopurilor politicilor de mediu și politicilor sau activităților care pot avea un impact asupra mediului;
- inițiază proiecte de acte normative, norme tehnice, reglementări și proceduri specifice;
- avizează normele și reglementările referitoare la activități cu impact asupra mediului, elaborate de alte autorități și controlează aplicarea acestora;
- organizează sistemul național de monitorizare integrată a calității mediului, coordonează activitatea acestuia și asigură informarea autorității centrale pentru sănătate privind rezultatele monitorizării contaminării radioactive a mediului;
- creează cadrul instituțional-administrativ pentru identificarea și promovarea programelor de cercetare, pentru formarea și instruirea unui personal calificat pentru supraveghere, analiză, evaluare și control al mediului;
- implementează politicile, strategiile și reglementările de protecția mediului prin Agenția Națională pentru Protecția Mediului și agențiile regionale și județene pentru protecția mediului;
- numește comisii de experți pentru evaluarea prejudiciului adus mediului prin anumite activități care implică organisme modificate genetic;
- asigură, contra cost, consultarea organismelor științifice și a experților interni și externi, după caz;
- elaborează și implementează programe și elaborează materiale educative privind importanța protecției mediului;
- urmărește, în sfera sa de competență, respectarea obligațiilor asumate prin convențiile internaționale la care România este parte;
- urmărește și analizează aplicarea prezentei ordonanțe de urgență, întocmește, prin intermediul Agenției Naționale de Protecție a Mediului, rapoarte anuale privind starea mediului;
- colaborează cu organizații și autorități similare din alte țări și reprezintă Guvernul în relațiile internaționale în domeniul protecției mediului;
- aplică sancțiuni, prin Garda Națională de Mediu, pentru nerespectarea legislației de mediu și pentru neconformarea la condițiile impuse prin actele de reglementare, titularilor activităților;
- colaborează cu autoritățile publice și alte persoane juridice, în scopul diminuării efectelor negative ale activităților economice asupra mediului și încurajează introducerea tehnicilor și tehnologiilor adecvate pentru mediu;

- pune la dispoziție publicului date privind starea mediului, programele și politica de protecție a mediului;

- se consultă periodic cu reprezentanții organizațiilor neguvernamentale și cu alți reprezentanți ai societății civile pentru stabilirea strategiei protecției mediului;

- identifică, în colaborare cu Ministerul Finanțelor Publice, noi instrumente financiare care favorizează protecția și îmbunătățirea calității elementelor de mediu;

- realizează activitatea de inspecție și control în domeniul protecției mediului prin Garda Națională de Mediu;

- colaborează cu autoritățile publice de protecție civilă pentru elaborarea planurilor operative și pentru executarea în comun a intervențiilor în caz de poluări sau accidente ecologice;

- elaborează Programul Operațional Sectorial Mediu având responsabilitatea managementului, implementării și gestionării asistenței financiare alocate acestui program;

- pe baza datelor obținute din supravegherea mediului, zone de risc înalt de poluare în anumite regiuni ale țării și elaborează, împreună cu alte autorități publice centrale și locale, programe speciale pentru înlăturarea riscului survenit în aceste zone. După eliminarea factorilor de risc înalt de poluare, pe baza noilor date rezultate din supravegherea evoluției stării mediului, zona respectivă este declarată reintrată în normalitate. Protecția mediului constituie obligația și responsabilitatea autorităților administrației publice centrale și locale, precum și a tuturor persoanelor fizice și juridice.

Autoritățile administrației publice centrale și locale prevăd în bugetele proprii fonduri pentru îndeplinirea obligațiilor rezultate din implementarea legislației comunitare din domeniul mediului și pentru programe de protecție a mediului și colaborează cu autoritățile publice centrale și teritoriale pentru protecția mediului în vederea realizării acestora.

2.4.2 Criteriile și varietățile raporturilor juridice de dreptul mediului

Este indiscutabil faptul că doar în cazul delimitării stricte a componenței unui fenomen în baza criteriilor ce ar avea referință asupra unor caractere aparte de manifestare a acestuia, ar da posibilitatea să concepem corect acest fenomen și, totodată, să-l identificăm în dinamica sa sub aspect comparativ.

Deși în lucrările de teorie a dreptului mediului varietatea de raporturi juridice de mediu nu-și găsește oglindirea în măsură corespunzătoare, totuși suportul teoretic la acest compartiment este suficient. În literatura juridică de specialitate este determinată o diversitate largă a categoriilor raporturilor juridice.

Însă, în multe cazuri, majoritatea autorilor se limitează doar la enunțarea categoriilor de raporturi juridice specifice doar domeniului ramurii de drept respective, celelalte categorii de raporturi juridice care, de asemenea, sunt reglementate de normele acestor ramuri fiind lăsate în umbră.

Considerăm necesar de a face abatere de la această „tradiție” dat fiind faptul că enunțarea tuturor categoriilor de raporturi juridice de mediu ar soluționa cel puțin două probleme de bază: 1) determinarea înseși a faptului că relația juridică respectivă constituie un raport juridic de dreptul mediului și 2) în funcție de aceasta este soluționată problema determinării bazei juridice de reglementare a raportului juridic concret.

Aceasta este posibil prin identificarea formei și tipului de raport juridic.

Clasificarea raporturilor juridice după formă constituie o delimitare a lor după modul de manifestare a relațiilor. Forma oricărui raport juridic reprezintă expresia materializată a acțiunilor umane.

În acest sens, am putea identifica raporturile de mediu complete (depline) sau pure și raporturile de mediu reduse sau complexe.

Raporturi complete sau pure sunt acele categorii de raporturi, care întrunesc în sine totalitatea de caracteristici minime a unui raport juridic de mediu, excluzând oarecare „impurități”, proprii altor ramuri de drept. Cu alte cuvinte, raporturi de mediu complete pot fi considerate acele raporturi care conțin în sine doar trăsăturile raportului juridic de mediu, nefiind prezente careva combinații de trăsături proprii altor categorii de raporturi juridice, cum ar fi cele civile, de dreptul muncii, de dreptul financiar, de dreptul administrativ, de dreptul internațional etc.

Astfel, raporturi juridice de mediu complete pot fi considerate raporturile ce apar în cadrul activității de realizare a măsurilor de protejare a componentelor de mediu (plantarea puieților de arbori, realizarea activităților de prevenire a eroziunii solurilor) etc. Le atribuim categoriei de raporturi complete dat fiind faptul că ele nemijlocit stau la baza activității de folosire rațională și protecție a mediului și pot fi considerate ca niște raporturi „pure”, care nu cer acompanierea unor condiții sau sarcini ce nu țin de domeniul de protejare a mediului.

Raporturile juridice de mediu reduse pot fi considerate acele categorii de raporturi juridice care, pe lângă toate trăsăturile unui raport juridic de mediu, mai întrunesc și unele trăsături ale altor raporturi juridice. În calitate de raporturi juridice de mediu reduse pot fi considerate raporturile de concesiune a resurselor naturale, raporturile juridice de mediu legate de procesul de reparare a daunelor de mediu etc. Le atribuim acestei categorii de raporturi din considerente că în desfășurarea lor se manifestă concomitent întru realizarea unei diversități de scopuri, pe lângă scopul realizării unui obiectiv de folosire rațională și protecție a mediului,

realizează și obiective ce țin de raporturile dreptului civil, administrativ, inclusiv și de ordin procesual. În acest context, raporturile respective înmănușiază în sine o diversitate de caracteristici, care deseori nu sunt caracteristice domeniului mediului. Ne permitem să afirmăm cu siguranță că aceste raporturi fac parte din categoria raporturilor juridice de mediu pornind de la scopul existenței acestora, care este unul de protecție a mediului.

În ceea ce privește tipurile raporturilor de dreptul mediului, referindu-ne la categoria de raporturi juridice de mediu, este necesar de menționat că, spre deosebire de diferențierea raporturilor juridice după formă, la clasificarea raporturilor în funcție de conținut este necesară relevarea diversității de categorii din mai multe puncte de vedere.

Reieșind din faptul că în cadrul raporturilor de mediu sunt prezente caracteristici proprii altor ramuri de drept decât cea a dreptului mediului, constatăm deseori confundarea raporturilor juridice de mediu cu alte categorii de raporturi juridice, cum ar fi cele de dreptul civil, dreptul administrativ, penal etc.

Astfel, vom încerca în măsura posibilităților să clasificăm raporturile juridice de mediu în funcție de tipul lor, referindu-ne la anumite criterii, în baza cărora și vom realiza respectiva clasificare. În acest context, deosebim următoarele tipuri de criterii în baza cărora pot fi clasificate raporturile juridice de mediu:

- după caracterul legăturilor dintre subiecți;
- după conținut;
- după timpul de acțiune;
- după efectele pe care le creează;
- după sfera de manifestare;
- după caracterul factorilor ce le creează;
- în funcție de modalitatea de garantare a raporturilor.

Conform primului criteriu, raporturile juridice de mediu se divizează în raporturi pe verticală; pe orizontală [46, p. 88] și pe diagonală [145, p. 118].

Referindu-ne la această categorie de raporturi este necesar de menționat că *raporturile juridice de mediu pe verticală* reprezintă acea categorie de raporturi juridice care se caracterizează cel mai frecvent prin subordonarea părților participante la raport. În această categorie de raporturi este evident exprimată formula „subiectul de dirijare, subiectul dirijat”. Astfel, raporturile juridice de mediu apar ca unele cu caracter complex. Raporturile pe verticală sunt acele raporturi juridice, în care părțile participante la raport realizează un obiectiv de mediu, și în această situație unul din subiecți se află în subordonarea altuia, realizarea obiectivului depinzând de corectitudinea comenzilor, deciziilor subiectului de dirijare și de corectitudinea acțiunilor subiectului dirijat.

Raporturile juridice de mediu pe orizontală constituie acea categorie de rapoarturi juridice în care părțile participante la raport realizează un obiectiv comun legat de protecția mediului. În acest caz nu există poziția de subordonare între participanți, aceasta fiind considerată ca neeficientă.

În literatura de specialitate, raporturile juridice de mediu pe orizontală sunt divizate, la rândul său, în rapoarturi de colaborare și rapoarturi de coordonare.

Diferența în acest caz se face în funcție de metoda de operare la realizarea obiectivelor de mediu și constă în aceea că metoda de colaborare nu întotdeauna își găsește un caracter imperativ, pe când cele de coordonare exprimă deseori unele prerogative legislative în vederea realizării unei activități în comun. Spre exemplu, în conținutul Legii cu privire la situațiile excepționale se obligă ministerele și departamentele să întocmească setul de documentație și planul acțiunilor posibile în caz de accident sau calamitate naturală și să le coordoneze cu Departamentul pentru apărare civilă și situațiile excepționale. Evident, în caz de accident sau calamitate naturală, activitățile realizate de către subunitățile de reacționare a ministerelor și departamentelor respective vor fi coordonate de către acest Departament întru necesitatea soluționării cât mai eficiente a sarcinii de înlăturare a consecințelor impactului de mediu.

Raporturile juridice pe diagonală sunt o varietate a rapoarturilor pe verticală, cu afecțiunea principiilor rapoarturilor de colaborare. Nu putem fi de acord întru totul cu această poziție, reieșind din acele considerente că acestea nu constituie în realitate o categorie aparte, ci doar conțin numai anumite aspecte.

Al doilea criteriu de divizare a rapoarturilor juridice de mediu îl constituie divizarea rapoarturilor juridice după conținut. În acest sens, deosebim *rapoarturi de folosire rațională a componentelor de mediu, de protecție a componentelor de mediu, de conservare a componentelor de mediu și de dezvoltare a componentelor de mediu*. Mai este desemnată în literatura de specialitate o opinie, pe care, de altfel o susținem, precum că în dreptul mediului apar și *rapoarturi de prevenire a daunelor de mediu* [79, p. 54]. Fundamentarea acestei clasificări a rapoarturilor juridice de mediu o găsim în concepțiile autorului moldovean Igor Trofimov [108, p. 17], care divizează domeniul de relații ce constituie obiect al dreptului mediului *în relații de folosire rațională, protecție, conservare și dezvoltare a mediului*.

În doctrina românească, opinia majoritară susține că după conținutul său rapoarturile de dreptul mediului pot fi diferențiate doar în *rapoarturi de protecție a componentelor de mediu, de conservare a componentelor de mediu și de dezvoltare a componentelor de mediu* [45, p. 56; 80, p. 33]. Astfel, o mare categorie de rapoarturi juridice – cele legate de folosirea factorilor de mediu, conform autorilor români, nu pot forma obiectul de reglementare a dreptului mediului. Ele constituie obiectul rapoarturilor de dreptul civil.

Sușținând ideile expuse pe marginea acestei probleme de către autorii moldoveni Ig. Trofimov, P. Zamfir și profesorul român E. Lupan, nu putem fi de acord cu majoritatea opiniilor expuse în acest context de savanții români, care constau în faptul că relațiile de folosire a componentelor de mediu nu sunt obiect al raporturilor de mediu, deoarece nu este posibil de realizat o protecție fără reglementarea unei folosiri raționale a componentelor de mediu.

O altă categorie de raporturi juridice de mediu care pot fi înfiate acestui criteriu, sunt raporturile juridice de organizare și raporturile de participare [50, p. 154]. *Raporturile juridice de organizare* constituie acea categorie de raporturi care are drept obiectiv asigurarea unei activități legate de conservarea sau protecția factorilor de mediu. Esența acestei categorii de raporturi se relevă în faptul că ele se aplică nu doar pe un platou administrativ, ci și în plan de organizare a societății. Spre exemplu, aceste categorii de raporturi sunt frecvente pentru cazurile de consultare a opiniei publice în cadrul localităților, fie pe marginea planului de urbanism, fie pe marginea unor chestiuni legate de folosințele de mediu. Raporturile de participare presupun posibilitatea populației de a se încadra în soluționarea unor chestiuni de interes public, cum ar fi construcția unei întreprinderi, activitatea ce presupune exploatarea resurselor naturale etc.

Alt criteriu de delimitare a raporturilor juridice de mediu este divizarea acestora în funcție de timpul de acțiune. În funcție de acest criteriu, divizăm raporturile juridice de mediu în raporturi cu caracter permanent și raporturi cu caracter temporar.

Raporturile cu caracter permanent pot fi considerate acele categorii de raporturi juridice de mediu care își manifestă existența pe o durată de timp nelimitată. Astfel, obligațiunea cetățeanului de a respecta în permanență un anumit regim de neofensivitate, de protecție sau de conservare a componentelor de mediu, este nu altceva decât exprimarea manifestărilor raporturilor juridice de mediu cu o persistență nelimitată în timp, eventual atât cât este prezentă prerogativa legislativă ce instituie această obligație.

Spre deosebire de raporturile cu caracter permanent, *raporturile juridice de mediu cu caracter temporar* sunt acele categorii de raporturi ce-și fac apariția la prezența unui fapt juridic, eveniment, act juridic cazual. În acest sens, raporturile juridice de mediu care apar ca rezultat al unor calamități naturale, în baza reglementărilor legislației privind apărarea civilă și situațiile excepționale sau cele legate de cauzarea de daune mediului, pot fi considerate raporturi cu caracter vremelnic, dat fiind faptul că își vor avea existența atât timp cât va fi necesară realizarea prerogativelor acestei legislații și lichidării consecințelor crizei ecologice sau de reparare a daunei de mediu.

Un alt criteriu de clasificare a raporturilor juridice de mediu este divizarea raporturilor după efectele ce le creează. În acest sens, distingem *raporturi de mediu de naștere a altor categorii de raporturi juridice* și *raporturi de stingere a altor categorii de raporturi*. Vorbind

despre faptul că raporturile juridice de mediu își fac apariția în diverse domenii este indiscutabil faptul că desfășurarea unui tip de raporturi poate genera nașterea sau stingerea alte raporturi juridice.

Alt criteriu de delimitare a raporturilor juridice de mediu este în funcție de domeniile asupra cărora au răspândire. Conform acestui criteriu raporturile juridice de mediu pot fi divizate în trei categorii mari:

- 1) raporturi de răspundere de mediu;
- 2) raporturi contractuale ce au ca obiect folosirea componentelor mediului;
- 3) raporturi de conservare a componentelor mediului.

În literatura de specialitate se evidențiază o categorie specifică de raporturi, cum ar fi cele de bază (principale) și secundare [149, p. 146]. *Raporturile juridice de mediu de bază* constituie acea categorie de raporturi juridice care își au răspândire asupra tuturor domeniilor legate de folosirea și protecția mediului. *Raporturile juridice de mediu secundare* reprezintă acea categorie a raporturilor juridice care își au existența în domeniile ramurale de protecție a mediului (funciare, ale subsolului, ale apelor etc.).

Tot aici am propune și o altă clasificare, conform căreia deosebim *raporturi juridice de mediu cu caracter general, de ramură și interramurale*. În comparație cu clasificarea precedentă aici apare o a treia divizare și anume *raporturile juridice de mediu interramurale*, care exprimă acea categorie de raporturi ce pot apărea în câteva domenii, neavând referință asupra spectrului de raporturi juridice cu caracter general sau eventual de bază, conform primei clasificări. Anume raporturile de dreptul mediului sunt caracterizate în prezența acestor caractere.

De asemenea, în baza acestui criteriu, s-ar putea realiza o divizare a raporturilor juridice de mediu în *raporturi cu caractere de drept public* și *raporturi cu caractere de drept privat*. Astfel, dacă categoriile de raporturi juridice de mediu ce poartă caracterele dreptului public și-au găsit reflectare în literatura de specialitate, atunci categoriile de raporturi juridice de mediu cu caracter de drept privat au fost lăsate în „umbră”. Totuși legislatorul a supus reglementării diverse relații ce țin de acest gen. Spre exemplu, în cadrul Legii cu privire la concesiuni, raporturile ce apar în legătură cu concesionarea unui masiv forestier, între concedent și concesionar poartă caracterele raportului juridic de drept privat, realizând concomitent un obiectiv de interes public ce ține de domeniul dreptului mediului.

Recunoașterea raporturilor juridice de mediu cu caracter privat în plan teoretic și legislativ solicită fundamentarea conceptuală sau, altfel spus, redarea acelor trăsături caracteristice care ar deosebi raporturile de mediu de cele civile și cele de mediu de cele administrative.

Așadar, am putea determina în acest context următoarele trăsături ale raporturilor private de dreptul mediului:

a) raporturile juridice private de dreptul mediului se nasc în cadrul și pentru realizarea unei activități de protecție a mediului;

b) raporturile juridice private de dreptul mediului sunt generate dintr-un contract, în baza căruia se instituie obligația realizării unor categorii de acte ce au drept temei doar contractul. În perspectivă, acestea vor forma fascicolul de relații legate de contractul de mediu;

c) raporturile juridice de mediu private se nasc în baza unei manifestări bilaterale de voință, însă își au desfășurarea cu considerarea voinței unilaterale, emanată, de regulă, din conținutul și textul legii;

d) angajarea răspunderii juridice în cadrul acestor raporturi are drept temei în afară de încălcarea unei norme stabilite de lege și a unor prevederi ale contractului de mediu;

e) litigiile apărute la nerespectarea obligațiilor în cadrul acestor raporturi sunt soluționate cât în baza procedurii speciale, atât și în baza procedurii civile.

De asemenea, considerăm necesar de făcut o paralelă în aspect comparativ a raporturilor juridice private de mediu cu raporturile juridice publice de mediu și cu raporturile juridice cu caracter privat ce țin de alte domenii (civil, muncii etc.).

Fiind părți componente ale aceleiași categorii de raporturi și anume a raporturilor de dreptul mediului, raporturile juridice de mediu cu caracter privat se deosebesc de cele de mediu cu caracter public prin următoarele:

a) actele în baza cărora apar raporturile determină că raporturile de mediu cu caracter public pot apărea în baza actelor unilaterale, în timp ce raporturile juridice de mediu cu caracter privat pot apărea și în baza actelor de conveniență bilaterală (contractul de mediu);

b) angajarea răspunderii în urma neexecutării obligațiilor în cadrul raporturilor de mediu cu caracter public are loc în baza normelor emise de organele competente ale puterii publice, pe când în cazul neonorării obligațiilor sale în raporturile de mediu cu caracter privat – și în baza prevederilor contractului, cu condiția că aceasta nu depășește limitele prevederilor legislației în vigoare.

c) obiectul raportului juridic de mediu cu caracter public diferă de obiectul raportului de mediu cu caracter privat prin aceea că în primul caz se urmărește o activitate de asigurare a realizării prevederilor legislației în vigoare, iar în al doilea caz în calitate de obiectiv mai apare și realizarea unui interes privat stabilit prin înțelegere între părți în cadrul activității de folosire sau dezvoltare a mediului.

În ceea ce privește deosebirea raportului juridic de mediu cu caracter privat de celelalte raporturi cu caracter privat este necesar de menționat că aceasta se observă în privința

interesului realizat în cadrul acestui raport, inclusiv și în modalitatea de realizare a acestui interes. Astfel, în cadrul raportului juridic de mediu cu caracter privat persistă două combinații:

1) se realizează un interes public cu mijloace de drept privat (de exemplu, contractul de concesiune a masivului forestier sau a obiectivului acvatic);

2) se realizează un interes privat cu mijloace de drept public (protecția calității terenurilor care aparțin proprietarului funciar).

Anume aceste caracteristici și deosebește raporturile juridice de mediu cu caracter privat de celelalte categorii de raporturi juridice cu caracter privat unde prevalează formula „realizarea interesului privat prin mijloace de drept privat”.

În funcție de factorii ce creează raporturile juridice putem diviza raporturile juridice de mediu în *raporturi juridice ce rezultă din acte juridice*, *raporturi juridice ce rezultă din fapte juridice* și *raporturi juridice ce rezultă din evenimente*.

În această clasificare un rol important îl ocupă *raporturile juridice de mediu legate de producerea daunelor de mediu*, care apar în rezultatul săvârșirii unui act poluator sau a unei situații de conflict între subiecții la raport.

Următoarea fază de clasificare divizează raporturile juridice de mediu în *raporturi create din raporturi de drept civil, administrativ, procesual (civil, penal, contravențional), constituțional, internațional etc.*

Pornind de la faptul că raporturile juridice de mediu își au existența în realizarea unei largi diversități de sarcini specifice diferitor domenii, evident că apariția lor își are începutul în mersul și dinamica unei diversități largi de raporturi juridice. Deseori, realizarea acestor raporturi juridice nu este posibilă fără implicarea metodelor cu caracter imperativ, realizarea cărora se desfășoară în cadrul raporturilor de mediu. Drept exemplu poate servi modalitatea de realizare a obiectivelor de protecție a mediului, în acest caz metoda administrativ de comandă fiind o posibilitate efectivă de realizare a protecției mediului.

Respectiva clasificare ne dă posibilitate să divizăm raporturile juridice de mediu în raporturi principale și raporturi derogate. *Raporturile de mediu principale* constituie acele categorii de raporturi care apar și există desinestător în mediul activității legate de folosirea rațională și protecția mediului. *Raporturile derogate* sunt acele tipuri de raporturi de dreptul mediului a căror apariție, iar în unele cazuri și existență, este condiționată de careva alte categorii de raporturi juridice, inclusiv și administrative.

În literatura de specialitate, mai întâlnim și alte clasificări ale raporturilor juridice de mediu. Astfel, autorul rus S. Bogoliubov divizează raporturile juridice de mediu în funcție de faptul participării părților la raport, susținând că doar faptul participării autorităților pentru

mediu la raporturile juridice este deja suficient pentru a califica aceste raporturi în calitate de raporturi de mediu.

Nu suntem de acord cu o asemenea abordare a problemei, deoarece, în doctrină sunt cunoscute cazuri când la raporturile pure (ce țin de o ramură de drept concretă), lipsa participantului obligatoriu nu atestă lipsa raportului ca atare. Putem face în acest caz referință la opinia savantului rus Iu. Kozlov, care consideră că poate fi vorba despre raporturile administrative chiar și în cazul când nu există subiect de dirijare [131, p. 146].

Totodată, ținem să menționăm că nu am putea accepta și o poziție când cele enunțate mai sus s-ar argumenta cu categoria raporturilor juridice de coordonare sau de colaborare, deoarece chiar și acestea presupun prezența unui subiect de organizare-dirijare, cum este autoritatea pentru mediu.

Evidențiind poziția că raporturile juridice de mediu nu sunt altceva decât raporturi de protejare, fapt ce este enunțat în mai multe surse bibliografice de specialitate[79], în toate cazurile este necesară prezența momentului de impunere a inițiativei și a voinței dominante în respectivele relații. Această voință trebuie să emane din conținutul valorilor protejate – cele de mediu.

Totodată, suntem de acord cu poziția lui S. Bogoliubov referitoare la clasificarea raporturilor juridice de mediu în *raporturi patrimoniale și raporturi nepatrimoniale*. Acceptăm faptul că raporturile juridice de mediu ca efect au necesitate realizarea unor prerogative atât cu caracter patrimonial, cât și nepatrimonial. De exemplu, declararea obiectivelor de protecție în Legea privind protecția mediului înconjurător ne vorbește nu despre altceva decât despre faptul că raporturile juridice de mediu au drept obiective atât protecția valorilor patrimoniale cât și a valorilor nepatrimoniale.

Obiectivul nepatrimonial privește atitudinea societății față de natură și față de viitorul omenirii.

În opinia unor autori, raporturile juridice de mediu, în funcție de modul lor de asigurare (garantare), se divizează în două categorii: 1) care sunt asigurate pe cale judiciară și 2) care sunt asigurate pe cale administrativă (extrajudiciară).

În concluzie, menționăm că tezele înaintate mai sus prezintă doar o tentativă de abordare a problemei în plan teoretic, care are drept scop inițierea unor discuții a specialiștilor în materie, precum și a unor studii mai ample a problemei respective.

2.5 Concluzii la capitolul 2

Raportul de dreptul mediului este acel raport, care apare între persoane în legătură cu folosirea rațională, protecția, conservarea și dezvoltarea componentelor biotice, abiotice și antropogene ale mediului, raporturi reglementate de normele dreptului mediului și care, la necesitate, sunt apărute prin forța coercitivă a statului.

Raporturile de dreptul mediului prezintă caracterele oricărui raport juridic: ele sunt relații sociale, sunt voliționale, ideologice etc. Totodată, acestea se caracterizează și prin unele trăsături proprii, specifice, și anume:

1) raporturile de dreptul mediului iau naștere întotdeauna în legătură cu folosirea rațională a resurselor naționale și protecția mediului, ceea ce presupune o activitate complexă și variată, inclusiv cea de sancționare a celor care încalcă normele acestei ramuri de drept;

2) într-un raport de dreptul mediului participă atât ca subiect activ, cât și ca subiect pasiv orice persoană fizică și juridică, adică autoritățile publice, alte persoane juridice publice, persoanele juridice private și persoanele fizice;

3) participanții la raporturile de dreptul mediului se află, de regulă, pe poziție juridică de subordonare și, respectiv, supraordonare.

Raporturile de dreptul mediului sunt, de regulă, simplu voliționale, adică iau naștere în temeiul și condițiile legii, care exprimă voința statului, nefiind necesară și manifestarea de voință a participanților la aceste raporturi (când ele sunt dublu voliționale). Ca excepție, în anumite cazuri, asemenea raporturi juridice concrete pot lua naștere, în condițiile legii, și prin voința participanților (de exemplu, în cazul unei fundații sau asociații constituite cu scopul participării la protecția anumitor factori de mediu).

Împreună, aceste trăsături specifice împrumută raporturilor de dreptul mediului acel specific care justifică și argumentează înmănușarea lor, ca obiect de reglementare juridică, într-o ramură de drept distinctă, denumită dreptul mediului.

În cele din urmă, raporturile de dreptul mediului sunt de mai multe tipuri, în funcție de felul activității de conservare, dezvoltare și protecție a mediului:

1) raporturile de conservare și prevenire a poluării mediului, cum sunt, de exemplu, cele privitoare la folosirea rațională, potrivit destinației lor economice a resurselor naturale, cele născute în legătură cu emiterea acordurilor și autorizațiilor de mediu intervenite între autoritatea pentru protecția mediului și titularul unei noi investiții ori unor obiective la punerea în funcțiune.

2) raporturi juridice născute în procesul eliminării consecințelor păgubitoare ale poluării mediului, care intervin între organul de stat competent sau deținătorul factorului de mediu, pe de o parte, și poluatorul, pe de altă parte. În cadrul acestor raporturi juridice se realizează refacerea mediului poluat.

3) raporturi juridice de sancționare a agentului poluant, potrivit principiului „poluatorul plătește”. Aceste raporturi juridice intervin între persoana care poluează mediul sau încalcă în alt mod normele dreptului mediului, pe de o parte, și organul de stat competent potrivit legii a constata fapta ilicită respectivă și a aplica sancțiunea legală pentru a proteja mediul în interesul deținătorului factorului de mediu și al întregii societăți, pe de altă parte.

4) raporturi juridice născute în procesul de îmbunătățire a condițiilor de mediu, care iau naștere între autoritatea pentru protecția mediului și persoanele care participă la această acțiune.

5) raporturi de drept internațional al mediului, care apar între organisme internaționale de specialitate sau unele state, pe de o parte, și alte state sau persoane juridice naționale, pe de altă parte, atunci când în relațiile de mediu intervin elemente de extraneitate (poluatorul se află pe teritoriul unui stat, iar consecințele negative se produc pe teritoriul altui stat etc.).

În ceea ce privește caracterele juridice ale raportului de dreptul mediului, acestea pot fi următoarele:

1) raporturile de dreptul mediului pot lua naștere numai între oameni, priviți fie individual, fie în colectivități (persoană juridică);

2) raporturile de dreptul mediului poartă caracter volițional;

3) ceea ce distinge în esență raporturile de dreptul mediului de alte raporturi juridice constă în faptul, că raporturile de dreptul mediului privesc realizarea unui obiectiv legat de folosirea rațională, conservarea, dezvoltarea și protecția mediului;

4) situația caracteristică pentru majoritatea tipurilor de raporturi juridice de mediu este că în cele mai dese cazuri, în cadrul acestor raporturi părțile se situează pe poziții de subordonare, care apar, de regulă, pe baza unei manifestări unilaterale de voință juridică și care emană de la organul administrației publice delegat cu competența de administrare și control al folosinței resurselor naturale sau componentelor antropogene ale mediului;

5) pentru aceste raporturi juridice caracteristic este faptul că de cele mai dese ori parte în raport este statul cu organele sale;

6) raportul de dreptul mediului este un raport ideologic;

7) raporturile de dreptul mediului au un caracter complex.

În literatura juridică de specialitate nu găsim o clasificare a raporturilor juridice de mediu. Totodată, problema clasificării raporturilor juridice nu-și pierde importanța ei teoretică și necesitatea practică.

În teoria dreptului, raporturile juridice sunt clasificate în funcție de diferite criterii, cum ar fi: apartenența la o anumită ramură a dreptului; domeniul și caracterul normelor ce reglementează raporturile; sarcinile pe care le soluționează; subiecții participanți la raport; tipul

activităților în legătură cu care iau naștere; poziția subiecților participanți la raport etc. Respectivelor clasificări pot fi supuse și raporturile juridice de dreptul mediului.

Reieșind din cele expuse, am putea propune următoarea clasificare a raporturilor juridice de dreptul mediului:

1) în funcție de posibilitatea individualizării subiecților – absolute (una din părți la raport este strict determinată, cealaltă fiind nedeterminată) și relative (sunt determinate strict ambele părți ale raportului);

2) în funcție de caracterul normelor ce reglementează aceste raporturi – materiale (de instituire a dreptului) și procesuale (de realizare a dreptului);

3) în funcție de sarcinile ce le soluționează – de reglementare și de protecție (apărare);

4) în funcție de felul activității de protecție – de prevenire a poluării, de refacere a mediului, de sancționare, de îmbunătățire a condițiilor de mediu etc.

Suplimentar la această clasificare, mai este necesar de divizat raporturile juridice în funcție de obiectivele de reglementare: raporturi juridice de folosire, de conservare, de dezvoltare, de protecție, de răspundere, iar în funcție de poziția părților participante la raport, deosebim raporturi de subordonare, de colaborare și de conflict.

Pornind de la faptul că raporturile juridice de mediu există pentru realizarea unei largi diversități de sarcini specifice domeniilor respective, este evident că apariția lor își are sorgintea în dinamica unei diversități imense de raporturi juridice. Deseori, realizarea acestor raporturi juridice nu este posibilă fără implicarea metodelor cu caracter imperativ, desfășurarea cărora are loc în cadrul raporturilor de mediu. Exemplu poate servi modalitatea de realizare a obiectivelor de protecție a mediului, în acest caz, metoda administrativă de comandă fiind o posibilitate eficientă de realizare a protecției mediului.

Clasificarea respectivă ne dă posibilitate să distingem raporturile juridice de mediu în raporturi principale și raporturi derogate. Astfel, raporturile de mediu principale constituie acele categorii de raporturi care apar și există de sinestătător în mediul activității legate de folosirea rațională și protecția mediului. Raporturile derogate sunt acele tipuri de raporturi de dreptul mediului a căror apariție, iar în unele cazuri și existență, este condiționată de alte categorii de raporturi juridice, inclusiv și administrative.

3. ELEMENTELE RAPORTULUI JURIDIC DE DREPTUL MEDIULUI

3.1 Generalități privind structura raportului juridic de dreptul mediului

Deși se creează impresia existenței unei opinii unice în ceea ce privește structura raportului juridic, totuși, în literatura de specialitate se constată existența mai multor păreri referitoare la elementele constitutive ale raportului juridic. Astfel, dintr-o poziție obiectivă dominantă în doctrina juridică rezultă că raportul juridic este compus din două elemente, unul material și altul ideal [11, p. 97]. Într-o altă perspectivă, numită subiectivă, raportul juridic este vizat ca o relație de la persoană la persoană [11, p. 97]. În general, majoritatea autorilor susțin ideea, conform căreia structura raportului juridic o formează trei elemente: subiecții, obiectul și conținutul [1, p. 367].

Totuși, considerăm necesar de a face doar o singură precizare vis-a-vis de structura raportului juridic, pe care o considerăm necesară de a fi pusă în discuție. Astfel, după cum am menționat mai sus, raportul juridic este nu altceva decât o relație socială care implică neapărat o astfel de structură ce conține doar elemente cu caracter social, implicit, eliminând din aceasta elementele materiale. În același timp, sesizăm că raportul juridic nu poate apărea doar în vederea realizării unor valori cu caracter nematerial. În cele mai dese cazuri, anume elementul material este determinant în apariția raportului juridic. Astfel, cumpărătorul intră în raport cu vânzătorul nu doar pentru realizarea transmiterii-primirii unui bun, dar și pretinde la un bun concret, cu caracteristici și parametri concreți. Prin urmare, elementul material, de asemenea, este unul propriu raportului juridic. În acest sens, suntem de acord cu acea structurare care distinge atât elementul ideal sau social, cât și elementul material [11, p. 97].

Totodată, considerăm insuficientă o asemenea clasificare, deoarece aceasta implică în sine o rezervă, care constă în faptul că înseși conținutul acestor două elemente – social și material, ar permite o incorporare a unei diversități mai mare de subelemente în comparație cu cele unanim acceptate și care, probabil, ar ieși din limita elementelor clasice – subiectul, obiectul și conținutul.

În acest sens, se face necesară evidențierea unei poziții care ar crea o stare de compromis. Aceasta este posibil prin preluarea poziției clasice ce vizează componența structurală a raportului juridic – subiect, obiect și conținut, cu precizarea necesară, că în ceea ce privește obiectul raportului trebuie să se facă distincție între obiectul intrinsec – propriu raportului juridic, și obiectul extrinsec – cel ce se urmărește prin realizarea acțiunilor sau abstențiunilor.

Situația descrisă mai sus se referă în exclusivitate și la raporturile juridice de mediu. În literatura de specialitate este recunoscută unanim opinia privitor la faptul că raportul juridic de dreptul mediului nu se deosebește cu nimic din punct de vedere al structurii de celelalte categorii de rapoarte juridice [76, p. 157; 79, p. 81; 119, p. 26]. Distincția se realizează, însă, pornind de la esența acestor elemente structurale [79, p. 81].

În acest context, este necesară examinarea acelor trei elemente ale raportului juridic de mediu și anume:

- a) subiectul raportului juridic de mediu;
- b) obiectul raportului juridic de mediu;
- c) conținutul raportului juridic de mediu.

3.2 Subiectele raportului juridic de drept al mediului

Definirea subiectului raportului juridic, ca fiind o condiție proximă a relevării naturii juridice a oricărui institut de drept, nu și-a găsit o reflectare univocă în literatura de specialitate. Teoria dreptului definește subiectul raportului juridic ca fiind acea persoană care are aptitudinea de a se încadra în raportul juridic ca titular de drepturi și obligații corelative.

În literatura juridică de specialitate, însă, problema subiectului raportului juridic este relevată uneori pornind de la enunțarea categoriilor de subiecți ai raporturilor, definirea acestora reieșind din aceasta și fiind lăsată la considerarea cititorului. Astfel, potrivit lui Gh. Beleiu, subiect de drept civil constituie acea specie de subiecte care cuprinde persoana fizică și persoana juridică, în calitate de drepturi subiective și de obligații civile. Și în alte ramuri ale dreptului, definirea subiectului se realizează în aceeași manieră. Astfel, V. Prisăcaru consideră că subiect al raporturilor juridice de drept administrativ este de fiecare dată un organ al administrației publice sau un funcționar al acesteia, pe de o parte, și, pe de altă parte, un organ al administrației publice, organ de stat altul decât cel executiv sau un particular [100, p. 42]. M. Dvoracek este de părerea că subiect al raportului juridic administrativ poate fi orice persoană fizică sau juridică, având capacitatea de a se încadra în raporturile juridice administrative [46, p. 97].

Mulți autori leagă calitatea de parte a unei categorii a raportului juridic cu natura actului sau a scopului care identifică acest raport. Spre exemplu, în opinia unor autori, subiect al raportului juridic administrativ poate fi autorul unui fapt administrativ, al cărui conținut este stabilit prin legea administrativă. Această ultimă modalitate de examinare a calității de subiect al raportului este caracteristică și dreptului comercial [113, p. 50-63], unde calitatea de subiect al raportului de drept comercial nu rezultă doar din calitatea de comerciant, ci și din faptul că are

loc realizarea unui raport de comerț, unde parte va fi o persoană ce nu are calitatea de comerciant.

Diversitatea respectivă a definițiilor ne formează un spectru deosebit de probleme legate de subiectivitatea în dreptul mediului și, în special, în materie de raporturi de gestionare a resurselor de mediu și de răspundere. Astfel, reieșind din cele relevate mai sus, putem afirma despre existența în fond a două opinii ce reflectă pozițiile specialiștilor în materie și anume: primii leagă subiectivitatea în mod obligatoriu de capacitatea subiectului de a realiza anumite acte; alții nu stabilesc o condiție certă a subiectivității în raportul juridic, relevând ca element distinct doar capacitatea subiecților de drept de a fi titulari de drepturi și obligații de anumită categorie, după caz de mediu, civile, administrative, procesuale etc.

Considerăm necesar de a ne alătura la părtașii celei de a doua opinii, reieșind din faptul că apartenența la categoria de subiecți a unui tip de raporturi juridice nu poate fi legată de fiecare dată de natura actului ce îl săvârșește subiectul opus (fie cel activ sau pasiv, adică titular de drept sau de obligație), cum ar fi, de exemplu, prezența pe cealaltă parte a raportului în mod obligatoriu a organului administrației publice competent de a autoriza folosințele de mediu sau a funcționarului public din cadrul acestuia. Aceasta este o condiție stabilită artificial, fiind posibilă doar cu referire la raportul juridic în general și nu la un element al acestuia.

Totodată, nu putem nega faptul că partinitatea la raporturile juridice mai înglobează și unele caracteristici, și anume generalitatea, ca trăsătură a tuturor subiectelor de drept și doar numai în unele ramuri stabilește o condiție specifică – specialitatea [113, p. 50-63], care apare doar ca trăsătură caracteristică a subiectelor ramurii respective ce se reflectă prin existența de cele mai dese ori a condiției deținerii unei calități speciale (de exemplu, beneficiar de folosință de mediu, funcționar public, comerciant, angajat, patron etc.).

Astfel, din cele expuse relevăm următoarea definiție: subiecte ale raportului juridic de mediu sunt acele persoane privite fie individual, fie în colectivități, care, prin conferirea legii, pot fi titulari de drepturi și obligații legate de folosirea rațională, protecția și conservarea componentelor de mediu.

Accentuăm asupra faptului că partinitatea în raporturile juridice de mediu, constituie o problemă reeșind și din faptul că diversitatea categoriilor de raporturi juridice care pot interveni în cadrul dreptului mediului dictează necesitatea specificării posibilității încadrării în aceste raporturi a subiectelor de drept în general. În legătură cu aceasta, sunt relevate o serie de probleme atât de ordin teoretic, cât și de ordin practic.

Deseori, în literatura juridică de specialitate este pusă în discuție problema coraportului dintre noțiunea de subiect al raportului juridic și subiect al ramurii de drept. Astfel, autorul rus T. Iampoliskaia susține că aceste noțiuni nu pot fi echivalate. Considerentele respective se

bazează pe argumentele că subiectul ramurii de drept nu este întotdeauna parte în raportul juridic. În această ordine de idei, se admite o poziție când subiectul de drept poate să se afle în legătură obligațională cu alte subiecte, totodată, această legătură nefiind recunoscută ca raport juridic. Considerăm că trasarea unei diferențieri dintre noțiunile de subiect de drept și subiect al raportului juridic nu poate fi justificată, dat fiind faptul că raportul juridic nu poate fi privit doar ca ceva static, cum nici apariția obligației unui subiect nu poate fi privită fără existența respectivă a unui drept subiectiv apărută la alt subiect, situație de fapt care nu poate avea loc în afara unui raport juridic.

În acest sens, calitatea de subiect al unei ramuri de drept nu poate fi în afara calității de subiect al raporturilor juridice ce țin de această ramură de drept.

După cum este susținut în literatura de specialitate, numai oamenii pot fi subiecte ale raportului juridic, fie în mod individual, ca persoane fizice, fie organizați în diverse grupuri, ca subiecte colective de drept [11, p. 98-99]. În uzul cotidian termenul „persoană” desemnează individul speciei umane. În limbajul juridic, termenul „persoană” are o semnificație deosebită, desemnând „ființa juridică” [102, p. 117]. În așa fel, în sens juridic prin persoană se înțelege atât persoana fizică – ființa umană, cât și persoana juridică – o ființă imaginată, închipuită cu „ochii minții” [5]. Prin urmare, prin noțiunea de persoană în sensul juridic al cuvântului se poate avea în vedere și altele decât ființa umană, care de la natură este înzestrată cu capacitate de a da apreciere acțiunilor sale și de a conștientiza efectul acestora. De aici apare și posibilitatea ca termenul „persoană” în sens juridic să cuprindă, în perspectivă, și alte ființe, decât cea umană. În acest sens, anume în raporturile de folosire și protecție a mediului apar cele mai multe discuții.

Astfel, pe lângă multitudinea de aspecte puse în discuție, una din cele mai relevante probleme ale teoriei raportului juridic de mediu este cea legată de părțile la acest raport. Cheia discuției o reprezintă opiniile unor cercetători, precum că în calitate de parte la raportul de dreptul mediului apar și elementele de mediu – factorii naturali sau factorii creați prin activitatea umană [143]. Acest fapt reiese din definițiile raportului de dreptul mediului expuse în unele surse de specialitate, despre care, de altfel, anterior am mai menționat.

De asemenea, după cum am menționat și susținem în continuare, la etapa actuală o atare opinie este precece, considerând-o prea îndrăzneță și necorespunzătoare timpului. Însă, fără a o susține, declarăm, totuși, că aceasta este o idee nelipsită de fundament logic. Istoria, nu o singură dată ne-a demonstrat că accepțiunile tradiționale a termenului de „persoană”, în sensul juridic al acestuia, a suferit modificări. Astfel, cu doar câteva secole în urmă, când pe Terra exista robia, era foarte greu de închipuit pentru un proprietar de robi ca aceștia să fie în drept să se încadreze în raporturi juridice cu înseși proprietarii de robi, doar pe temei că fac parte din ființa umană. În aceeași manieră gândim și noi astăzi în ce privește faptul că e greu de închipuit

ca să ne încadrăm în raporturi juridice cu reprezentanții regnului animal, cum ar fi, de exemplu, câinele, deși deseori acesta este utilizat în activitățile de depistare a infractorilor, de pază a obiectelor, de însoțire a orbilor etc., realizând astfel activități proprii omului.

Considerăm că în perspectivă, acest domeniu va cunoaște modificări și ele vor fi legate, în primul rând, anume de recunoașterea drepturilor animalelor la viață și la condiții de existență.

Astăzi, însă, confirmăm ideea despre calitatea de subiect al raporturilor de dreptul mediului doar pentru persoana fizică ca ființă umană și cea juridică. Totodată, spectrul de probleme care urmează a fi discutat la acest capitol nu s-a epuizat.

În așa fel, definirea subiectului raportului juridic de mediu apare drept o condiție inevitabilă în studiul acestui institut de drept.

Teoria dreptului definește subiectul raportului juridic ca fiind acea persoană ce are aptitudinea de a se încadra în raportul juridic ca titular de drepturi și obligații corelative.

În literatura juridică de specialitate, definirea subiectului raportului juridic de mediu este relevantă pornind de la enunțarea categoriilor de subiecți ai raporturilor, definirea acestora reieșind din enumerarea subiectelor, iar relevarea esenței fiind lăsată la considerarea fiecăruia.

Astfel, în opinia autorilor P. Zamfir și I. Trofimov, subiect al raporturilor juridice de dreptul mediului este persoana fizică și juridică, iar statul și organele statului, de regulă, sunt părți ai acestor raporturi [108, p. 31]. Astfel de opinie este proprie și altor autori [71, p. 157; 100, p. 42; 46, p. 97]. Totuși, considerăm necesar de a ne expune asupra acestei chestiuni sub un alt unghi de vedere. Acesta vizează relevarea calității de parte la raporturile de dreptul mediului, pornind doar de la capacitatea subiecților de drept de a fi titulari de drepturi și obligații specifice dreptului mediului. Asemenea abordare a problemei este tipică multor ramuri de drept.

Astfel, autorul rus D. Ovseanko afirmă că „subiecți ai raporturilor juridice administrative sunt toți cei, cărora normele administrativ-juridice le conferă o anumită competență și cărora le impune anumite obligații în realizarea funcțiilor administrative” [140, p. 26]. Autorul moldovean M. Orlov consideră că subiect al raportului juridic administrativ poate fi autorul unui fapt administrativ, al cărui conținut este stabilit prin legea administrativă.

În opinia unui alt grup de autori, subiectele raportului administrativ sunt toate subiectele în sarcina cărora normele administrative stabilesc drepturi și obligații în legătură cu administrarea [35, p. 124]. Profesorul român Gh. Beleiu afirma că prin subiecte de drept civil este necesar de a înțelege acea specie de subiecte de drept, care cuprinde persoana fizică și persoana juridică, în calitate de titulari de drepturi subiective și obligații civile [5, p. 75].

Considerăm, în acest sens, de a prelua anume această modalitate de definire a subiectului raportului de dreptul mediului, mai mult ca atât că în ceea ce ne privește, în dreptul mediului

calitatea subiectului nu identifică raportul juridic de mediu. Dimpotrivă, prin prisma conținutului raportului de mediu poate fi identificat calitatea de participant la un asemenea raport.

Astfel, pentru a concluziona că este vorba despre un raport de dreptul mediului nu este suficient de constatat că parte la raport este autoritatea centrală a administrației pentru mediu sau altă autoritate care realizează controlul respectării legislației de mediu. În așa fel, ne alăturăm la părtașii celei de a doua opinii, după care subiectul raportului de dreptul mediului se identifică pornind de la înseși natura raportului juridic, reflectată și prin conținutul acesteia.

Reieșind din cele expuse relevăm următoarea definiție: subiecte ale raportului juridic de mediu sunt acele persoane fizice și juridice care în virtutea actelor realizate pot fi titulari de drepturi și obligații legate de folosirea, conservarea, protecția și dezvoltarea componentelor mediului.

Accentuăm asupra faptului că partinitatea la raporturile juridice de mediu constituie un subiect de discuție reeșind și din faptul că diversitatea categoriilor de raporturi juridice de mediu condiționează posibilitatea încadrării în aceste raporturi a subiectelor de drept în general.

În ceea ce privește raporturile juridice de răspundere contravențională, atunci nu totdeauna în teoria dreptului administrativ s-a recunoscut posibilitatea angajării unei astfel de răspundere pentru persoanele juridice. Mai mult ca atât, chiar și în privința persoanelor fizice nu s-a stabilit întotdeauna o formulă unică de răspundere. Totodată, Constituția Republicii Moldova, în articolul 37 declară că persoanele juridice răspund pentru daunele cauzate drept rezultat al unor contravenții ecologice. Acest fapt implică considerarea pentru persoana juridică a calității de subiect al răspunderii contravenționale, și anume pentru contravențiile ecologice.

De aici rezultă și importanța identificării și constatării criteriilor de apreciere a calității de subiect al raporturilor de dreptul mediului.

Până a trece la enunțarea concretă a fiecărei categorii de subiecți ai raporturilor juridice de mediu, este necesar de a releva unele probleme legate de calitatea de subiect al raportului juridic de mediu.

Astfel, în literatura juridică de specialitate, calitatea de subiect al raporturilor juridice este legată de fiecare dată de așa elemente, cum ar fi capacitatea de folosință și de exercițiu a persoanei fizice și competență în cazul persoanelor morale [115; 7].

În sensul prezenței capacității de folosință și a celei de exercițiu formulăm cu titlu de propunere încă un aspect al acestei probleme. Este vorba despre considerarea a două calități a subiectelor raporturilor de dreptul mediului – calitatea de a fi parte la raporturi și calitatea de a realiza prin acte proprii drepturile și obligațiile ce formează conținutul raportului.

Importanța teoretică și practică a acestei clasificări derivă din necesitatea de a diferenția posibilitatea unui subiect de a-și manifesta capacitatea de a pretinde la respectarea drepturilor

sale ecologice sau de a beneficia de un regim de protecție, manifestându-se în ultimul caz drept un subiect pasiv al realțiilor juridice.

În așa fel, persoana care nu a împlinit majoratul sau vârsta care să-i permită să participe în proces, formulând de sinestătător cereri, se prezintă la raporturile de dreptul mediului în calitate de subiect ce întrunește cerințele de a fi ca parte la raporturile de dreptul mediului, însă fără a putea realiza anumite acte din propria voință.

Persoana care a atins majoratul, pe lângă faptul că are calitatea de parte la raporturi, beneficiind în acest sens de protecție pasivă, mai este în drept să asigure respectarea drepturilor sale prin acte proprii – acțiunea în justiție, încheierea contractelor etc.

Odată ce am abordat calitatea subiectului în raportul de dreptul mediului este necesar să mai enunțăm încă o problemă, care poate fi tratată atât sub aspect teoretic, cât și practic.

Astfel, apreciind dreptul mediului ca o ramură de drept autonomă, este necesar relevarea criteriilor de bază în ce vizează calitatea de subiect al acestor raporturi. Prin urmare, în dreptul penal, dreptul civil, dreptul contravențional, dreptul familiei, dreptul muncii, dreptul procesual civil și dreptul procesual penal, cu referire la calitatea de subiect, este necesar să fie constatate condițiile cu privire la discernământ în cadrul raporturilor specifice fiecărei din aceste ramuri de drept. În ceea ce privește dreptul mediului, este necesar, cel puțin, relevarea limitelor de vârstă pentru ca subiecții raporturilor de drept – persoana fizică – să aibă capacitatea de a participa la raporturile de dreptul mediului prin executarea obligațiilor și apărarea drepturilor prin acte proprii.

De fapt, aceste condiții ar trebui să-și găsească reflecția în legislație, în special în textul legii care reglementează esența raporturilor de dreptul mediului. La prima vedere, aceasta ar putea fi tratată drept o lacună în legislația Republicii Moldova, României, Federației Ruse, Ucrainei sau a altor țări.

Totoată, considerăm că situația respectivă are o soluție originală și, de fapt, foarte eficientă. Capacitatea de a fi parte la raporturile de dreptul mediului este reglementată de normele juridice ale acelor ramuri de drept care reglementează și raporturile de dreptul mediului.

Astfel, în articolul 2 Cod civil al Republicii Moldova se stabilește o regulă, conform căreia raporturile de dreptul mediului sunt reglementate de Codul civil în cazul în care acestea țin de statutul juridic al participanților la circuitul civil, temeiul de apariție a dreptului de proprietate și modul de executare a acestuia, reglementarea obligațiilor contractuale și de altă natură, alte raporturi patrimoniale și nepatrimoniale conexe lor. În același sens articolul 21 Cod penal al Republicii Moldova stabilește că sunt pasibile de răspundere penală persoanele fizice responsabile care, în momentul săvârșirii infracțiunii, au împlinit vârsta de 16 ani. Și alte

categorii de acte juridice își au obiectul reglementării raporturi de dreptul mediului, iar, prin urmare, stabilesc limitele capacității de exercițiu ale persoanelor fizice participante la raporturile de dreptul mediului.

Dacă în literatura de specialitate nu a fost supus criticii, cu unele excepții [46, p. 98-99], momentul de când persoana fizică dobândește capacitate de exercițiu deplină, conform legislației în vigoare, , precum și cum este interpretată problema realizării acțiunilor în timp ce subiectul posedă capacitate juridică restrânsă, atunci înseși contradicția dintre normele juridice ale diferitor ramuri de drept, care, de altfel, în raporturile de dreptul mediului se pot aplica doar în sistem, implică deseori nedumeriri.

Este vorba despre coleziunile de norme, în special ale dreptului civil și cele ale dreptului administrativ. Astfel, conform prevederilor alineatului 2 al articolului 11 Cod civil al Republicii Moldova, persoana care încheie căsătorie până la vârsta de 18 ani dobândește capacitate deplină de exercițiu, fapt care prezumă că aceasta poate realiza prin acte proprii dobândirea de drepturi și poate să-și asume obligații. Totodată, realizând acte de folosință a resurselor naturale, persoana fizică apare drept una cu capacitate de exercițiu deplină, însă în momentul în care a comis o contravenție ecologică aceasta este considerată persoană minoră. Constatăm o situație când se contrapun două valori. Una este legată de faptul că persoana fizică care nu a împlinit vârsta de 18 ani, poate fi recunoscută de lege cu capacitate deplină de exercițiu în virtutea căsătoriei sau emancipării, având dreptul să săvârșească toate actele și să dobândească toate obligațiile, iar a doua – pentru încălcarea acestor obligații ea răspunde ca o persoană cu capacitate restrânsă.

În acest sens, am propune nu doar coroborarea legislației contravenționale, dar și a celei de mediu, care va opera la acest compartiment o modificare legală, prin textul căreia s-ar condiționa răspunderea în funcție de prezența sau lipsa capacității civile de exercițiu depline.

Logica și necesitatea existenței unei asemenea modalități de reglementare a raporturilor de dreptul mediului este condiționată de faptul că scopurile de protecție a mediului pot fi realizate prin utilizarea mai multor procedee și metode de reglementare. Fiecare din aceste metode de reglementare necesită a fi utilizate, deoarece doar în așa mod este posibilă realizarea obiectivelor de protecție a mediului.

Totodată, implementarea tuturor acestor metode și procedee de reglementare într-un act legislativ unic este incorect, deoarece aceasta ar determina dublarea reglementărilor cu același caracter, creând în acest sens imposibilitatea aplicării legislației. De aceea, raporturile de dreptul mediului sunt niște raporturi specifice, reglementarea cărora își are izvorul nu doar în actele legislative ce pot fi atribuite integral acestei ramuri, dar și în altele, care direct sau implicit soluționează sarcini de protecție a mediului.

În acest context, suntem conștienți de faptul că aglomerarea textului legii cu norme care nu sunt necesare ar putea genera un haos normativ și, în consecință, aceasta ar putea favoriza încălcarea legislației de mediu.

Cu referire la competența persoanelor juridice, este necesar de menționat faptul că divergențe esențiale în literatura de specialitate nu întâlnim, din considerente că competența acesteia este stabilită fie expres prin lege, fie prin statutul sau actul de constituire în baza căruia persoana activează.

Trecând nemijlocit la enunțarea categoriilor de subiecți ai raporturilor juridice de dreptul mediului, putem afirma că în literatura juridică de specialitate lista categoriilor de subiecți ai raporturilor juridice de dreptul mediului nu poartă caracter exhaustiv.

Unii autori consideră drept subiecte ale raportului juridic de dreptul mediului doar persoanele fizice și juridice, alții afirmă că subiecte ale acestor raporturi, pe lângă persoanele fizice și juridice, pot fi și statul, inclusiv și organele statului ca reprezentante ale acestuia [71, p. 157]. Aceasta este caracteristic în special pentru raporturile de drept public [2, p. 171].

Deseori, opiniile diferă din cauza confundării termenului de „subiect al raportului juridic” cu termenul de „subiect de drept”. Cu toate acestea, în majoritatea cazurilor în doctrină este acceptată ideea că și statul constituie subiect al raportului juridic în unele raporturi – subiect ca parte obligatorie [147, p. 10; 143, p. 69; 71, p. 157].

Sunt determinate în general următoarele categorii de subiecte ale raporturilor juridice de dreptul mediului: persoanele fizice, persoanele juridice [46, p. 97] și statul sau unitățile administrativ-teritoriale [115, p. 389-671; 99, p. 32-37].

Considerând necesar de a aborda categoriile de subiecți ai raporturilor de dreptul mediului, ținem să menționăm că fiecare din autorii care diferențiază subiectele raporturilor de dreptul mediului își bazează opinia pe anumite criterii, realizând o anumită clasificare. Însă, în toate cazurile sunt enumerați practic aceiași subiecți. Astfel, făcând referință la câteva din aceste criterii, vom enumera subiecții raporturilor juridice de dreptul mediului, cu caracterizarea respectivă a acestora.

Realizarea unei asemenea clasificări va da posibilitate din punct de vedere teoretic și practic de a delimita competența și capacitatea de a fi parte la raporturi, inclusiv în funcție de poziția acestora în raport. În acest sens, un moment deosebit de important va fi soluționarea problemei determinării subiectelor raportului juridic de mediu, prin care înțelegem nu altceva decât cunoașterea părților în acest raport.

De asemenea, menționăm că importanța identificării poziției și statutului subiecților în raportul de mediu mai reiese și dintr-o serie de împrejurări atât de ordin juridico-teoretic, cât și

practic, cum ar fi procedura aplicată în cazurile de lezare a drepturilor ecologice, regimul juridic etc.

În funcție de poziția părților la raportul de dreptul mediului, deosebim subiectul supraordonat și subiectul subordonat al raportului juridic. Este necesar de menționat că, referindune la raporturile juridice, conținutul noțiunii de subiect activ nu coincide cu conținutul noțiunii de subiect supraordonat și, respectiv, conținutul noțiunii de subiect pasiv nu întotdeauna coincide cu conținutul noțiunii de subiect subordonat. Clasificarea în baza acestui criteriu are două aspecte, care își au semnificația sa în fiecare caz. Această situație este condiționată de faptul că deși subiectul supraordonat poate avea obligații față de subiectul subordonat, el oricum rămâne subiect supraordonat. Anume această caracteristică este proprie majorității raporturilor de dreptul mediului.

Astfel, în pofida faptului că subiectul subordonat, cum ar fi, spre exemplu, beneficiarii de folosință funciară, rămâne pe tot parcursul raporturilor juridice de dreptul mediului subiect subordonat, el poate să apară atât în calitate de titular de drepturi, cât și titular de obligații, adică atât subiect pasiv, cât și subiect activ al acestor raporturi.

Spre exemplu, articolul 14 al Codului subsolului al Republicii Moldova stabilește că beneficiarii folosinței subsolului sunt obligați să asigure studierea deplină și complexă a subsolului, folosirea rațională și complexă a resurselor lui în corespundere cu proiectele și schemele tehnologice, inclusiv la prelucrarea materiei prime minerale, desfășurarea în condiții de securitate pentru viața și sănătatea lucrătorilor și populației a lucrărilor legate de folosirea subsolului, precum și protecția subsolului, mediului înconjurător, obiectivelor și construcțiilor de acțiunea dăunătoare a lucrărilor menționate etc.

În această ipostază beneficiarii de folosință a subsolului apar drept subiecte pasive ale raportului de dreptul mediului, unde calitatea de subiect subordonat este continuă.

Totodată, același articol 14 al Codului subsolului stabilește că beneficiarii folosinței subsolului au dreptul să folosească sectoarele de subsol în corespundere cu condițiile și scopurile pentru care li s-au repartizat, să folosească rezultatele activității lor, inclusiv producția fabricată și deșeurile industriei miniere.

Deși poziția beneficiarilor de folosință a subsolului în calitate de subiect subordonat nu se schimbă, însă calitatea de subiect pasiv încetează, totuși aceștia devin subiecți activi ai raporturilor de beneficiere a subsolului.

De asemenea, această clasificare se evidențiază prin caractere specifice și atunci când urmează a fi examinată în funcție de conținutul lor, referindu-ne la drepturi cu caracter absolut sau relativ.

În cazul în care conținutul raportului juridic de mediu îl formează drepturile subiective absolute, putem determina doar subiectul pasiv (acesta putând fi și ca subiect supraordonat sau subiect subordonat), subiectul pasiv formându-l o totalitate de subiecți nedeterminați. Este vorba despre dreptul general la un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic.

În toate cazurile când conținutul raportului juridic de mediu îl formează drepturile relative, atât subiectul activ, cât și cel pasiv este cunoscut sau, altfel spus, determinat.

Cel mai des despre această categorie se discută în cadrul raporturilor contractuale ce au ca obiect folosirea și protecția componentelor de mediu.

În contextul enumerării subiecților raporturilor juridice de mediu, determinăm următoarele categorii de subiecte:

a) persoanele fizice: funcționarii publici; persoanele cu funcții de răspundere; persoanele fizice altele decât funcționari publici și persoane cu funcții de răspundere, cetățeni ai Republicii Moldova; cetățenii străini și apatrizii;

b) persoanele morale: statul, organele administrației publice (Guvernul Republicii Moldova, autoritățile publice centrale de specialitate, autoritățile publice locale, unitățile administrativ-teritoriale);

c) persoanele juridice private, inclusiv organizațiile nonguvernamentale.

Cosiderăm această clasificare ca fiind un punct de pornire în relevarea trăsăturilor caracteristice fiecărei categorii de subiecte ale raportului de dreptul mediului.

1. Persoana fizică.

Calitatea persoanei fizice de subiect al raporturilor de dreptul mediului apare odată cu nașterea acesteia. Fiind proclamat în articolul 37 al Constituției Republicii Moldova dreptul fiecărui om la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive, acesta presupune o garanție a ambianței naturale normale chiar și pentru persoana nou-născută care nu are capacitate de a se autoapăra.

Persoana fizică în raporturile de dreptul mediului poate avea calitatea de subiect pasiv sau de subiect activ. Totate persoanele fizice au calitatea de subiect pasiv în virtutea prevederilor articolului 37 al Constituției Republicii Moldova, ca titulari ai dreptului la un mediu neprimejdios și echilibrat din punct de vedere ecologic. Totodată, aceleași persoane pot apărea drept beneficiari de folosință asupra resurselor naturale. Aceleași persoane fizice pot apărea în calitate de reprezentanți ai autorităților administrației publice, cu competență de a decide în probleme de mediu.

În acest context, pentru clarificarea problemelor ce se referă la persoanele fizice ca subiecți ai raporturilor de dreptul mediului, este necesar clasificarea acestora, în funcție de

poziția și funcția lor în aceste raporturi. Conform criteriului enunțat, subiecte ale raporturilor de dreptul mediului pot fi:

- a) persoanele fizice, titulari ai dreptului la un mediu neprimejdios și echilibrat din punct de vedere ecologic (articolul 37 al Constituției Republicii Moldova);
- b) persoanele fizice, titulari ai dreptului de beneficiere asupra resurselor naturale;
- c) persoanele fizice, funcționari publici și persoane cu funcții de răspundere în domeniul folosirii și protecției mediului;
- d) persoanele fizice.

Persoanele fizice, titulari ai dreptului la un mediu neprimejdios și echilibrat din punct de vedere ecologic. Constituția Republicii Moldova nu asigură dreptul la un mediu sănătos doar cetățenilor Republicii Moldova. Acest drept este caracteristic oricărei persoane, oricărui om.

În legătură cu identificarea acestei categorii de subiecte ale raporturilor de dreptul mediului apar în mod firesc o serie de întrebări, cum ar fi:

- a) sunt cetățenii străini și apatrizii titulari ai acestui drept?
- b) cum se materializează acest drept în privința subiectelor acestei categorii?
- c) din ce moment persoana apare ca subiect – titular al acestui drept și ce condiții stabilește legislatorul pentru a obține calitatea de subiect?
- d) poate fi persoana juridică titular al unui asemenea drept?

La toate aceste întrebări vom încerca să dăm răspuns în continuare. Așadar, prima întrebare ține de faptul dacă sunt titulari ai raporturilor de dreptul mediului doar cetățenii Republicii Moldova sau și cei străini, inclusiv apatrizii. Pornind de la conținutul articolului 37 al Constituției Republicii Moldova constatăm că: (1) Fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive; (2) Statul garantează fiecărui om dreptul la accesul liber și la răspândirea informațiilor veridice privitoare la starea mediului natural, la condițiile de viață și de muncă, la calitatea produselor alimentare și a obiectelor de uz casnic. Din cele expuse reiese că dreptul este propriu „fiecărui om”, întruchipând prin această expresie sensul de „ființă umană”. Prin urmare, odată ce Constituția Republicii Moldova nu limitează cadrul de persoane care sunt titulari ai dreptului la un mediu sănătos și neprimejdios din punct de vedere ecologic, nici noi nu ne putem permite să judecăm altfel. Concluzionăm în așa fel, încât chiar și cetățeanul unui alt stat, sau persoana fără cetățenie care se află pe teritoriul Republicii Moldova beneficiază de dreptul de a respira cu un aer nepoluat, de a consuma apă calitativă, de a se bucura de priveliștele zonelor peizagistice, de a se scălda în ape curate etc. Aceasta presupune că persoanei în cauză urmează să-i fie garantat acest drept, precum și faptul că persoana titular de drept poate utiliza pârgii specifice pentru asigurarea acestui drept. Aceste

pârghii trebuie să fie puse nu doar la dispoziția cetățenilor Republicii Moldova, dar și a celor străini, precum și a persoanelor fără de cetățenie.

Referitor la cea de-a doua întrebare, care ține de faptul cum se materializează dreptul la un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic, ținem să menționăm că, deși legislatorul nu consacră expres o regulă prin care s-ar implementa mecanismul realizării acestui drept, totuși considerăm că acesta este consacrat în Constituție, constituind un pas esențial în soluționarea problemei de mediu. Asemenea argumentare poate fi explicată prin următoarele:

1.S-a declarat constituțional un drept natural, firesc și esențial existenței omenirii. Pornind de la aceasta, o sarcină inevitabilă a legiuitorului este de a asigura un mecanism juridic în vederea executării lui.

2.Fiind declarat în textul Constituției, acest drept enunță implicit o regulă, care se face aplicată prin prisma Codului de procedură civilă al Republicii Moldova. Astfel, alineatul (1) al articolului 166 Cod de procedură civilă stabilește că oricine pretinde la un drept împotriva unei alte persoane ori are un interes pentru constatarea existenței sau inexistenței unui drept trebuie să depună în instanța competentă o cerere de chemare în judecată. Din aceasta rezultă că orice persoană, dacă se consideră lezată în dreptul său la un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic, este în drept să formuleze cerere de chemare în judecată, apărându-și astfel dreptul său legitim.

3.Mai semnifică aceasta și faptul că calitatea de subiect – titular de drept la un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic, o are persoana pe întreg teritoriul Republicii Moldova. Astfel, locuitorul municipiului Chișinău, fiind pentru prima dată în vizită la un amic al său în orașul Vulcănești și constatând că iazul din localitate este poluat, are dreptul de a formula cerere de chemare în judecată. Această posibilitate se creează datorită faptului că mediul unui om nu se limitează la localitatea în care acesta își are domiciliul său. De aceea, orice locuitor al Republicii Moldovei are dreptul la un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic și în Chișinău, și în Vulcănești, și în Iași și în București, și în orice altă localitate.

4.Treptat, dreptul la un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic prevăzut de articolul 37 al Constituției Republicii Moldova urmează să se materializeze în posibilitatea de a institui principiul precauției.

Cea de-a treia întrebare se referă la momentul apariției calității de subiect – titular al dreptului la un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic. În acest sens, fără careva implicații fundamentale s-ar cere enunțarea regulii generale, conform căreia calitatea de titular al dreptului la un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic apare odată cu nașterea persoanei fizice. Însă, trebuie să ținem cont de faptul că dreptul consacrat în articolul 37 al Constituției Republicii Moldova se referă la sănătatea persoanei. Deși viața persoanei se

consideră apărută de la naștere, totuși starea de sănătate a persoanei este condiționată de medii natural, antropogen și cel matern, încă de la concepere. Prin urmare, posibilitatea pentru orice persoană fizică de a pretinde pentru sine la un mediu calitativ este fundamentat începând cu momentul concepției. Totodată, este și firesc faptul ca să fie posibil a pretinde respectarea lui pe cale judecătorească doar de la momentul nașterii copilului. Pe întreg parcursul vieții, persoana nu pierde acest drept, nu este limitată, chiar dacă aceasta pierde capacitatea de exercițiu sau este limitată în aceasta. Persoana nu pierde dreptul la un mediu sănătos nici fiind în detenție și nici prestând în bază de contract o muncă periculoasă din punct de vedere ecologic.

Acest drept încetează pentru persoană doar odată cu decesul acesteia.

În ceea ce privește faptul dacă poate fi persoana juridică titular al unui asemenea drept, ținem să facem următoarele precizări. Articolul 37 al Constituției Republicii Moldova consacră dreptul la un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic doar pentru ființa omenească. Persoana morală nu poate pretinde la un mediu favorabil pentru sănătatea sa, din simplu considerent că în raport cu persoana juridică nu se poate de vorbit despre sănătate. Totodată, nu putem nega faptul că un mediu neechilibrat din punct de vedere ecologic poate influența și persoana juridică. În acest caz persoana juridică nu va răspunde conform regulilor de reparare a daunelor de mediu, ci după cele cu caracter civil sau comercial.

Persoanele fizice, funcționari publici și persoane cu funcții de răspundere din cadrul autorităților publice cu competență de decizie în domeniul folosirii și protecției mediului.

Înainte de a purcede la caracterizarea funcționarului public ca subiect al raporturilor juridice de dreptul mediului, este necesar de menționat că în literatura juridică este relevantă o noțiune cu un conținut destul de cuprinzător și anume – serviciul public [100, p. 119]. Conform Legii cu privire la serviciul public al Republicii Moldova, această noțiune desemnează o categorie de subiecte ce întreprind activitățile administrative, însă care se referă doar la domeniul de activitate ale statului. Astfel, în cadrul serviciului public, conform prevederilor acestei legi, nu se încadrează întreprinderile particulare, care deși pot întreprinde activități de prestări a serviciilor, ceea ce constituie de fapt obiect al raporturilor juridice administrative, totuși nu se consideră aparținând la serviciul public.

Nu mai puțin importantă este problema criteriilor de diferențiere a funcționarilor publici de persoanele cu funcții de răspundere. Stabilind prin Legea serviciului public diferențierea doar numai a acestor două categorii de subiecți ce fac parte din serviciul public, s-a realizat o limitare a posibilităților lărgirii conținutului noțiunii de funcționar public. După cum afirmă unii autori, „din această categorie fac excepție persoanele fizice care alcătuiesc organele reprezentative ale statului – deputații Parlamentului și consilierii locali, care nu au calitatea de funcționari publici, deoarece sunt reprezentanții țării, raionului, satului (comunei) și pentru că în activitatea

nepermanentă, limitată în timp, pe care o desfășoară prin modelul de lucru numai în serviciu – și prin alte trăsături se deosebesc de funcționarii publici [98, p. 111].

Aceeași lege a Republicii Moldova cu privire la serviciul public definește și noțiunea de persoana cu funcții de răspundere. Apreciind faptul că legea respectivă consideră persoana cu funcții de răspundere ca fiind un funcționar public, reiese că noțiunea de funcționar public are un volum de conținut mult mai larg decât noțiunea de persoană cu funcții de răspundere. Totodată, în legea respectivă nu sunt relevate trăsăturile specifice ale noțiunii de persoană cu funcții de răspundere, comparativ cu cea a funcționarului public. Considerăm ca moment nereușit al legii serviciului public înseși utilizarea noțiunii de persoană cu funcție de răspundere în serviciul public.

În contextul examinării calității de subiect al raporturilor de dreptul mediului pentru funcționarii publici și persoanele cu funcții de răspundere, considerăm că în raporturile de dreptul mediului vis-a-vis de funcționarii publici și persoanele cu funcții de răspundere sunt importante de a fi puse în discuție următoarele subiecte: a) dacă funcționarul public sau autoritatea ce o reprezintă apare drept subiect al raportului de mediu; b) cine este titularul obligației de a răspunde pentru deciziile ce au dus la înrăutățirea calității de mediu – funcționarul public sau autoritatea din numele căreia s-a emis decizia.

Aceste două aspecte urmează a fi analizate deopotrivă cu drepturile și obligațiile funcționarului și cele ale autorității pe care o reprezintă funcționarul. În acest sens, răspunsul îl vom putea oferi în complex, astfel cum și întrebările derogă una din cealaltă. Astfel, toate drepturile și obligațiile funcționarilor publici și persoanelor cu funcții de răspundere rezidă din competența atribuită autorității publice respective. În astfel de situații, funcționarul public sau persoana cu funcții de răspundere se află în relații juridice administrative sau de dreptul muncii cu autoritatea publică. Funcționarul public sau persoana cu funcții de răspundere din cadrul autorității publice nu este nemijlocit parte la raporturile de mediu ce rezultă din decizia emisă. Parte la acest raport este autoritatea publică ce reprezintă interesele statului. Totodată, nu vom fi corecți dacă vom afirma că funcționarul public nu este parte la raporturile de mediu. Situația în care funcționarul public sau persoana cu funcții de răspundere devine subiect al raportului de dreptul mediului derivă din înseși acțiunile funcționarului. Așadar, dacă acesta semnează cu bună știință și intenție o decizie care emană din numele autorității pe care o reprezintă, însă care iese din limita competențelor lui, atunci autoritatea publică nu va fi subiectul raportului în virtutea lipsei de competență. Subiectul acestui raport va fi desemnat funcționarul sau persoana cu funcții de răspundere.

De ce această persoană își păstrează calitatea sa specială de funcționar public? Se datorează aceasta faptului că actul s-a realizat în virtutea funcției ocupate, precum și faptului că în caz dacă nu ocupa această funcție atunci nu putea realiza actul.

Anume acest criteriu și determină răspunsul la cea de-a doua întrebare. Funcționarul public și persoana cu funcții de răspundere este obligată de a repara daunele cauzate mediului în limita în care prin decizia emisă a depășit competențele autorității pe care o reprezintă.

Persoanele fizice, titulari ai dreptului de beneficiere asupra resurselor naturale.

Categoria respectivă de subiecți, comparativ cu alți subiecți ai raporturilor juridice de mediu, se bucură de un statut specific. Astfel, acești subiecți pot fi parte într-o diversitate largă de raporturi, cum ar fi raporturile civile, administrative de serviciu public, raporturile de răspundere contravențională, penală, civilă și de mediu, precum și în alte categorii de raporturi juridice. Semnificativ este momentul că în calitatea de subiecți ai raporturilor juridice de mediu această categorie este examinată doar în contextul faptul că exercită un drept de beneficiere separată asupra elementelor și resurselor componentelor de mediu – beneficiari de folosință.

În dependență de obiectul exploatării, beneficiarii resurselor naturale se clasifică în:

- a) beneficiari funciari (deținători de terenuri, proprietari funciari, posesori funciari);
- b) beneficiari silvici (gestionari silvici, organele silvice de stat, beneficiari persoane fizice sau juridice, organele religioase și obștești);
- c) beneficiari de resurse acvatice (gestionarii resurselor acvatice, proprietari, organe ale administrației publice locale, persoanele fizice și juridice care utilizează resursele acvatice în bază de arendă și autorizație);
- d) beneficiarii zăcămintelor minerale utile (persoane fizice și juridice care utilizează în bază de licență zăcămintele minerale utile);
- e) beneficiarii regnului animal (persoanele fizice care exploatează regnul animal prin așa activități cum este vânătoarea);
- f) beneficiari ai pescuitului (pescuit de amator, sportiv sau industrial).

Este important de menționat faptul că în unele categorii de raporturi beneficiarul de folosință poate figura în calitate de subiect general – persoană fizică cu drept de folosință (beneficiere) comună, iar în alte cazuri – cu drept de beneficiere separată.

Relevant este și faptul că aceste categorii de subiecte, de cele mai dese ori sunt în calitate de subiecți subordonați, astfel subliniind și importanța lor ca fiind nemijlociții executori ai prerogativelor legislative ce se referă la protecția factorilor de mediu. Concomitent cu aceasta, ei pot fi parte la raporturi în drepturi egale cu alți beneficiari, iar în unele cazuri, chiar și cu autoritățile publice.

La fel ca și persoanele fizice în general, cetățenii Republicii Moldova, cetățenii străini și apatrizii constituie acea categorie de subiecți ai raporturilor juridice de mediu, dar la care s-ar putea atribui calitatea de subiecte cu statut specific. Astfel, aceștia nu pot fi parte la o serie de raporturi de mediu, cum ar fi raporturile de beneficiere de resurse naturale. În același timp, ei au o serie de obligații suplimentare comparativ cu cetățenii Republicii Moldova.

Astfel cetățeanului străin i se poate impune unele obligații suplimentare la intrarea în țară, legate de diminuarea impactului nociv asupra mediului, limitări de a se deplasa în anumite teritorii, zone ce țin de interesele statului etc.

Cu toate acestea, cetățenii străini, inclusiv apatrizii, se pot bucura de aceleași drepturi la concursul de obținere a dreptului de beneficiere asupra resurselor naturale.

Considerăm în acest sens că ar fi binevenit ca prin lege să fie păstrată această situație juridică doar referitor la obținerea dreptului de beneficiere asupra resurselor renovabile ale mediului. Referitor la resursele naturale irenovabile ar trebui de aplicat regimul utilizării exclusive de către cetățeni.

2. *Persoana morală.*

Utilizarea termenului de „persoană morală” se face necesară pornind de la faptul că în raporturile de dreptul mediului folosirea termenului de „persoană juridică” ar îngusta spectrul de subiecte care sunt părți la raporturile juridice. Deși acest fapt îl argumentăm puțin mai jos, totuși ținem să menționăm că este vorba despre o categorie de subiecte ale raporturilor de dreptul mediului – populația, care, de altfel, nu se încadrează în conținutul noțiunii de persoană juridică și nu poate fi identificată cu noțiunea de unitate administrativ-teritorială.

În asemenea ordine de idei, vom expune succesiv argumentele privitor la locul și rolul fiecăruia din subiectele-parte la raporturile juridice de mediu.

Organele administrației publice. „Organele de stat care înfăptuiesc activitatea puterii executive – a administrației publice – sunt organe ale administrației publice” [100, p. 66]. Aceste organe își au contribuția respectivă anume în acest domeniu, reeșind din următoarele considerente: a) sunt organe de stat, care au în sarcină realizarea prerogativelor legislative, inclusiv prin utilizarea forței coercitive a statului în vederea folosirii raționale și protecției mediului; b) activitatea acestor organe este realizată în practică de un personal specializat, numit serviciu public, la încadrarea căruia se realizează tendința de specializare; c) aceste organe sunt create în baza legii sau prin expresia directă a legii; d) activitatea acestor organe este realizată în interesul statului și maselor de oameni pe care le reprezintă aceste organe.

În literatura de specialitate sunt relevate criteriile de diferențiere a organelor administrației publice, care pot fi reflectate după cum urmează [100, p. 67-68]:

1) după modul lor de formare, care divizează organele administrației publice în două categorii: alese și numite. În calitate de organe alese sunt consiliile locale și primarii. Numite se consideră a fi miniștrii, viceministrii, directorii generali ai departamentelor, ceilalți conducători de organe și servicii publice, care ocupă funcția în modul respectiv. În unele cazuri, deși funcția poate nimeri în categoria funcțiilor desemnate, prin numire, legea ce reglementează domeniul respectiv poate stabili și alt mod de desemnare în funcție.

2) după natura lor, care divizează organele administrației publice în organe colegiale (Guvernul, consiliile locale) și organe unipersonale (primarii), fiind reprezentate de o singură persoană care realizează prerogativele funcției;

3) după competența sa, care poate fi teritorială și materială, și care divizează organele administrației publice: *în funcție de competența teritorială* – în organe centrale, care au competență pe întreg teritoriul țării, indiferent de competența materială (Guvernul, ministerele, departamentele) și organe locale, care își răsfrâng competența sa doar numai asupra unui teritoriu administrativ (raion, municipiu, oraș, comună, sat); *în funcție de competența materială* – în organe de competență generală, care au funcții în toate domeniile activității de administrare, indiferent de competența teritorială (Guvernul, consilii, primarii) și organe de competență de specialitate care își răsfrâng competența sa doar asupra unui domeniu concret (ministerele, comisiile pe lângă organele administrației publice locale).

Astfel, reieșind din caracteristicile expuse mai sus, putem distinge din această categorie de subiecți ai raporturilor juridice de mediu următoarele organe: Guvernul Republicii Moldova, ministerele, agențiile, organele administrației publice locale – consiliile locale și primarii.

În mod special, din acestea fac parte:

1. Guvernul Republicii Moldova, care conform prevederilor articolelor 3 și 19 ale Legii cu privire la Guvern asigură utilizarea rațională a resurselor naturale și integritatea lor, protecția ecologică a populației și a mediului, coordonează activitatea organelor administrației publice locale în vederea traducerii în viață a politicii de stat în domeniul protecției mediului.

2. Ministerul Ecologiei și Resurselor Naturale – este organul central de specialitate al administrației publice care, potrivit exigențelor actuale, își exercită funcțiile în monitoringul calității componentelor de mediu, asigurarea protecției mediului înconjurător și reglementarea folosirii resurselor naturale.

3. Agențiile ecologice teritoriale.

4. Agenția Relații Funciare și Cadastru.

5. Agenția pentru Silvicultură „Moldsilva”.

6. Inspectoratul Ecologic de Stat.

7. Autoritățile publice locale.

8. Unitățile administrativ teritoriale.

În concluzie, vis-a-vis de toate categoriile de subiecte expuse în acest paragraf, putem menționa următoarele. Ca părți la raporturile juridice de mediu autoritățile publice pot fi caracterizate prin următoarele trăsături: a) se încadrează în raporturile juridice de mediu doar în cazul când acest fapt este prevăzut expres prin lege sau intră în competența sa ca funcție; b) cele mai des această categorie de subiecte apare în raporturile juridice ca subiecte supraordonate; c) își au manifestarea doar în domeniile ce țin de executarea prerogativelor statului în interesele populației și celui general uman; d) interesele autorităților publice sunt încadrate în interesul general uman, competența stabilită de lege și interesul populației.

Populația. Existența unei asemenea categorii de subiecți la raporturile juridice de mediu este tratată în literatura de specialitate diferit, iar uneori destul de controversat. Înseși ideea recunoașterii populației unităților administrativ-teritoriale ca subiecți ai raporturilor juridice de mediu nu este întâlnită în mod univoc. Astfel, o serie de autori nici nu pomenesc despre așa tip de subiecte ale raporturilor juridice sau nici nu constată aceasta ca fiind o problemă discutabilă. În pofida acestei stări de lucruri, unii doctrinari [41] insistă totuși asupra recunoașterii acestor subiecți în cadrul unităților administrativ-teritoriale. Într-o măsură oarecare, am putea fi de acord cu afirmațiile respectivilor autori, deși în unele situații legea nu conferă populației unităților administrativ-teritoriale statut de subiect al raporturilor juridice de mediu.

Totodată nu trebuie să negăm că implicit legea recunoaște așa categorie juridică. Pentru exemplu, desfășurarea anumitor raporturi de mediu este de neconceput fără consultarea opiniei locuitorilor de pe teritoriul unității administrativ-teritoriale. Astfel punctul d) al articolului 3 al Legii Republicii Moldova privind protecția mediului înconjurător stabilește că „proiectarea și punerea în funcție a obiectivelor social-economice, realizarea programelor și activităților care presupun schimbări ale mediului natural se admit numai în baza avizului pozitiv al expertizei ecologice de stat și cu acordul populației din aria de influență a obiectelor în cauză”. În asemenea cazuri, utilizarea noțiunii de „populație” este privită atât în *lato sensu* și cât în *stricto sensu*. În *lato sensu*, noțiunea de „populație” este utilizată în sensul populației în ansamblu a unei unități administrativ-teritoriale, precum și în sensul unei grupe reprezentative, de interesele căreia sunt legate anumite condiții de realizare a raporturilor juridice de mediu. În *stricto sensu*, noțiunea de „populație” este utilizată în înțelesul populației care locuiește pe teritoriul respectivei unități administrativ-teritoriale, iar în consecință poate fi înțeles ca consultarea unității administrativ-teritoriale. Însă, considerăm că legiuitorul nu în zădar a desemnat termenul de populație, deoarece a intuit necesitatea de a consulta personal toți locuitorii localității, printr-un referendum sau prin altă modalitate efectivă de consultare a opiniei publice, evitând astfel posibilitatea de a fi decisă această chestiune de organele ce exercită puterea publică locală.

În acest sens, suntem de părerea că legiuitorul a creat o ficțiune, desemnând o persoană morală – populația, care nu are statut de persoană juridică, dar apare ca subiect al raporturilor juridice de mediu.

Persoanele juridice de drept privat cu scop lucrativ. În literatura de specialitate, noțiunea de persoană juridică ca subiect al raporturilor juridice de mediu este aplicată în sens larg, inclusiv cu referință la organele administrației publice. Considerăm necesar de a face o precizare, care rezidă în faptul că la acest compartiment vom discuta doar în privința persoanelor juridice de drept privat, utilizând totuși termenul general de persoane juridice.

Calitatea de subiecte ale raporturilor de dreptul mediului a persoanelor juridice apare în cea mai mare parte în cadrul realizării activităților legate de folosințele de mediu. Acestea țin de autorizarea folosințelor de mediu, de utilizările de fapt a resurselor naturale și crearea condițiilor de mediu antropogen, precum și de răspunderile generate de actele poluatorii.

Persoanele juridice de drept privat fără scop lucrativ. Enunțarea respectivei categorii de subiecți a fost tratată întotdeauna neuniform. Fiind un compartiment important al participanților la relațiile sociale, organizațiile obștești și politice își pot impune un rol deosebit în activitățile ce țin de protecția mediului. Astfel, dacă în literatura de specialitate locul acestora de multe ori este calificat ca fiind „contribuirea la asigurarea democratismului în conducerea statală” [140, p. 45], atunci legislația în vigoare, mai cu seamă cea de mediu, le conferă un statut cu o semnificație mult mai mare, stabilind un rol de esență în soluționarea problemelor de mediu. Aceste organe pot fi plasate la nivel de egalitate juridică cu organele administrației publice într-un raport de colaborare, cât și ca subiect subordonat în cazul realizării unor acțiuni de protest.

Volumul de conținut al capacității juridice a acestor categorii de subiecți este bineînțeles mult mai restrâns, însă posibilitățile care le pot realiza vizează un spectru juridic, organizațional și faptic foarte vast.

3.3 Obiectul raportului juridic de dreptul mediului

Orice apariție a unor raporturi calitativ noi pe arena juridică, face ca să fie revizuite granițele celor vechi și să fie revigorată conceperea ordinii de desfășurare a acestor raporturi.

În așa fel, la mijlocul secolului XX problema obiectului raportului de dreptul mediului a avut o expresie destul de controversată în literatura de specialitate, fapt care a generat apariția mai multor opinii ce se referă la natura diferită a obiectului raportului juridic de mediu, fie la existența de fapt a acestuia.

Prima categorie de opinii vizează determinarea cadrului de domenii ale relațiilor ce nimeresc sub incidența reglementărilor dreptului mediului, iar, prin urmare, acele acțiuni sau

abstențiuni, precum și bunurile care devin obiecte ale raporturilor de dreptul mediului, delimitându-le astfel de obiectele raporturilor juridice ale altor ramuri de drept. A doua categorie de opinii se referă la înseși determinarea naturii juridice a obiectului dreptului mediului în sensul delimitării celor două mari elemente – acțiunile sau abstențiunile și lucrurile sau rezultatele de natură materială sau nematerială (obiectul intrinsec și extrinsec).

În ceea ce privește delimitarea obiectului raportului de dreptul mediului de cel al altor ramuri de drept ținem să menționăm că această sarcină apare drept una de esență atât pentru raportul juridic de mediu ca atare, cât și pentru ramura dreptului mediului. După cum am mai spus, o mare perioadă de timp, fiind incorporate în cadrul altor ramuri de drept, cum ar fi cel administrativ, civil și altele, normele de dreptul mediului au fost nevoite să se autoinfirme ca fascicul aparte cu toate caracterele unei ramuri de drept autonome. Aceasta a fost posibil doar prin identificarea obiectului propriu de reglementare, iar, prin urmare, și a obiectului propriu raportului juridic, numit de mediu. În așa fel este necesar de a delimita cadrul raporturilor de dreptul mediului prin prisma obiectului acestor raporturi.

Această sarcină o vom încerca s-o realizăm prin răspunsul la următoarele întrebări:

- a) Care este obiectul raportului juridic de dreptul mediului propriu doar acestuia?
- b) Care este criteriul după care putem diferenția obiectul raportului de dreptul mediului de cel al altor ramuri de drept, pentru cazurile în care apar tangențe în reglementarea acestora?

Referitor la prima întrebare, menționăm că pentru raporturile de dreptul mediului se identifică un obiect propriu, distinct de cele ale altor ramuri de drept. Acesta este legat de acțiunile, abstențiunile privind folosirea rațională, conservarea, dezvoltarea și protecția componentelor mediului. De asemenea, ca obiect propriu al raporturilor de dreptul mediului apar resursele naturale, condițiile de mediu, inclusiv cel natural și antropogen. Acesta poate fi determinat drept cadru al obiectului raportului juridic de dreptul mediului.

În ceea ce privește a doua întrebare, constatăm că și alte ramuri de drept identifică în calitate de obiect al raporturilor sale acțiunile sau abstențiunile legate de folosirea resurselor naturale, așa cum și înseși resursele naturale. Este vorba, spre exemplu, de dreptul civil și dreptul comercial – ramuri de drept care au ca obiect al raporturilor juridice acțiunile și abstențiunile legate de protejarea componentelor mediului, la fel ca și dreptul contravențional și dreptul penal. În aceste cazuri apar în mod firesc mai multe întrebări: unde se termină obiectul raportului de mediu și începe cel civil? Unde se termină obiectul raportului de mediu și începe cel administrativ? Unde se termină obiectul raportului de mediu și începe cel penal etc.

Intuitiv am putea să afirmăm că obiectul raportului de dreptul mediului se termină acolo unde apare obiectul raportului de drept penal, administrativ, civil etc. Însă, ținem să considerăm

un atare mod de gândire greșit. Argumentăm aceasta pornind de la axioma care a lansat-o profesorul român E. Lupan, conform căruia și dreptul civil, și dreptul penal, și dreptul administrativ stau în slujba dreptului mediului. În cazul aplicării unei reguli prin care apariția obiectului raportului juridic de drept penal, administrativ sau civil ar exclude existența raportului de dreptul mediului, ar trebui să conchidem că obiectul raportului juridic de dreptul mediului încetează a mai exista odată cu apariția obiectului unui raport, respectiv penal, civil și administrativ. Totodată, ne dăm prea bine seama că un obiect separat în sine, cel de drept penal nu poate exista. Astfel, raportul juridic penal, care este cu prioritate unul sancționator, nu poate proteja valori proprii doar dreptului penal. Acesta neapărat protejează valori ce constituie obiectul dreptului civil, al muncii, administrativ, constituțional, de mediu etc. Aceeași situație are valoare și referitor la raporturile de drept administrativ și civil, în special cu referire la raporturile contravenționale și de răspundere cu caracter reparatoriu.

În așa fel deducem ideea că obiectul raportului de dreptul mediului continuă a exista în pofida apariției unui raport de drept penal, civil sau contravențional. Aceasta ne sugerează ideea că continue să existe și raportul de dreptul mediului ca atare. În asemenea caz obiectul raportului de dreptul mediului de fapt devine nu altceva decât obiectul raportului de drept penal. Aceeași regulă este valabilă și pentru raporturile contravenționale și cele civile.

Excluzând ideea despre dualitatea naturii raportului juridic, conform căreia raportul juridic nu poate fi concomitent și penal și de mediu, suntem în drept să afirmăm că deși există în situația respectivă două categorii de raporturi juridice, corespunzător de mediu și penale, totuși, în mare măsură obiectul acestora coincide după conținutul său. În ceea ce privește diferența naturii raporturilor juridice, aceasta este relevată prin conținutul diferit al raporturilor, prin subiectele și premisele lor, precum și prin sancțiunile incorecte realizări ale acestora.

Astfel, dacă persoana a realizat o folosință a resurselor de mediu, aceasta urmează s-o înfăptuiască în limitele și condițiile stabilite de legea de mediu. Depășirea acestor limite presupune, după caz, răspunderea penală sau contravențională. Obiectul raportului de dreptul mediului sunt valorile de mediu. Și obiectul raportului de drept penal, de asemenea, pot fi valorile de mediu. Deși obiectul este același, metodele de reglementare a acestor raporturi, cum și conținutul acestora, sunt diferite.

Răspunderea penală în raporturile de dreptul mediului este un subiect aparținând dreptului penal sau al mediului? Aceasta este una din principalele întrebări care apare deseori în mediul de cercetare. Prin prisma considerațiilor enunțate mai sus susținem că acesta este un subiect al cercetării pentru specialiștii penaliști, deoarece în afară de obiectul raportului de răspundere penală, care este și unul de mediu, constituie doar reglementarea și efectele

raportului penal. De asemenea, considerăm că aceeași regulă este valabilă și pentru celelalte cazuri.

Totodată, concluziile care le-am sesizat ne determină să mai subliniem încă o deducție incontestabilă. Este vorba despre faptul că, indiferent de ce tipuri de raporturi juridice se creează în legătură cu obiectul raportului de dreptul mediului, acesta oricum rămâne a fi unul propriu raportului dreptului mediului, iar pentru celelalte categorii de raporturi juridice (cum ar fi cele penale, civile, administrative etc.) apare ca obiect în subsidiar. Criteriul după care apreciem apartenența obiectului respectiv la raportul de dreptul mediului este faptul dacă acest obiect ține sau nu de mediul natural, mediul artificial sau condițiile de mediu.

În ceea ce privește natura obiectului raportului juridic, aceasta încă nu s-a reflectat sub forma unei definiții stabile în literatura de specialitate. Dintre diversele opinii existente la momentul actual [33, p. 78] prevalează în fond două, și anume: 1) obiect al raportului juridic pot fi doar acțiunile sau inacțiunile subiectelor stabilite de norme [2, p. 152] și 2) obiect al raportului juridic, în afară de acțiuni și inacțiuni, pot fi și lucrurile (bunurile) [3, p. 226].

Astfel, unii autori susțin că numai anumite raporturi juridice au obiect, fiind vorba despre acelea ale căror drepturi și obligații se referă la bunuri materiale, în legătură cu care se constituie raportul [118, p. 139]. Evident că nu putem fi de acord cu această afirmație, deoarece, după cum constată autorul român, G. Vrabie, „există multe raporturi, care nu au nici o legătură cu bunurile materiale exterioare relației juridice. Dar și acele relații juridice au un obiect și anume conduita părților, prestația pe care o exercită un subiect și la care are dreptul celălalt subiect” [118, p. 139].

Conform uneia din opinii, drept obiect al raportului juridic sunt considerate a fi acele acțiuni sau abstențiuni pretinse de către subiectul activ de la subiectul pasiv la încadrarea în raport [49, p. 208; 118, p. 141-142], adică conduita părților în raport.

Într-o altă opinie, se apreciază obiectul raportului juridic ca fiind ansamblul de acțiuni și abstențiuni ce le poate pretinde subiectul activ față de subiectul pasiv și care, în caz de necesitate, primul este în posibilitate să le ceară executarea sau respectarea acestora, chiar și prin intermediul forței coercitive a statului [2, p. 182]. Prin urmare, obiectul raportului juridic constituie nu numai acele acțiuni sau abstențiuni de care subiectul activ poate imediat beneficia, dar și posibilitatea de a pretinde la acestea.

Se mai constată în doctrină și alte viziuni, în care obiect al raporturilor juridice sunt considerate bunurile, dar și acțiunile sau abținerile părților. Unii autori vorbesc de un triplu obiect al raportului juridic: obiect juridic, adică conduita părților; obiect ideologic, adică voința părților; obiectul material, adică bunurile la care se referă.

Alți autori consideră ca obiecte ale raporturilor juridice: lucrurile materiale; conduita umană exteriorizată (acțiuni sau abstențiuni); anumite valori personale nepatrimoniale (numele, onoarea, reputația, imaginea); rezultatul creației intelectuale, opera ca unitate de idei și de imagini și formă de exprimare obiectivă [118, p. 139-140].

Mai există opinii care neagă necesitatea obiectului raportului juridic ca element al acestuia, argumentându-se că prin obiect nu se înțelege altceva decât lucrurile la care se referă drepturile și obligațiile, iar acțiunea sau abținerea pe care o pretinde subiectul de drept (subiectul activ) și de care este ținut subiectul pasiv nu justifică existența unui raport juridic [96, p. 142].

Dacă e să privim în fond problema respectivă, considerăm că orice raport juridic are obiect care se reflectă în conduita părților, așa cum și rezultatele cu caracter material sau nematerial, de asemenea, constituie obiect al raportului juridic, inclusiv și pentru cel de dreptul mediului. Totodată, ca o soluție de „compromis” ar fi posibilitatea de a privi noțiunea de obiect în sensul larg și în sensul restrâns. Astfel, în *stricto sensu*, privim obiectul raportului juridic ca fiind acele acțiuni sau abstențiuni pe care le pretinde subiectul supraordonat de la subiectul subordonat. În *lato sensu*, privim noțiunea de obiect al raportului juridic în sens de conduită ce o urmărește subiectul activ către cel pasiv, inclusiv și acele valori sau scopuri materiale pe care le urmăresc părțile încadrându-se în raport. Altfel spus, în acest sens obiectul raportului juridic cuprinde două categorii: obiectul de conținut al raportului și obiectul de rezultat (scop) al raportului.

Prin urmare, soluționarea acestor divergențe ar fi posibilă prin tipizarea obiectului raportului juridic de mediu în obiect propriu (intrinsec) raportului juridic de mediu și obiect extrinsec acestuia [117, p. 139], unde obiect propriu am considera ca fiind conduita părților la raport, adică acele acțiuni sau abstențiuni cu referire la care s-au stabilit drepturile și obligațiile părților la raportul juridic de mediu, iar obiect extrinsec – obiectul cu privire la care se pretinde a fi realizată conduita părților, adică acele bunuri materiale sau nemateriale care urmăresc a fi obținute prin acțiunile sau abstențiunile întreprinse de către subiectul pasiv la raportul juridic de mediu.

Referindune la obiectul raportului juridic în sens de obiect intrinsec, deosebim în funcție de conținut două categorii de forme ale acestuia și anume *acțiuni* și *abstențiuni* pe care le pretinde subiectul activ de la cel pasiv.

Acțiuni sunt acele manifestări materiale și de altă natură pe care subiectul pasiv este obligat să le întreprindă în favoarea sau în interesul subiectului activ. Semnificativ este faptul că foleasele nemijlocite din urma acțiunilor legate de protejarea mediului le poate culege nu numai subiectul activ, astfel cum deseori acțiunile necesare de a fi întreprinse de către subiectul pasiv reies din litera legii, prezumând totodată și protejarea unui interes general uman.

Abstențiuni constituie acea stare de lucruri, când subiectul pasiv este obligat față de subiectul activ să nu întreprindă careva acțiuni, fie privind lezarea unui drept absolut, fie privind abținerea de la realizarea unei acțiuni, care în cazul contrar ar fi putut s-o ducă la realizare. Astfel, majoritatea raporturilor de mediu sunt raporturi care presupun ca obiect abținerea de la realizarea cărorva acte de uz a resurselor de mediu. De regulă, aceste raporturi poartă caracter perpetuu.

În funcție de rezultatul (scopul) raportului juridic de mediu, determinăm două forme ale obiectului raportului juridic și anume obiecte cu caracter material și obiecte cu caracter nematerial. Cu alte cuvinte, obiecte scop sunt toate acele rezultate urmărite de părți la raporturile de mediu. Astfel, drept obiect material este, de exemplu, construcția unui obiectiv care are ca scop folosirea resurselor de mediu – uzină de prelucrare a metalului. Drept obiect nematerial al raportului juridic de mediu putem determina ca fiind starea normală de mediu, creșterea economică, starea de spirit a populației etc.

Deci, dacă afirmăm că relația stabilită între părți și reglementată de normele juridice se încheie cu un anumit scop, atunci nu putem afirma că scopul acestei relații (atitudinii reciproce - drepturi și obligații) constituie doar acțiunile sau inacțiunile în realizarea drepturilor și obligațiilor, dar și efectul material, care, în cele mai dese cazuri, este exprimat prin obiecte materiale, lucruri. Acestea, însă, pornind de la caracterul social al raportului juridic, formează obiectul impropriu raportului ca fenomen social și, prin urmare, apare drept un obiect extrinsec al acestuia. În această ordine de idei, obiectul raportului juridic de dreptul mediului apare sub două aspecte: obiectul extrinsec – bunurile, valorile, rezultatele etc. și obiectul intrinsec – conduita umană (acțiuni sau inacțiuni).

Obiectul extrinsec al raportului de dreptul mediului îl formează:

a) componentele abiotice ale mediului (resursele de apă, aerul atmosferic, resursele de zăcăminte ale subsolului, spațiile subterane, resursele funciare);

b) componentele biotice ale mediului (regnul animal și regnul vegetal); c) componentele antropogene ale mediului (confortul în cadrul localității – amenajarea teritoriului, condițiile sanitare de viață a populației, condițiile sanitare de muncă a populației, deșeurile de producție și menajere, substanțele nocive, substanțele radioactive, materiile secundare). Afirmând că mediul cuprinde totalitatea de componente abiotice, biotice și antropice, unde componentele abiotice și biotice își au o existență aparte, independentă de om, iar apariția componentei antropice este legată de activitatea umană e necesar să determinăm care este locul acestor componente și care este regimul lor juridic în acest domeniu.

Astfel, în contextul soluționării problemelor de protecție a mediului, componentele antropice ocupă poziție dublă: în primul rând, înseși apariția componentelor antropice în mediu

a generat pericol, de cele mai dese ori la stabilirea unui dezechilibru în cadrul proceselor naturale; în al doilea rând, omul este nevoit să creeze un sistem de măsuri care vor da posibilitate viețuirii normale în cadrul antropic, condițiile de viață fiind determinate în majoritatea cazurilor de condițiile naturale.

Așadar, ce cuprinde componentele antropice? După afirmațiile profesorului român Ernest Lupan, mediul artificial privește în sens larg întreaga tehnosferă, adică totalitatea creației materiale a omului, începând cu obiecte de uz casnic și terminând cu navele cosmice [71, p. 159].

În sens restrâns, este necesar să concepem mediul artificial ca fiind acele componente care posedă următoarele caracteristici:

- a) compun mediul de existență umană;
- b) nu sunt de origine naturală;
- c) existența sa influențează starea de mediu;
- d) sunt supuse regimului juridic de reglementare.

Regimul juridic de folosire și protecție a componentelor antropice constituie un sistem de norme juridico-tehnice, existența cărora are scop instituirea unui nivel admisibil-rațional de viață a ființei umane în mediul creat de sine și adaptarea lui la condițiile natural-obiective.

Ca componente antropice care cad sub incidența regimului juridic de folosire și protecție a componentelor antropice sunt:

- 1) așezările omenești (orașele, satele);
- 2) căile de comunicație;
- 3) spațiile de producție;
- 4) transportul terestru, naval și aerian.

Sub incidența regimului juridic de folosire și protecție a componentelor antropice cad următoarele domenii:

- 1) gestionarea teritoriilor așezărilor omenești;
- 2) gestionarea substanțelor chimice și biologice;
- 3) gestionarea resurselor secundare;
- 4) gestionarea resurselor nucleare.

Obiectul intrinsec al raporturilor de dreptul mediului îl formează:

a) folosirea rațională a componentelor de mediu (realizarea și autorizarea realizării unor asemenea limite de folosință de mediu care să asigure accesul la resursele naturale, atât pentru generațiile prezente, cât și pentru cele viitoare;

b) protecția componentelor mediului, care presupune realizarea măsurilor de prevenire și înlăturare a consecințelor degradării și poluării componentelor de mediu;

c) conservarea componentelor mediului – presupune realizarea activităților legate de păstrarea integrității structurale și funcționale a obiectivelor vizate, împreună cu întregul complex de factori ambientali care le asigură și condiționează perenitatea;

d) dezvoltarea componentelor mediului: presupune de fapt o regenerare a resurselor naturale care apar ca factori vitali în dezvoltarea omenirii, dar care au fost supuși anterior proceselor de degradare.

În continuare considerăm necesară examinarea conținutului fiecăruia din obiectele raportului de dreptul mediului.

În vederea realizării acestui deziderat, este necesară enunțarea conținutului obiectului extrinsec al raportului de dreptul mediului:

1. Componentele abiotice ale mediului: resursele de apă, aerul atmosferic, resursele de zăcăminte ale subsolului, spațiile subterane, resursele funciare și componentele biotice: flora și fauna, formează în ansamblu resursele naturale.

Referitor la resursele naturale ca obiect extrinsec al raportului de dreptul mediului, acestea urmează a fi plasate în acele categorii a resurselor naturale care, conform legislației ecologice, sunt incluse în cadastrele resurselor naturale și pot fi exploatate fizic. Acestea sunt resursele naturale aflate în circuitul economic: pământurile, resursele acvatice (obiectivele acvatice separate, apele freatice, apele minerale), zăcămintele minerale utile (petrolul, gazele naturale, zăcămintele minerale utile larg răspândite), pădurile, sectoarele de păduri, spațiile verzi ale localităților urbane și rurale, animalele sălbatice aflate în libertate și semilibertate (un mod de viață de sine stătător sau cu sursele create de om), cu excepția celor ce se află în colecția personală. Conform prevederilor articolului 1 al Legii cu privire la resursele naturale, resurse naturale sunt obiectele, fenomenele, condițiile naturale și alți factori, utilizabili în trecut, prezent și viitor pentru consum direct sau indirect, care au valoare de consum și contribuie la crearea de bunuri materiale și spirituale [66].

Resursele naturale se folosesc sau pot fi folosite ca mijloace de muncă, surse de energie, de materie primă și de materiale, nemijlocit ca obiecte de consum și recreare, ca bancă a fondului genetic sau sursă de informații despre lumea înconjurătoare. Resursele naturale protejate pot fi folosite strict în scopuri științifice.

Nu toate categoriile de resurse naturale sunt susceptibile de a fi utilizate ca obiect de beneficiere. Astfel, nu se consideră obiect al dreptului de beneficiere aerul atmosferic [148, p. 87].

Toate categoriile de resurse naturale poartă în sine anumite caracteristici din punctul de vedere al posibilității realizării unui mod de folosință, precum și din punctul de vedere al posibilității protejării drept categorii de resurse protejate. În așa fel, conform prevederilor Legii

cu privire la resursele naturale, acestea urmează a fi clasificate în următoarele grupe: resurse naturale renovabile; resurse naturale nerenovabile; resurse naturale locale; resurse naturale naționale; resurse naturale aflate în circuitul economic; resurse naturale aflate în rezervă; resurse naturale protejate (nu participă sub nici o formă la circuitul economic; spre exemplu, rezervațiile naturale); resurse naturale transfrontaliere (râul Prut, fluviul Nistru); resurse naturale curative (apele minerale, nămolurile).

Dacă e să facem o caracteristică separată fiecăreia din componentele menționat, atunci constatăm următoarele.

Solul este o componentă importantă și esențială a biosferei, având o ecologie vulnerabilă la influențele negative naturale (inundații, furtuni, contaminare, poluare atmosferică) sau artificiale asupra sa. Face parte din categoria de resurse funciare. Solul este în strânsă interdependență cu subsolul și cu celelalte ecosisteme terestre, fiind supuse atât regulilor comune de protecție, cât și celor specifice, impuse de caracteristicile și particularitățile fiecăruia.

În rezultatul demonopolizării proprietății statului și privatizării s-au constituit trei forme de folosire (utilizare) a terenurilor: în baza dreptului de proprietate asupra terenului atribuit în procesul de privatizare, fiind realizat de către proprietarii funciari și atribuirii terenului în folosință de către proprietarul funciar, inclusiv și de către stat sau unitățile administrativ-teritoriale, inclusiv în arendă.

Folosirea terenului în baza dreptului de proprietate coincide cu atribuția proprietarului de însușire a calităților utile ale sectorului și poartă un caracter nemijlocit, iar utilizarea terenului de către alți beneficiari, inclusiv arendași, poartă caracter derivat și dependent. Atunci când beneficiarul funciar folosește terenul transmis nemijlocit de către proprietar folosința este primară, însă în cazul când beneficiarul care a primit terenul de la proprietar îl atribuie persoanei terțe – este vorba despre folosirea secundară (spre exemplu, folosirea lotului auxiliar de serviciu de către angajații întreprinderilor de transport, silvice etc.).

După durata de timp, folosirea poate fi permanentă și temporară. De regulă, pe o durată nedeterminată sunt atribuite terenurile proprietate de stat și municipală pentru a asigura stabilitatea relațiilor de folosință și a crea cointeresarea beneficiarilor de a face investiții. În folosire temporară terenurile sunt atribuite persoanelor fizice, altor beneficiari și arendașilor. Folosirea terenului în baza arende se caracterizează prin mai multe particularități. În condiții de arendă terenurile pot fi atribuite persoanelor fizice și juridice, inclusiv celor străine, precum și altor state. Condițiile folosirii sectorului de teren arendat sunt determinate de părți în contractul de arendă și stipulate în el.

În contract sunt fixate termenele de arendă, mărimea plății de arendă, drepturile și obligațiunile părților etc. Fiind obiect de sine stătător de folosire, sectoarele de teren se află în

dependență de construcțiile, clădirile amplasate pe ele. De aceea, odată cu trecerea dreptului de proprietate asupra acestor imobile se transmite și dreptul de folosință asupra terenurilor aferente acestora.

Subsolul reprezintă spațiul fizic de sub sol, alcătuit din totalitatea formațiunilor geologice accesibile lucrărilor de cercetare și prospecțiuni geologice. Compoziția chimică a subsolului influențează starea de fertilitate a stratului superior al pământului, al solului. Datorită însușirilor sale, a resurselor naturale, a bogățiilor pe care le cuprinde, cu rol deosebit asupra dezvoltării generale a societății, se impune folosirea subsolului prin toate mijloacele, inclusiv cele juridice, care sunt cele mai eficiente. Este necesară o protecție a resurselor naturale, o gestiune durabilă a acestor materii prime printr-o exploatare și o explorare eficientă. Datorită legăturii organice dintre sol și subsol, regimul lor juridic și folosirea lor sunt reglementate de multe ori în același context. Obiecte ale dreptului de folosire a subsolului sunt porțiunile de subsol atribuite beneficiarilor în baza licenței. Nu sunt supuse autorizației prin licență lucrările de studiere generală a subsolului, inclusiv lucrările geologice și geofizice regionale, ridicările geologice, cercetările științifice, paleontologice, de prognozare a cutremurelor de pământ, crearea și gestiunea monitoringului privind protecția mediului și alte lucrări care nu lezează subsolul.

Apa este importantă pentru esența vieții și pentru înfăptuirea tuturor activităților umane, fiind folosită în alimentație, agricultură, industrie, servicii, dezvoltare urbanistică, transport și navigații, pescuit etc. Considerată mult timp drept sursă inepuizabilă, apa nu este totuși disponibilă în cantități suficiente și de o calitate corespunzătoare în anumite perioade și în anumite regiuni ale globului. Obiectivele de folosință sunt obiectivele acvatice enumerate în art. 2 al Codului apelor care formează Fondul Unic de Stat al Apelor, și anume: râurile, lacurile naturale, lacurile de acumulare, precum și apele canalelor și apele subterane.

Obiective de folosință acvatică sunt, de asemenea, recunoscute anumite sectoare ale obiectivului acvatic separate juridic și de fapt. Obiectivele acvatice pot fi clasificate în funcție de destinație, caracterul fizico-geografic și teritorial. Legislația distinge ape de suprafață și ape subterane, obiecte naturale și artificiale. În funcție de scopul economic urmărit, obiectivele acvatice se divizează în căi acvatice (transportul fluvial), obiective pentru necesitățile piscicole și ale gospodăriilor cinegetice. Totodată, sunt menționate obiectivele acvatice care prezintă un interes științific, cultural și curativ. Această clasificare servește în calitate de bază științifică pentru determinarea regimului juridic al obiectivelor acvatice și reglementarea relațiilor acvatice în direcția utilizării raționale și protecției resurselor acvatice. Clasificarea menționată determină și conținutul dreptului de beneficiere a apelor, care este alcătuit din totalitatea drepturilor și obligațiilor beneficiarilor.

Pădurile reprezintă cel mai important stâlp de rezistență al sistemului ecologic, având o importanță existențială în viața oricărui popor, ca factor de geneză, conservare și dezvoltare a ființei naționale. Binefacerile pădurii asupra mediului sunt rezultatul unor funcții deosebit de importante pentru desfășurarea normală a activității social-economice. Pădurile sunt esențiale pentru dezvoltarea economică și pentru subvenționarea tuturor formelor de viață (umană, animală, vegetală), având un rol important ca surse de bunuri și de servicii. Obiecte ale raporturilor juridice de folosire a fondului forestier sivesc produsele pădurii, care, conform art. 33 alin. 1 Codul Silvic, sunt considerate produsele lemnoase și nelemnoase, serviciile legate de folosirea pădurilor, precum și rezultatele realizării funcțiilor de producție ale pădurilor. Produsele lemnoase se divizează în: produse principale, rezultate din tăieri principale și de regenerare a pădurilor (art. 36, alin. 1 Codul silvic); produsele secundare, rezultate din tăieri de îngrijire a arboreturilor (degajări, curățiri, rărituri) și tăieri de reconstrucție (art. 36, alin. 2 Codul silvic); produsele rezultate din tăieri de igienă necesitatea efectuării cărora este cauzată de uscarea totală sau parțială a arborilor; produsele rezultate din alte tăieri; produsele auxiliare (cioturi, coji etc.) – art. 37 al Codului silvic; produsele rezultate din lichidarea efectelor calamităților naturale. La produsele nelemnoase sunt atribuite: vânatul, pescuitul, colectarea nucilor etc. (art. 40 al Codului silvic); produsele accesorii ale pădurii: fructe și pomușoare, nuci, ciuperci, plante medicinale (art. 38 al Codului silvic); rezultatele folosirii pădurii în scopuri de cercetare științifică, recreare, turistice, sportive etc. (art. 39 al Codului silvic).

Toate folosințele silvice ce au ca obiect produsele pădurii se permit numai în baza autorizației de exploatare sau a biletului silvic. Excepție din această regulă fac dobândirea produselor accesorii ale pădurii, precum și rezultatele folosirii pădurii în scopuri de recreare, turistice și sportive.

Regnul animal este unul din componentele principale ale mediului natural înconjurător, element important al echilibrului ecologic existent. Regnul animal include multiplicitatea faunei sălbatice terestre și acvatice, înrolate în multiple relații reciproce din cadrul mediului natural, și care sivesc drept surse pentru obținerea unor materii prime industriale, medicinale, produse alimentare și altor valori materiale. Totodată, unele specii sunt utilizate în scopuri științifice, cultural-educative și estetice. Drept obiecte asupra cărora legislația în vigoare stabilește regim juridic de folosință diferit, determinăm: regnul animal – totalitatea unor specii de animale care viețuiesc în mod natural pe uscat, în apă, în atmosferă sau în sol, inclusiv monocelulare, nevertebrate și cordate; animalele rare, periclitare și vulnerabile – specii de animale care sunt în pericol de dispariție și se întâlnesc într-un număr de indivizi insuficient pentru restabilirea și automenținerea populației în condiții naturale; colecțiile zoologice – serii de animale vii sau împăiate și preparate, adunate, dispuse și păstrate în grădini zoologice sau muzee, care reprezintă valori științifice,

artistice etc.; produsele activității vitale a animalelor – bunuri rezultate din activitatea vitală a animalelor fără ca acestea din urmă să fie scoase din mediul natural; proprietățile utile ale animalelor – trăsătură care caracterizează animalele prin calitatea lor folositoare pentru mediul ambiant, populație, agricultură, silvicultură etc.

Folosirea resurselor regnului animal poate avea loc cu sau fără scoaterea acestora din mediul natural. În primul caz este vorba despre așa modalități de folosire ca vânatul, pescuitul și dobândirea animalelor care nu constituie obiecte ale vânatului și pescuitului. Folosirea resurselor animaliere în scopuri economice, științifice, cultural-educative și estetice se permite fără scoaterea lor din mediul natural și dacă acest fapt nu dăunează populației corespunzătoare de animale (art. 27 al Legii regnului animal).

3.4 Conținutul raportului juridic de dreptul mediului

După definiția unanim recunoscută, conținutul raportului juridic îl formează totalitatea de drepturi și obligații pe care le au subiecții participanți la raporturile de dreptul mediului [12, p. 130].

După cum vedem din cele expuse mai sus, conținutul raportului juridic de dreptul mediului îl formează două categorii de elemente: drepturile și obligațiile pe care le au părțile la raport.

În literatura juridică de specialitate, problema conținutului raportului juridic de dreptul mediului, comparativ cu domeniul celorlalte aspecte legate de raportul juridic de dreptul mediului, nu și-a găsit o expresie bine conturată.

Astfel, aceste împrejurări au creat situația în care se realizează o interpretare stângace a diverselor probleme legate de asigurarea respectării drepturilor participanților la raporturile juridice de mediu. Tot din aceste considerente, Republica Moldova nu are până la momentul actual un set de legi unite într-un Cod de legislație de mediu. De asemenea, nu există o reglementare detaliată a conținutului dreptului omului la un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic și nici nu este asigurat un nivel corespunzător al respectării drepturilor și obligațiilor subiecților de dreptul mediului.

Necesitatea abordării mai temeinice a acestei probleme este determinată de o serie de factori atât cu caracter subiectiv, cât și caracter obiectiv.

În așa fel, în multe cazuri aplicabilitatea unora din normele dreptului mediului ține de caracterul dreptului sau al obligației pe care o au părțile la raport.

Spre exemplu, cauzarea unei daune de mediu prin acțiunile unui funcționar, în virtutea funcției, deși aparent ar trebui să nimerescă sub incidența normelor de drept contravențional, se încadrează până la urmă în raportul de dreptul mediului. Rezultă aceasta din conținutul drepturilor și obligațiilor pe care le are acest funcționar – drepturile și obligațiile de mediu.

Ținând cont de aspectele enunțate, considerăm oportun realizăm o descriere generală a categoriilor de drepturi și obligații specifice subiecților în raporturile de dreptul mediului.

Astfel, în ceea ce privește drepturile și obligațiile părților la raporturile juridice de mediu, este necesară relevarea unei diferențieri a acestora, așa cum diverse categorii de drepturi și obligații ale subiecților de dreptul mediului implică aplicabilitatea regimului juridic diferit.

Drepturile ecologice.

După cum am mai menționat într-un capitol anterior, sarcina de bază care stă în fața doctrinei vis-a-vis de un domeniu nou al legislației, așa cum este ramura dreptului mediului, constă în determinarea limitelor asupra cărora își au aplicabilitatea normele ramurii respective și naturii juridice ale drepturilor subiective și obligațiilor ce țin de acest domeniu.

Drepturile părților la raportul juridic de dreptul mediului își străbat calea proprie, fiindu-le proprii anumite trăsături, care determină apariția a două întrebări frecvente:

- 1) Care este spectrul de domenii unde-și fac apariția drepturile subiective de mediu?
- 2) În cazul în care dreptul este asigurat prin mijloace de drept caracteristice și altor ramuri de drept, cum ar fi celui civil sau administrativ, cum se poate de apreciat că este vorba despre un drept subiectiv de mediu sau despre unul specific altei ramuri de drept?

Acestea sunt niște întrebări firești, deoarece, odată cu apariția dreptului mediului, s-a creat un sistem specific de reglementare, în care s-au încorporat metode și instrumente proprii multor altor ramuri de drept existente deja de mult timp, dar și s-au creat unele instrumente și metode noi, proprii doar dreptului mediului.

În cea ce privește prima întrebare, unii autori susțin că acestea sunt doar drepturile omului legate de natură [2, p. 13]. În continuarea acestei idei, autorii consideră că ele diferă din punct de vedere funcțional sau că ele pot fi deduse din prevederile legii, dar, cu regret, nu sunt prevăzute expres.

Noi susținem că ansamblul de drepturi ecologice nu trebuie limitat doar la cele legate de natură. Astăzi deja există un fascicol bine conturat – reglementările în domeniul componentelor antropogene ale mediului (legate de securitatea radioactivă, de calitatea în construcție, de amenajarea teritoriului etc.). Prin urmare, acestea creează o categorie de drepturi, care, deși nu sunt legate de natură, oricum rămân a fi ecologice.

Deci, care sunt drepturile ce formează categoria celor de mediu?

Prin drept subiectiv se înțelege o posibilitate recunoscută de lege a subiectului activ, în virtutea căreia acesta poate să aibă o conduită și să pretindă o conduită de la subiectul pasiv, iar în caz de necesitate, să ceară concursul forței coercitive a statului [5, p. 82].

Pe parcursul a mai multor decenii s-a ținut să se afirme că drepturile subiective de mediu țin numai de prestațiile, bunurile și conduita legată de obiectivele naturale. Cu regret, până la momentul de față mai sunt asemenea păreri care, considerăm, îngustează domeniile drepturilor subiective de mediu. Astfel, se susține că prin drepturi de mediu ale omului se are în vedere aspirațiile individului privind natura sau componentele acesteia, recunoscute prin lege, legate de satisfacerea necesităților (sau de posibila lor satisfacere) prin interacțiunea cu natura și asigurarea unei astfel de satisfaceri. După cum am mai menționat, această concluzie diminuează spectrul domeniilor unde-și fac apariția drepturile de mediu.

În ceea ce privește cea de-a doua întrebare, legată de identificarea naturii drepturilor subiective de mediu în cazul în care sunt utilizate metode caracteristice și altor ramuri de drept, aducem următoarele explicații. Pornind de la caracterele pe care le-am relevat mai sus raportului juridic de dreptul mediului, este deosebit de ușor să confundăm un drept subiectiv ecologic al persoanei cu unul civil, administrativ, procesual etc. Acesta se deduce din faptul că deseori conduita pretinsă în cadrul unui raport de dreptul mediului este aproape de aceeași natură care se poate pretinde și în alte raporturi de drept.

În acest sens, este important a delimita anumite criterii prin prisma cărora vom fi îndreptățiți a afirma că vis-a-vis de un drept concret a persoanei, se poate de vorbit ca despre unul de mediu.

Am putea face referință la un criteriu general, recunoscut unanim, și anume la cel care vizează domeniul în care-și fac apariția reglementările. Considerăm că la drepturile de mediu acest criteriu nu este valabil. Aceasta se datorează faptului că drepturile ecologice își găsesc izvorul și în cadrul unor raporturi cum ar fi cele de drept civil, administrativ etc. Spre exemplu, cele ce apar în legătură cu exercitarea atributelor proprietății asupra resurselor naturale, ar sugera ideea despre natura civilă a drepturilor subiective. Mai mult ca atât, în mare măsură, reglementarea acestuia este reflectată anume în prevederile Codului civil. În același timp, constatăm o mare diferență între regimul dreptului de proprietate asupra resurselor naturale de regimul de proprietate a altor categorii de bunuri. Spre exemplu, dreptul de neuz, caracteristic pentru exercitarea dreptului de proprietate asupra tuturor bunurilor nu este aplicabil cu referire la sectoarele de teren agricol. Este condiționat acest fapt nu de interesele de ordin economic, ci, în primul rând, de cel de mediu, și în special de condițiile de mediu antropogen.

În aceeași ordine de idei, dacă pentru orice alt bun decât cele ce formează obiectul raporturilor de dreptul mediului, legislatorul presupune posibilitatea proprietarului de a-l utiliza

în acel scop pentru care are necesitate, precum și dreptul de a-i consuma forma și substanța, referitor la bunurile ce formează obiectul raporturilor de dreptul mediului, legislatorul stabilește o altă formulă. La asemenea categorii de bunuri legislatorul presupune posibilitatea de a fi realizată de către proprietari o așa folosință, și în asemenea limite, încât să nu ducă la degradarea obiectivelor de mediu, să nu fie modificată destinația lor, decât doar într-o procedură strict stabilită de lege. Totodată, legislatorul exclude total dreptul de a-i consuma integral substanța bunului sau categoriei de bunuri.

Însă, este necesar de menționat că aceste caracteristici sunt proprii doar domeniului de relații legate de folosirea și protecția mediului.

În asemenea împrejurări, conchidem că atât raportul de dreptul mediului apare drept unul particular, cât și înseși drepturile subiective ca element ale acestui raport, de asemenea, se caracterizează prin particularități deosebite de drepturile subiective civile, administrative și de altă natură.

În așa caz, ne permitem să afirmăm că drepturile ecologice formează acea categorie de drepturi subiective, în virtutea cărora titularii acestora pot pretinde de la alte persoane o prestație, o conduită sau un bun legat de ambianța umană. Aceasta se referă, în special, la acele prestații, acea conduită sau acele bunuri, care formează mai întâi de toate condiția de existență umană.

Suntem în acest sens întru totul de acord cu unii autori [2], care identifică criteriile de bază prin prisma cărora se poate de constatat drepturile ecologice. În acest context, se face referință la așa criterii ca:

- a) satisfacerea necesităților individului cu ajutorul resurselor naturale;
- b) ocrotirea sănătății de efectele negative ale influenței asupra mediului;
- c) asigurarea drepturilor generațiilor viitoare;
- d) asigurarea respectării drepturilor ecologice.

Însă, pe lângă acestea, mai relevăm și așa criterii cum ar fi asigurarea unei ambianțe în locul de abitație; excluderea influențelor negative asupra mediului natural și artificial în rezultatul utilizării componentelor de mediu etc.

Prin urmare, dreptul subiectiv de mediu al persoanei nu trebuie de separat de dreptul natural al acestuia, care se exprimă prin înseși dreptul naturii de a nu fi influențată.

În aceeași ordine de idei, susținem ideea precum că protecția și îmbunătățirea mediului decurg direct din necesitatea vitală de a proteja viața speciei umane prin asigurarea calității și a condițiilor necesare.

În acest context, drepturile subiecților de drept administrativ le putem clasifica în funcție de mai multe criterii:

1. În funcție de natura subiectului titular de drept:

- a) drepturi subiective;
- b) prerogative [12, p. 131].

2. În funcție de opozabilitatea drepturilor:

- a) drepturi absolute;
- b) drepturi relative.

3. În funcție de natura conținutului:

- a) drepturi patrimoniale;
- b) drepturi nepatrimoniale.

4. În funcție de caracterul lor:

- a) drepturi materiale;
- b) drepturi de procedură.

Drepturile subiective reprezintă acea categorie a drepturilor pe care le are subiectul de dreptul mediului, ce oferă posibilitatea acestuia de a pretinde la executarea obligației din partea subiectului pasiv, însă, care nu poartă în esența sa caracterul imperativ pentru toți. Este un drept opozabil doar celorla față de care este invocat. Din categoria respectivă de drepturi fac parte toate drepturile pe care le pot asuma subiecții raporturilor juridice de dreptul mediului și de zi, fără ca acestea să fie prevăzute expres de lege. De regulă, un asemenea drept poate rezulta dintr-un contract. Spre exemplu, proprietarul de teren a transmis în arendă sectorul de teren. Conform contractului de arendă arendașul își asumă obligația de a realiza acțiuni de îmbunătățire a calității solului. În acest sens, obligația prevăzută de lege este ca arendașul să nu diminueze calitatea terenului. În temeiul contractului, care are putere de lege pentru părți, arendașul mai are și obligația de a îmbunătăți calitatea solului.

Prerogativa reprezintă dreptul recunoscut prin lege, sau prin prezumția legii, având caracter obligatoriu pentru executare. Din categoria respectivă de drepturi fac parte toate drepturile care le are statul sau organele acestuia și care formează competența acestora. Comparativ cu drepturile subiective, prerogativele poartă un caracter mai rigid.

Dreptul absolut [12, p. 134] constituie acel drept, titularul căruia poate avea o anumită conduită, fără a fi determinat subiectul pasiv. În așa fel, pentru dreptul absolut este caracteristic faptul că cunoaște doar titularul său, titularul obligației corelative nefiind cunoscut. Dreptul absolut este unul opozabil – *erga omnes*. Dreptului respectiv îi corespunde obligația corelativă de a nu i se aduce atingere și este opozabil în același timp tuturor. Exemplu de asemenea drept este dreptul la un mediu sănătos din punct de vedere ecologic.

Drepturile relative [12, p. 134] reprezintă acea categorie de drepturi, realizarea cărora este în corelare directă cu obligația subiectului pasiv determinat. Drept exemplu, din asemenea

categorie fac parte drepturile proprietarului unui obiectiv acvatic de a pretinde de la locatarul acestui obiectiv realizarea doar acelor folosințe care corespund scopului determinat în contractul de locațiune. Deosebirea drepturilor absolute de cele relative se relevă în privința conținutului lor și, respectiv, a procedurii legale prin intermediul căreia poate fi asigurată realizarea lor.

Drepturile patrimoniale [96, p. 139] sunt acele categorii de drepturi subiective care au un conținut patrimonial sau, cu alte cuvinte, se referă la un anumit patrimoniu. Astfel, articolul 127 al Constituției Republicii Moldova și articolul 1 al Codului apelor al Republicii Moldova consacră dreptul de proprietate privată asupra apelor, acesta fiind un drept legat de patrimoniu și anume de proprietate.

Drepturile subiective nepatrimoniale întrunesc categoria de drepturi care nu reflectă un conținut economic. Acestea sunt drepturile legate de persoană. Este specific pentru doctrină, în ceea ce privește dreptul mediului de a nu pomeni despre existența acestei categorii de drepturi. Totodată, considerăm că mai mult ca oriunde, anume la compartimentul raportului de mediu, drepturile nepatrimoniale urmează să ocupe nu doar un loc aparte, dar și să fie protejate prin metode diferite de celelalte drepturi. Am putea chiar propune o nouă structură a acestor drepturi. Este vorba despre dreptul moral la aspect peizajistic, dreptul la siguranță de mediu etc.

Drepturile materiale [100, p. 524] constituie acea categorie a drepturilor pe care subiecții de dreptul mediului le au în legătură cu un bun, o situație etc. (de exemplu, dreptul la apă calitativă, dreptul de a beneficia de resurse naturale etc.).

Drepturile de procedură [100, p. 524] reprezintă acea categorie de drepturi pe care persoana le dobândește în legătură și pentru asigurarea exercitării unui drept subiectiv material. Exemplu de drept procesual poate fi acela care reglementează posibilitatea persoanei de a cere repararea daunelor de mediu.

În plan mondial, consacrarea dreptului omului la un mediu echilibrat din punct de vedere ecologic este realizată în mod diferit prin consfințirea directă în Constituție și în legile organice, fie prin declararea dreptului la sănătate, viață și asigurarea condițiilor neprimejdioase de trai etc.

În Republica Moldova, acest drept este prevăzut în mod expres în Constituția Republicii Moldova [18], în Legea privind protecția mediului înconjurător și detaliat în legile organice ce țin de domeniile concrete (silvic, funciar etc.).

Astfel, articolul 37 al Constituției Republicii Moldova stipulează că „Fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive...” Totodată, Constituția Republicii Moldova garantează executarea acestui drept prin accesul liber al tuturor la informația privind starea de mediu, precum și prin instituirea obligației pentru fiecare cetățean de a proteja mediul [18].

Fiind declarat în Constituție și în Legea cu privire la protecția mediului, în celelalte legi organice acest drept al omului este realizat, de asemenea, prin asigurarea accesului liber la informație privind starea de mediu, prin dreptul la asistență și protecție socială, prin instituirea obligației față de cetățeni de a realiza protecția mediului, prin instituirea unui cadru juridic concret ce ține de folosirea și protecția mediului.

Dreptul de beneficiere a resurselor naturale apare numai în baza autorizației (permisului sau licenței) eliberate de către Autoritatea de Protecție a Mediului sau de alte organe împuternicite. Tipul autorizației (licenței) depinde de modalitățile de folosire a animalelor. Licențierii sunt spuse toate modalitățile de folosire a regnului animal, excepție făcând utilizarea regnului animal în scopuri cultural-educative și estetice în cazurile prevăzute expres de legislație. Referitor la termenele de folosire, este necesar de menționat că fiecare modalitate de utilizare practică are o anumită perioadă de timp. Durata termenului poate fi diferită și, de regulă, este direct prevăzută în actele normative în vigoare. Însă, în unele cazuri, termenele de folosire sunt indicate nemijlocit în autorizația (licența) eliberată de organul competent respectiv.

Conținutul dreptului de beneficiere este alcătuit din totalitatea drepturilor și obligațiilor beneficiarilor în vederea exploatării resurselor naturale. În dependență de tipul de beneficiere volumul drepturilor și obligațiilor beneficiarului depinde de statutul juridic al acestuia și de regimul juridic privind dreptul de folosire și dreptul de proprietate asupra resurselor naturale. Se consideră ca există drepturi și obligații de beneficiere cu caracter general și, respectiv, drepturi și obligații de beneficiere cu caracter special. La categoria drepturilor cu caracter general se atribuie prevederile Codului apelor, Codului silvic etc. Astfel, beneficiarii de resurse naturale au următoarele drepturi: dreptul la un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic, dreptul la informație veridică privind starea mediului, dreptul la accesul liber la justiție în vederea soluționării litigiilor ecologice, dreptul de a participa la luarea deciziilor în domeniul protecției mediului, care include controlul obștesc sau expertiza ecologică obștească, dreptul de a exploata resursele naturale, dreptul de a cere despăgubiri în cazul cauzării daunelor prin poluare. La rândul său, drepturi fără obligații nu pot exista din cauza că obligațiile stabilesc limita extinderii drepturilor. Prin urmare, beneficiarii de resurse naturale sunt obligați: să protejeze mediul, să respecte legislația ecologică, să furnizeze date veridice privind starea mediului, să folosească resursele naturale în mod rațional, să recupereze prejudiciul cauzat prin poluare, să folosească resursele naturale contra plată, să folosească tehnologii care nu poluează mediul.

Conținutul dreptului de beneficiere funciară este constituit din posesie și folosință, care, la rândul său, se realizează prin drepturile și obligațiunile beneficiarilor. Volumul și conținutul

drepturilor și obligațiilor variază în funcție de destinația sectorului de teren, categoria lui și a beneficiarului. Toate drepturile și obligațiile se divizează în două grupe: generale și speciale.

Drepturile generale sunt: de a gospodări de sine stătător terenul (amestecul din partea organelor de stat în activitatea deținătorilor este interzisă); de a fi proprietari ai veniturilor câpătate; dreptul la despăgubire etc.

Obligațiile generale sunt: de a folosi rațional terenul; de a achita plata pentru folosință; de a furniza date privitoare la regimul terenului utilizat; de a respecta drepturile altor deținători; de a restitui paguba cauzată.

Drepturile și obligațiile speciale sunt determinate de specificul obiectivului natural, statutul beneficiarului etc. [120, p. 30-32].

Actualmente, în literatura de specialitate, se conturează ideea privind trecerea de la un drept al omului la un mediu sănătos la un drept al omului la conservarea mediului, adică a stării sale naturale, fapt ce ar limita folosința resurselor și ar reduce restabilirea capacității de regenerare a mediului [44, p. 72].

Obligațiile ecologice

Obligațiile subiecților de dreptul mediului constituie îndatorirea subiectului raportului juridic de mediu de a avea o conduită corespunzătoare dreptului subiectiv al subiectului activ sau prerogativei organului de stat și care, în caz de necesitate, poate fi asigurată prin forța de coerciție statală. În literatura de specialitate, termenul de obligație este destul de deficitar, așa cum utilizarea noțiunii de obligație era domeniu prioritar al dreptului civil.

Cu referire la obligația de drept al mediului putem afirma că deosebim câteva categorii de bază ale acestora:

1. În funcție de obiect [5, p. 82-83]:

- a) obligațiile pozitive;
- b) obligațiile negative;
- c) obligațiile de rezultat;
- d) obligațiile de mijloc.

2. În funcție de opozabilitatea obligațiilor:

- a) obligații opozabile numai părților;
- b) obligații opozabile terților.

3. În funcție de sancțiunea ce asigură executarea obligațiilor:

- a) obligații perfecte;
- b) obligații imperfecte.

4. În funcție de izvorul obligațiilor:

- a) obligații izvorâte din acte juridice;

b) obligații izvorâte din fapte juridice.

Obligațiile pozitive constituie acea categorie a obligațiilor specifice subiecților de dreptul mediului, care prevăd obligațiunea subiecților pasivi de a întreprinde careva acțiuni cu caracter material sau nematerial, obligație care poate reieși dintr-o înțelegere a părților (de exemplu, în cazul contractului de concesiune sau de locațiune a resurselor naturale; din prescripția legii, cum ar fi în cazul drepturilor absolute).

Obligațiile negative sunt acele categorii de obligații ce prevăd îndatorirea subiectului pasiv de a se abține de la careva acțiuni, care, fie că sunt interzise expres prin lege (în cazul obligațiilor corelative drepturilor absolute), fie că este îndatorată să se abțină de la careva acțiuni, pe care în mod obișnuit le-ar fi întreprins, dar care, ca rezultat al încadrării în raporturile de dreptul mediului, este obligat să nu le întreprindă (de exemplu, obligația de a respecta regimul de acces în cadrul rezervației științifice).

Obligația de rezultat este legătura de datorie a subiectului pasiv față de cel activ ca prin acțiunile sale să obțină un rezultat concret. De exemplu, obligațiile născute din contractul de concesiune a resurselor naturale urmăresc obținerea unui rezultat material concret, fie a asigurării folosirii eficiente a cărorva resurse, fie conservarea acestora, care, bineînțeles, constituie nu altceva decât un rezultat concret și, din momentul ce rezultatul nu este atins, se consideră că raportul juridic nu și-a atins scopul existenței.

Obligația de mijloace constituie acea categorie a obligațiilor în care părțile urmăresc atingerea unui scop prin anumite mijloace, acestea din urmă fiind strict determinate, scopul nefiind condiție nemijlocită a raportului. De exemplu, prin angajarea în raporturile juridice de mediu de răspundere subiectul pasiv este pus în obligație de a suporta toate condițiile de aplicare a institutului de răspundere, măsurile respective întreprinse de către subiectul activ având scop de a asigura repararea daunei și, implicit, de a reeduca persoana.

Obligații opozabile doar părților sunt acele categorii de obligații care își au referință doar la de subiectul față de care s-a născut. Astfel, obligațiile stipulate în contractul de concesiune a resurselor naturale între concesionar și concedent ce se referă la termenii și condițiile de plată sunt nu altceva decât obligații opozabile doar părților.

Obligațiile opozabile terților sunt acelea care au referire la alte persoane și condiția executării acestora de fiecare dată ține de considerarea acestor persoane. Prin urmare, dacă e vorba despre contractul de concesiune a resurselor naturale, condiția realizării obligațiilor ține de respectarea condițiilor de realizare a drepturilor cetățenilor, care, de asemenea, pot fi într-o legătură obligațională cu referire la obiectul concesionat (terenul, masivul forestier etc.)

Obligația perfectă este acea obligație a cărei realizare see asigură prin posibilitatea urmării ei pe cale judiciară sau prin altă modalitate legală și care este pasibilă sancționării.

Astfel obligația întreprinderii de a respecta liniștea pe timp de noapte în localități, asigurând excluderea unei poluări sonore, este o obligație perfectă, pasibilă urmării atât pe cale civilă, cât și prin procedura reparării daunelor de mediu.

Obligație imperfectă constituie acea obligație, care, deși există în realitate și legea prevede dreptul corelativ al subiectului activ, dar care în virtutea faptului survenirii cărorva împrejurări de obicei de ordin legal, cum ar fi prescripția, obligația respectivă nu poate fi asigurată pe calea urmării legale, iar în cazul executării acesteia, nu mai poate fi revendicată. Asemenea tip de obligație se referă la posibilitatea realizării dreptului de petiționare ca rezultat al încălcării drepturilor cetățeanului de către organul de stat sau funcționar, cum ar fi cel de acces la informația de mediu. În cazul când pe durata termenului, în decursul căruia persoana, interesele căreia au fost lezate, este în drept să se adreseze și s-a adresat în instanța corespunzătoare, statul îi asigură acest drept, obligația organului de stat sau a funcționarului de a restabili dreptul lezat, în acest caz fiind o obligație perfectă. Iar din momentul când persoana, interesele căreia au fost lezate, se adresează după expirarea termenului prescris de lege, obligația organului de stat sau a funcționarului de a restabili dreptul lezat oricum există, însă ea deja nu mai este pasibilă urmării legale, iar în caz dacă organul de stat sau funcționarul își onorează obligația, aceasta nu mai poate fi pusă pe poziție inițială din simplu motiv că statul sau funcționarul la un anumit moment nu asigura executarea acestei obligații.

Obligații izvorâte din actele juridice sunt acele obligații care își au fundament în actele juridice unilaterale și contractele de mediu. Respectiv, putem vorbi despre obligații izvorâte din acțiuni legale și obligații izvorâte din acțiuni ilegale (contravenție, infracțiune prin care s-a produs un prejudiciu de mediu).

Obligațiile izvorâte din fapte juridice (acestea fiind privite în stricto sensu) constituie acea categorie a obligațiilor care își fac apariția în rezultatul survenirii condițiilor care nu au depins de voința subiecților de dreptul mediului, precum și când voința subiectului nu a fost îndreptată asupra împrejurărilor cărora legea le conferă titlul de izvor de obligații.

Totodată, pentru a determina care este locul drepturilor ecologice în familia drepturilor omului, considerăm că ar trebui să le descriem reieșind din caracteristicile acestora:

1. Drepturile omului sunt *drepturi universale*.
2. O altă caracteristică definitorie a drepturilor omului constă în *importanța* lor. Ele sunt fundamentale, deoarece, pe scara valorilor, acestea se bucură de o poziție transcendentă în comparație cu alte drepturi. De fapt, ele constituie sursa altor drepturi ce derivă sau se revarsă din ele.
3. A treia caracteristică a drepturilor omului constă în faptul că ele sunt *esențiale, durabile și stabile în timp, independent de circumstanțe*. Opinia general acceptată este că există

o ierarhie a drepturilor omului. Dreptul la viață, la egalitate și la libertatea de expresie sunt drepturi fundamentale ale omului de semnificație primară pentru individ, din care considerente, acestea dețin pozițiile superioare în această ierarhie și continuă să le mențină, indiferent de curgerea timpului și locul geografic.

4. A patra caracteristică a drepturilor fundamentale ale omului constă în *inalienabilitatea* lor, ceea ce, de fapt, formează nucleul drepturilor omului, fiind indispensabilă înseși existenței individului. Întotdeauna vor exista un minimum de drepturi ale omului care nu pot fi alienate dacă natura umană își va păstra caracterul său esențial. Ajungem la concluzia că dreptul la un mediu sănătos nu este un drept la care se poate renunța sau care poate fi cedat, reieșind din legătura lui organică cu viața oamenilor. Este imposibil să ne imaginăm viața sau o calitate acceptabilă a vieții fără un mediu sănătos care le-ar menține.

Considerăm în final că enunțarea clasificării respective este de natură să ne dea posibilitate a privi problema și din alt punct de vedere decât cel tradițional, creând astfel un fundament teoretic al dezvoltării de mai departe a delimitării categoriilor de raporturi de mediu de alte categorii de raporturi juridice.

3.5 Concluzii la capitolul 3

Conținutul raportului juridic de mediu îl formează totalitatea de drepturi și obligații pe care le au subiecții participanți la raporturile de dreptul mediului. Necesitatea abordării mai temeinice a acestei probleme este generată de o serie de factori atât cu caracter subiectiv, cât și cu caracter obiectiv. În așa fel, în multe cazuri aplicabilitatea unora din normele dreptului mediului ține de caracterul dreptului sau al obligației pe care o au părțile la raport.

Prin urmare, drepturile ecologice ale omului presupun aspirațiile individului privind natura sau componentele acesteia, recunoscute prin lege, legate de satisfacerea necesităților (sau de posibila lor satisfacere) prin interacțiunea cu natura și asigurarea unei astfel de satisfaceri.

În acest sens, în calitate de criterii principale prin prisma cărora se poate de identificat drepturile ecologice se evidențiază următoarele:

- a) satisfacerea necesităților individului cu ajutorul resurselor naturale;
- b) ocrotirea sănătății de efectele negative ale influenței asupra mediului;
- c) asigurarea drepturilor generațiilor viitoare;
- d) asigurarea respectării drepturilor ecologice.

Însă, pe lângă acestea, ne-am permite să mai identificăm și așa criterii, cum ar fi asigurarea unei ambianțe în locul de abitație, precum și excluderea influențelor negative asupra mediului natural și artificial în rezultatul utilizării componentelor de mediu.

În acest sens, dreptul subiectiv ecologic al persoanei nu trebuie de separat de dreptul natural al acestuia, care se exprimă prin înseși dreptul naturii de a nu fi influențată. Astfel, putem releva următoarele categorii de drepturi:

- a) în funcție de natura subiectului titular de drept – drepturi subiective, prerogative;
- b) în funcție de opozabilitatea drepturilor – drepturi absolute, drepturi relative;
- c) în funcție de natura conținutului – drepturi patrimoniale, drepturi nepatrimoniale;
- d) în funcție de caracterul drepturilor – drepturi materiale, drepturi de procedură.

Cu referire la obligația de drept al mediului putem afirma că există câteva categorii de bază a obligațiilor, și anume:

- 1) în funcție de obiectul lor, deosebim obligații pozitive, obligații negative, obligații de rezultat și obligații de mijloc;
- 2) în funcție de opozabilitatea obligațiilor, deosebim obligații opozabile numai părților și obligații opozabile terților;
- 3) în funcție de sancțiunea ce asigură executarea obligațiilor, deosebim obligații perfecte și obligații imperfecte;
- 4) în funcție de izvorul obligațiilor, deosebim obligații izvorâte din acte juridice și obligații izvorâte din fapte juridice.

Totodată, pentru a determina care este locul drepturilor ecologice în familia drepturilor omului, considerăm că ar trebui să le descriem reieșind din caracteristicile acestora:

1. Drepturile omului sunt *drepturi universale*.
2. O altă caracteristică definitivă a drepturilor omului constă în *importanța* lor. Ele sunt fundamentale, deoarece, pe scara valorilor, acestea se bucură de o poziție transcendentă în comparație cu alte drepturi. De fapt, ele constituie sursa altor drepturi ce derivă sau se revarsă din ele.
3. A treia caracteristică a drepturilor omului constă în faptul că ele sunt *esențiale, durabile și stabile în timp, independent de circumstanțe*. Opinia general acceptată este că există o ierarhie a drepturilor omului. Dreptul la viață, la egalitate și la libertatea de expresie sunt drepturi fundamentale ale omului de semnificație primară pentru individ, din care considerente, acestea dețin pozițiile superioare în această ierarhie și continuă să le mențină, indiferent de curgerea timpului și locul geografic.
4. A patra caracteristică a drepturilor fundamentale ale omului constă în *inalienabilitatea* lor, ceea ce, de fapt, formează nucleul drepturilor omului, fiind indispensabilă înseși existenței

individului. Întotdeauna vor exista un minimum de drepturi ale omului care nu pot fi alienate dacă natura umană își va păstra caracterul său esențial. Ajungem la concluzia că dreptul la un mediu sănătos nu este un drept la care se poate renunța sau care poate fi cedat, reieșind din legătura lui organică cu viața oamenilor. Este imposibil să ne imaginăm viața sau o calitate acceptabilă a vieții fără un mediu sănătos care le-ar menține.

4. FUNDAMENTAREA TEORETICĂ ȘI CONȚINUTUL LEGISLATIV AL CATEGORIILOR DE RAPORTURI JURIDICE DE DREPTUL MEDIULUI

Abordarea generală doar a categoriilor de raporturi, fără a realiza o analiză a fiecărei grupă de raporturi identificate după conținut, ar face ca actuala cercetare, reflectată prin prisma prezentei lucrări, să fie superficială și insuficientă. În ceea ce umează, vom încerca să reflectăm conținutul legislativ și argumentarea teoretică a categoriilor de bază ale raporturilor de dreptul mediului, din care fac parte raporturile de răspundere, cele de gestiune sau de beneficiere și cele contractuale. Acestea din urmă, deși nu sunt prea reflectate în literatura de specialitate, totuși au dreptul la existență.

4.1 Raporturile de răspundere de mediu

Este bine cunoscut faptul că răspunderea socială se referă la conduita pe care o aleg oamenii în diferite situații posibile ce se reflectă în conținutul raporturilor sociale. Această conduită, manifestată prin respectarea sau nerespectarea normelor sociale, constituie temeiul apariției unor reacții, consecențe în plan social. Răspunderea socială implică sancționarea socială a atitudinii persoanei neconcordanțe cu normele sociale instituite.

După cum s-a menționat, conduita oamenilor poate avea mai multe varietăți în cadrul raporturilor sociale, din care considerente, răspunderea socială îmbracă diferite forme, cum ar fi răspunderea politică, etică, morală și juridică.

Răspunderea juridică, fiind o instituție juridică prezentă în fiecare ramură de drept, capătă caracteristici specifice ei în fiecare dintre ele. Astfel, în domeniul dreptului mediului răspunderea juridică la fel își are specificul său care este determinat de următoarele:

1) ramura dreptului mediului cuprinde domeniul de reglementare ce ține de raporturile „om – natură”, adică categoria de raporturi, reglementarea căroră ține cont nu numai de necesitățile sociale, dar și de starea obiectivă a lucrurilor în natură, precum și de posibilitățile tehnice și științifice ale omului;

2) această instituție nu constituie pârghia principală în reglementare, așa cum se întâmplă în alte ramuri de drept;

3) în comparație cu dreptul penal, administrativ sau civil, unde se aplică forma de răspundere juridică respectivă (penală, administrativă, civilă), în dreptul mediului sunt prevăzute toate aceste forme în ansamblu;

4) dacă celorlalte ramuri de drept le sunt caracteristice principii deosebite de aplicare și eliberare de răspundere juridică, atunci în cadrul dreptului mediului acestea sunt întrunite într-un ansamblu [119, p. 46].

Deci, după cum s-a menționat, răspunderea juridică îmbracă forme concrete în funcție de specificul normei juridice încălcate și raportul juridic în cadrul căruia a fost încălcată norma legală. În acest fel, se distinge răspunderea penală, răspunderea civilă, răspunderea administrativă, răspunderea materială, răspunderea disciplinară etc. și ceva mai nou – răspunderea de dreptul mediului (răspunderea ecologică) [74, p. 368].

În literatura de specialitate există diferite opinii privind formele răspunderii juridice aplicate în raporturile de dreptul mediului.

Astfel, unii autori ruși [122, p. 209; 124, p. 192] menționează că în cadrul dreptului mediului se aplică răspunderea disciplinară, răspunderea administrativă, răspunderea civilă și răspunderea penală.

Alți autori români [73, p. 183-191; 45, p. 135-200] pledează pentru răspunderea contravențională, răspunderea civilă, răspunderea penală și răspunderea de dreptul mediului.

În ceea ce privește răspunderea de dreptul mediului, inclusiv problemele legate de existența acesteia vor fi relevate într-o secțiune separată. La acest capitol este necesar de atras atenție asupra existenței unor discordanțe între opiniile expuse în privința aplicării răspunderii disciplinare în domeniul dreptului mediului.

În acest context, autorul rus S. Bogoliubov afirmă că răspunderea disciplinară pentru încălcările legislației ecologice poate surveni în acea ordine și atunci când ea este prevăzută de actele normative în vigoare – Codul Muncii, regulamente, regulile de ordine interioară a muncii, alte acte emise atât la nivel republican, cât și la nivelul organizației sau instituției concrete. În actele respective pot fi prevăzute obligațiile de serviciu cu caracter ecologic și măsurile de influență disciplinară pentru neîndeplinirea lor. Mai des aceasta se referă la lucrătorii subdiviziunilor de curățire și a altor servicii cu funcții de protecție a mediului înconjurător, secțiile ecologice de la întreprindere, adică față de persoanele care au tangență directă cu folosirea și protejarea resurselor naturale. De asemenea, autorul menționează că încălcările disciplinare în domeniul protecției mediului înconjurător pot fi săvârșite și de lucrătorii care, reieșind din caracterul activității de producție, sunt îndepărtați de folosința propriu-zisă a resurselor naturale – aproape fiecare lucrător într-o măsură oarecare poate participa la asigurarea utilizării raționale a resurselor naturale pe calea folosirii și economisirii apei, căldurii, curentului electric, deșeurilor de producție, protecției plantațiilor verzi.

În opinia aceluiași autor, răspunderea disciplinară survine în cazul neîndeplinirii acțiunilor privind protecția naturii și folosirea rațională a resurselor naturale, pentru încălcarea

normativelor de calitate a mediului înconjurător și dispozițiilor legislației. Spre deosebire de răspunderea administrativă și penală, în răspunderea disciplinară numărul încălcărilor disciplinare în domeniul ecologiei nu este stabilit, caracterul și conținutul lor fiind determinat de procesul de producție și obligațiile de serviciu ale lucrătorilor.

Autorul continuă cu afirmația că „răspunderea disciplinară în domeniul protecției mediului înconjurător devine destul de des mai eficientă decât celelalte forme ale răspunderii” [122, p. 209]. Această se explică prin procedura simplă de scoatere la iveală a încălcării (scrisoarea de serviciu) și a aplicării sancțiunii (după explicațiile date de vinovat, se emite ordin privind aplicarea observației, muștrării, muștrării aspre sau concedierii conform prevederilor art. 39 al Codului muncii).

Referitor la aplicarea răspunderii disciplinare în domeniul dreptului mediului, B. Erofeev menționează că „răspunderea disciplinară în domeniul folosirii și protecției mediului se aplică doar pentru încălcările ecologice, săvârșite de lucrători în procesul îndeplinirii obligațiilor sale de serviciu, cu condiția că angajatul a încălcat regulile ecologice, exercitarea cărora intra în atribuțiile de serviciu ale acestuia în baza contractului de muncă sau imputernicirii din partea administrației” [124, p. 192]. Autorul evidențiază următoarele caracteristici ale răspunderii disciplinare aplicate în domeniul dreptului mediului:

- se aplică numai pentru încălcările ecologice de către angajat în procesul îndeplinirii obligațiilor sale de serviciu;
- se aplică de către administrația întreprinderii la care lucrează făptuitorul;
- legislația nu prevede componente concrete de delikte disciplinare;
- procedură simplă de aplicare a răspunderii disciplinare, în sensul că legislația nu stabilește forme obligatorii de documente cum sunt procese-verbale, întocmite în prezența martorilor asistenți etc.

Cu totul altă părere are profesorul român Ernest Lupan, care afirmă că în cadrul dreptului mediului nu se aplică răspunderea disciplinară [74, p. 368]. Autorul argumentează aceasta prin faptul că disciplinar pot fi trași la răspundere angajații de către cei care i-au angajat în cadrul raportului juridic de muncă. Este adevărat că în cazul în care un angajat săvârșește în cadrul raporturilor sale de muncă o faptă prin care aduce atingerea, direct sau indirect, mediului el poate fi sancționat disciplinar de către cel care îl angajează. Însă, pentru încălcarea normelor dreptului mediului de către un angajat în această calitate va răspunde cel al cărui angajat este; apoi acesta poate să tragă la răspundere pe angajatul său atât disciplinar, cât și material, fiindcă acesta din urmă nu și-a respectat obligațiile asumate în calitate de angajat. Cu alte cuvinte, răspunderea disciplinară nu intervine nemijlocit în cadrul raportului de dreptul mediului, ci în cadrul raportului de dreptul muncii.

De aceeași părere este savantul rus V. Petrov, care consideră că „ceea ce caracterizează abaterile disciplinare ce pot fi imputate funcționarilor publici este periclitarea disciplinei care trebuie să existe în funcționalitatea normală a serviciilor administrației publice, în săvârșirea acestor abateri” [142, p. 158].

În literatura de specialitate, de asemenea, se mai menționează că „scopul urmărit prin aplicarea răspunderii disciplinare este întărirea disciplinei funcționarului și nu apărarea valorii materiale care servește drept scop la aplicarea răspunderii contravenționale” [119, p. 57].

Este necesar de menționat și faptul că în cadrul dreptului mediului se recurge la aplicarea regulilor răspunderii contravenționale, penale sau civile. Acest fapt este prevăzut expres de Legea privind protecția mediului înconjurător, unde art. 89 din Capitolul IX prevede: „Încălcarea prevederilor prezentei legi atrage după sine răspunderea, după caz, civilă, administrativă sau penală, conform legislației în vigoare”. Aceste forme ale răspunderii aplicabile în domeniul protecției și dezvoltării mediului sunt reglementate amănunțit de ramurile de drept la care ele aparțin (dreptul administrativ, penal și civil).

Însă, tipurile respective de răspundere capătă un specific prin aceea că faptele sancționabile se săvârșesc în cadrul raporturilor de dreptul mediului, prin încălcarea normelor legale care ocrotesc factorii de mediu în scopul prevenirii poluării, refacerii mediului atins, perfecționării condițiilor de mediu etc.

Cu toate că se poate vorbi despre „împrumutul” regulilor care se referă la cele trei feluri de răspundere din domeniul altor ramuri de drept, totuși răspunderea pentru încălcarea normelor dreptului mediului aparține anume acestei ramuri de drept, deoarece prezintă o serie de trăsături specifice, determinate de obiectul reglementării juridice. De aceea, sunt aplicabile în totalitate regulile stabilite în dreptul mediului și numai în măsură în care ele nu sunt destule se recurge la normele dreptului administrativ, penal sau civil, după caz, în completarea primelor norme.

Un loc aparte le revine normelor care prevăd procedura și condițiile de reparare a daunelor de mediu.

Apariția și dezvoltarea unui șir de reglementări care au ca obiect protecția, conservarea și dezvoltarea mediului, urmate de constituirea dreptului mediului ca ramură distinctă a sistemului de drept, implică o serie de probleme noi în privința răspunderii juridice. Astfel, pe de o parte, „are loc un proces de ecologizare a unor instituții juridice clasice și cristalizare a unor laturi particulare ale acestora (vorbindu-se de răspunderea civilă pentru daunele ecologice, infracțiuni care atentează la regimul de protecție a mediului, contravenții în domeniul protecției mediului etc.) și, pe de altă parte, are loc autonomizarea unor sancțiuni specifice de drept al mediului” [45, p. 213].

În doctrina de specialitate a fost formulată ideea implementării unei noi forme a răspunderii juridice pentru poluarea mediului, fiind vorba despre nerespectarea dispozițiilor legale care reglementează relațiile sociale ce constituie obiect de reglementare a dreptului mediului. Această răspundere a fost denumită „ecologică” sau de „dreptul mediului” [109, p. 17-19; 78, p. 207-217; 75, p. 276-277].

Esența concepției la care ne referim, poate fi formulată prin următoarele idei: în cadrul multitudinii de relații sociale reglementate de normele de drept un loc aparte îl ocupă cele referitoare la poluarea și protecția mediului; aceste raporturi juridice prezintă mai multe trăsături specifice (ele iau naștere între persoane în legătură cu protecția mediului, părțile se află, de regulă, pe poziții de subordonare, respectiv supraordonare etc.) care se reflectă și în cazul raporturilor de răspundere; specificul obiectului reglementării juridice prin normele dreptului mediului se reflectă și în specificul relațiilor sociale de răspundere pentru poluare etc., care privite în sens larg, justifică autonomia de dreptul mediului și, în același timp, răspunderea de dreptul mediului – ca formă distinctă de răspundere juridică (pe lângă cea contravențională, penală, civilă, disciplinară, materială etc.).

În favoarea existenței unei răspunderi de dreptul mediului mai sunt invocate câteva argumente de ordin teoretic și practic.

Astfel, dacă este adevărat că fiecare formă a răspunderii juridice își are fundamentul în specificul raporturilor juridice, care se deosebesc între ele și prin metoda de reglementare, principiile aplicabile, interesul ce îl apără (dreptul civil prevede răspunderea juridică civilă pentru fapte ce încalcă un interes privat și se aplică după principii de drept privat; dreptul penal prevede răspunderea pentru fapte ce încalcă un interes public – persoana vinovată nu poate contribui prin înțelegere cu victima la măsura de pedeapsă aplicată etc.), atunci aceste argumente pot fi invocate pe deplin și în favoarea opiniei după care există o formă distinctă de răspundere pentru prejudiciile cauzate mediului prin poluare.

Deci, teoria dreptului cunoaște mai multe forme ale răspunderii juridice, care apără, în fond, două categorii principale de interese și metode folosite în cadrul instituției răspunderii juridice:

- 1) interesul public, metodele și procedeele cu caracter public (stabilirea pedepsei fără a ține cont de părerea vinovatului și a victimei);
- 2) interesul privat (unde se ia în considerație doleanțele victimei și vinovatului).

În mod firesc există doar două forme de răspundere juridică: o răspundere de drept public și o răspundere de drept privat. Însă, aceasta ar fi o abordare simplă a problemei, care ar însemna negarea totală avoluției științelor juridice în privința structurii sistemului juridic. Aceasta ar însemna că există doar drept administrativ, drept penal și drept civil, toate celelalte

domeniului dreptului încadrându-se într-una din ele, ceea ce ar fi departe de realitățile juridice [78, p. 213].

Din momentul ce există în realitate, potrivit reglementărilor legale în vigoare, mai multe feluri sau forme de răspundere juridică, la baza diferențierii cărora stau nu numai metode și procedee folosite pentru aplicarea răspunderii juridice și nici unele noi tipuri de interese ce să fie apărute, ci alte criterii mai raționale și mai convingătoare, pentru fundamentarea științifică a existenței unei răspundeii autonome pentru poluarea mediului va trebui să îmbinăm criteriile deja cunoscute și utilizate cu unele raționamente care permit concluzii concludente în materie.

Pentru susținerea acestei idei, cei care au inventat-o folosesc ca punct de diferențiere a formelor de răspundere juridică, inclusiv și cea afirmată recent, următoarele două criterii: 1) criteriile interesului apărat și pericolului social al faptei; 2) criteriul măsurilor sau modului de aplicare a regulilor de răspundere [109, p. 18].

Dreptul mediului deține instituția răspunderii juridice cu caracteristici ce se deosebesc de celelalte forme de răspundere și prin măsurile și modul de aplicare a regulilor de răspundere.

Astfel, afirmând că răspunderii juridice născute în cadrul raporturilor de dreptul mediului îi sunt caracteristice regulile răspunderii de drept civil nu va fi posibil explicarea problemei existenței recuperării pagubei cauzate mediului, prevăzute de lege [53], obligație ce nu este caracteristică regulilor răspunderii civile (care admit refuzul victimei de a recupera paguba de la persoana vinovată).

Deci, în raporturile de răspundere de dreptul mediului este vorba despre caracterul obligatoriu imperativ de recuperare a pagubei cauzate mediului, exprimată în valoarea sabilită expres prin lege [109, p. 18].

În ceea ce privește măsurile ce se întreprind în cadrul răspunderii de dreptul mediului, ele se deosebesc, de asemenea, de măsurile ce se iau în cadrul altor forme ale răspunderii juridice. Astfel, dacă răspunderii de drept penal și administrativ nu le sunt caracteristice măsuri de restabilire a prejudiciului, a situației anterioare, atunci răspunderii juridice de dreptul mediului îi sunt caracteristice aceste măsuri și prin aceasta se deosebește radical de primele două forme ale răspunderii juridice la care ne-am referit mai sus. Oricum, toate trei măsuri constituie în ansamblu componente ale răspunderii de drept public.

4.2 Raporturile de gestionare a resurselor naturale

Analiza cadrului legislativ al Republicii Moldova și României privind reglementarea dreptului de beneficiere asupra resurselor naturale generează necesitatea evaluării eficacității acestuia.

În calitate de părți componente ale sistemului legislativ ecologic, care au drept scop reglementarea relațiilor sociale în sfera beneficierei de resurse naturale, sunt considerate categoriile de resurse naturale instituționalizate ca subramuri ale dreptului mediului și care au o reglementare aparte. O astfel de structură a sistemului de drept al mediului are ca scop asigurarea unei reglementări eficiente a relațiilor sociale privind folosirea și protecția diferitor obiecte naturale (spre exemplu, fondul funciar, subsolurile, apele, fondul forestier, aerul, regnul animal). Este de menționat faptul că această structura a sistemului de drept al mediului național are multe trăsături comune în ceea ce privește reglementarea obiectelor naturale, fapt care condiționează folosirea aceluiași instituții și metode, cum ar fi, spre exemplu, dreptul statului asupra categoriei de obiect natural, administrarea și controlul de stat, protecția, dreptul de proprietate, dreptul de beneficiere etc.

Constituția Republicii Moldova consfințește în articolul 37 doar „dreptul la un mediu înconjurător sănătos”, care constă în faptul că fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprejudicabil din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive. Pentru asigurarea acestui drept, statul garantează fiecărui om dreptul la accesul liber și la răspândirea informațiilor veridice privitoare la starea mediului natural, la condițiile de viață și de muncă, la calitatea produselor alimentare și a obiectelor de uz casnic. Tănuirea sau falsificarea informațiilor despre factorii ce sunt în detrimentul sănătății oamenilor se interzice prin lege. Persoanele fizice și juridice răspund pentru daunele pricinuite sănătății și patrimoniului unei persoane ca urmare a unor contravenții ecologice [18], acesta fiind doar unul dintre drepturile ecologice ale omului. În opinia noastră, acest drept este stipulat sub aspect general în legea fundamentală, fiind considerat de majoritatea autorilor ca bază pentru celelalte drepturi ecologice ale omului.

Reglementarea juridică privind beneficierea asupra resurselor naturale, precum și a temeiurilor juridice de apariție și stingere a acesteia, are ca scop determinarea și clasificarea categoriilor de beneficiere de resurse naturale care stabilesc și cercul de subiecți al beneficierei.

Clasificarea juridică a tipurilor raporturilor de beneficiere este considerată ca fiind principala formă de clasificare, criteriul căreia este destinația sau scopul beneficierei de anumite categorii de resurse naturale.

Tipurile raporturilor de beneficiere în cazul dat sunt determinate și reglementate de legislația de mediu conform criteriilor specifice fiecărei categorii de resurse naturale în parte, precum și necesitățile social-economice pe care acestea le satisfac [123, p. 160]. În conformitate cu legislația de mediu există două tipuri de raporturi de beneficiere asupra resurselor naturale în funcție de scopul utilizării: 1) raporturi de beneficiere generală și 2) raporturi de beneficiere specială.

Beneficierea generală reprezintă acel tip de raporturi de beneficiere asupra resurselor naturale care este realizat de orice persoană reieșind din necesitățile vitale personale ale fiecărui individ. Se prezumă că beneficierea generală a resurselor naturale nu cauzează daune și nu aduce modificări esențiale mediului natural.

Beneficierea specială reprezintă acel tip de beneficiere asupra resurselor naturale care este exercitat de către persoane fizice și juridice în scopul dobândirii unor profituri economice ce au importanță pentru dezvoltarea economiei naționale. Se consideră că beneficierea specială cauzează daune considerabile mediului și de aceea beneficierea specială este supusă, de regulă, unui sistem de autorizare specială.

Deci, dreptul de beneficiere specială apare în procesul satisfacerii necesităților economice, proces ce ar putea fi un temei obiectiv de apariție a instituției de drept de beneficiere asupra resurselor naturale. Dreptul de beneficiere specială se caracterizează prin faptul că subiect poate fi persoana fizică sau juridică care are activitate de antreprenor; temei de apariție fiind actele juridice (decizia autorităților de mediu, contractul, licența, autorizația etc.); se realizează contra plată (impozit, taxă, preț normativ etc.); se utilizează resursele numai conform destinației, scopului și în cantitatea reglementată; se efectuează după delimitarea în natură.

Raporturile de beneficiere se mai pot identifica în funcție de obiectul beneficierii: asupra regnului animal, asupra apei, asupra fondului funciar, asupra fondului silvic etc.

După ordinea de atribuire există două forme de raporturi de beneficiere: 1) raporturi de beneficiere primară și 2) raporturi de beneficiere secundară. Această clasificarea delimitează și cercul subiecților dreptului de beneficiere asupra resurselor naturale precum și modul în care acești subiecți dobândesc dreptul de beneficiere.

Raporturile de beneficiere primară reprezintă acea formă de exploatare a resurselor naturale care este efectuată de către proprietar, iar *beneficierea secundară* constituie o modalitate de beneficiere exercitată de un terț. O definiție legală se conține în articolul 22 Codul apelor, în care este prevăzut că sunt considerați beneficiari primari de folosință a apei persoanele juridice și fizice, cărora li s-au atribuit obiectivele acvatice în folosință separată. În cazurile prevăzute de legislația în vigoare, beneficiarii primari sunt în drept să elibereze altor persoane juridice și fizice, în acord cu autoritățile pentru mediu și organele de stat pentru gestionarea fondului apelor, autorizații de folosință secundară a apei.

După perioada de timp, raporturile de beneficiere a exploatării resurselor naturale pot fi: 1) pe un termen lung, dar nu mai mult de 99 ani – în cazul contractului de locațiune și 2) pe o perioadă de timp nedeterminată.

Articolele 17-19 din Codul funciar al Republicii Moldova prevăd dreptul de beneficiere funciară. Astfel, „se pot atribui, la cerere, terenuri agricole (pentru grădini, fânețe și pășuni) în

folosință lucrătorilor din anumite ramuri ale economiei naționale: transport, silvicultură, industria forestieră, telecomunicații, gospodăria apelor, piscicultură și altele” [13]. Atribuirea se face din terenurile care constituie proprietate a comunei, orașului sau, după caz, a municipiului, unde aceste persoane își desfășoară activitatea.

Raporturile de beneficiere funciară presupun și caracterul imperativ al exercitării unei folosințe. Astfel, art. 29 din Codul funciar prevede ca toți deținătorii de terenuri agricole sunt obligați să asigure cultivarea acestora și protecția solului. Potrivit art. 25 din aceeași Lege, beneficiarii funciari care nu îndeplinesc obligațiile arătate mai sus vor fi somați în scris de către autoritatea publică locală pentru executarea lor. Atunci când nu dau curs acestei somații, ei vor fi sancționați contravențional. În cazul în care beneficiarii funciari nu-și îndeplinesc obligațiile în termenul stabilit (nu mai mare de 2 ani) ei vor pierde dreptul de posesiune și de folosință a terenului prin decizia instanței judecătorești la cererea proprietarului funciar [37, p. 48-49]. Codul subsolului stabilește în articolul 9 felurile de beneficiere a subsolului, care pot fi cu scop de studiere geologică, geomecanică, ecologică și de altă natură; exploatarea zăcămintelor de substanțe utile; construirea și exploatarea obiectivelor și construcțiilor care sunt legate de extragerea substanțelor utile; îngroparea (depozitarea) substanțelor nocive și deșeurilor de producție; satisfacerea altor necesități de stat și publice. Toate felurile de folosire a subsolului se realizează numai în baza proiectelor (schemelor tehnologice) [14].

Din aceste prevederi rezultă că raporturile de beneficiere generală asupra subsolului ca resursă naturală nu pot avea loc conform prevederilor legislației Republicii Moldova. Aceasta se motivează de mai mulți factori: caracterul dificil al prelucrării subsolului, care necesită mijloace tehnologice complicate; beneficierea în cazul subsolului poate aduce la schimbări geologice sau chiar de relief, astfel având un factor de pericol pentru localități. Mai mult decât atât, ce s-ar întâmpla dacă fiecare individ ar începe să prelucra subsolul, fără careva restricții? Totul împrejur ar deveni un șantier sau o carieră de piatră ori nisip. Existența numai a beneficierii speciale asupra subsolului este o măsură de protecție a categoriei respective de resurse naturale.

Reglementării juridice sunt supuse raporturile miniere în diverse domenii, și anume: elaborării și perfecționării principiilor și regulilor de folosire a subsolului; promovării politicii tehnico-științifice în domeniul folosirii și protecției subsolului, asigurării securității lucrărilor miniere; stabilirii plăților pentru utilizarea subsolului; dispunerii de fondul de stat de informații privind subsolul; exercitării supravegherii de stat a folosirii și protecției subsolului [120, p. 78-79].

Relațiile dintre beneficiarii folosinței subsolului și deținătorii de terenuri privind folosirea subsolului se reglementează de legislația funciară și cea a subsolului a Republicii Moldova. Aceeași situație este și în România.

Lista substanțelor minerale utile răspândite pe larg în Republica Moldova include următoarele: piatra de construcție (calcar, grestie, granit), nisipul de construcție, pietrișul, prundișul, argila pentru producerea cărămizilor și țiglelor. Aceste substanțe minerale utile se consideră larg răspândite în cazul când rezervele zăcămintelor nu depășesc 100 mii m³, iar extragerea lor se efectuează numai pentru necesități locale și nu depășește 5 mii m³ pe an. Zăcămintele acestor substanțe minerale utile, ale căror rezerve depășesc 100 mii m³, sunt considerate substanțe minerale utile de valoare republicană și extragerea lor se efectuează cu autorizația serviciului supravegherii miniere de stat al republicii.

Relațiile sociale care apar în cadrul folosirii fondului forestier sunt denumite relații silvice. Ele sunt reglementate de un șir de acte normative, cum ar fi Constituția Republicii Moldova, Legea privind protecția mediului înconjurător, articolele 25, 34, 39, 40, 41 ale Codului Silvic. Astfel, art. 25 al Codului Silvic se referă la faptul că terenurile din fondul forestier pot fi date în folosință, în scopurile prevăzute de cod, persoanelor fizice și juridice, asociațiilor obștești și organizațiilor religioase.

Fondul forestier național este constituit din totalitatea fondurilor, terenurilor destinate împăduririi, a celor ce servesc nevoilor de cultură, de producție sau administrație silvică, iazurile, albiile pâraielor, precum și terenurile neproductive, incluse în amenajamentele silvice, indiferent de natura dreptului de proprietate. Conform Codului Silvic, tipurile de beneficiere asupra fondului forestier se clasifică conform scopului de folosință, care este un criteriu de clasificare caracteristic actelor normative, denumit criteriu juridic.

Legislația în vigoare recunoaște ca obiect al relațiilor de folosire animalele sălbatice (mamifere, păsări, reptile, amfibii, pești, insecte, crustacee, moluște etc.), care viețuiesc în mod natural pe uscat, în apă, în atmosferă sau în sol, populează permanent sau temporar teritoriul republicii (art. 1 al Legii regnului animal) [60]. Regimul juridic de folosire a regnului animal este stabilit de Legea Republicii Moldova privind protecția mediului înconjurător din 16.06.1993, Legea regnului animal din 27.04.1995 și alte acte normative, care au drept scop protejarea mediului de existență al animalelor sălbatice în condiții de libertate, menținerea integrității diferitor specii și folosirea rațională a acestora. Potrivit art. 127 alin. 4 al Constituției Republicii Moldova și art. 3 al Legii regnului animal, animalele sălbatice sunt considerate proprietate publică. De aceea, sunt interzise orice acțiuni (sau inacțiuni) care, într-un mod sau altul, încalcă dreptul de proprietate publică asupra regnului animal. Această normă imperativă se răsfrânge asupra tuturor subiecților raporturilor juridice din domeniul dat, inclusiv asupra cetățenilor străini și apatrizilor.

Recunoașterea regnului animal ca obiect al proprietății publice generează obligațiunea tuturor cetățenilor de a proteja lumea animală prin mijloacele admise de lege. Dreptul de

beneficiere a resurselor regnului animal reprezintă totalitatea de norme juridice orientate spre asigurarea utilizării raționale a animalelor. Fiind secundar față de dreptul de proprietate, dreptul de beneficiere este de sinestătător și poate fi privit ca instituție și ca drept subiectiv. Dreptul de beneficiere a resurselor regnului animal reglementează diferite aspecte ale folosirii animalelor, cum ar fi: modul de atribuire în folosință a diferitor specii de animale; drepturile și obligațiunile beneficiarilor; perioada de timp, pe parcursul căreia animalele pot fi utilizate; modalitățile de folosire admise și practicate; modul de sistare a dreptului de folosință.

Legea regnului animal stabilește modurile de folosire a resurselor regnului animal. Așadar, art. 22 al acestei legi enumera modalitățile de folosire, practicarea cărora este admisă pe teritoriul Republicii Moldova: vânătoarea sportivă și de amator; pescuitul industrial, sportiv și de amator; dobândirea de animale care nu constituie obiecte ale vânatului și pescuitului; folosirea în scopuri economice, științifice, cultural-educative și estetice; folosirea proprietăților utile ale animalelor și a produselor activității vitale a acestora.

În concluzie, considerăm important de a unifica toate reglementările ce vizează raporturile de beneficiere asupra resurselor naturale într-un act legislativ unic, numit Cod de legislație ecologică. Aceasta ar evita crearea unui șir de probleme în aplicarea legislației, fapt care ar favoriza asigurarea intereselor statului, oamenilor și mediului.

4.3 Raporturile de gestionare a componentelor antropogene ale mediului

După afirmațiile profesorului Ernest Lupan, mediul artificial privește în sens larg, întreaga tehnosferă, adică totalitatea creației materiale a omului, începînd cu obiecte de uz casnic și terminînd cu navele cosmice [73, p. 159].

În sens restrîns, mediul artificial urmează a fi conceput ca fiind acele componente care posedă următoarele caracteristici:

- a) compun mediul de existență umană;
- b) nu sunt de origine naturală;
- c) existența sa influențează starea de mediu;
- d) sunt supuse regimului juridic de reglementare.

Republica Moldova are un teritoriu cu grad extensiv de valorificare antropogenă a spațiului natural. Circa 10% din teritoriul național este ocupat de localități (așezări umane). În comparație cu statele vecine, densitatea acestei rețele este mai mare: 5 localități la 100 km. p. O populație de 4 mln. oameni locuiește în 4 municipii, 60 orașe (spațiul urban), 1600 sate organizate administrativ în 925 comune și sate aparte (spațiul rural).

În anii postbelici, Republica Moldova a cunoscut o perioadă de urbanizare în regim forțat. Acest proces, considerat în linii generale pozitiv, a decurs în condițiile sistemului politico-economic rigid centralizat, bazat pe principii de dezvoltare extensivă, caracteristice pentru URSS, dar inadmisibile pentru o regiune cu resurse naturale limitate, cum e Moldova. Dezvoltarea localităților a fost condiționată de amplasarea întreprinderilor industriale și concentrarea forțelor de muncă în urbe pe baza aflului populației de la sate și din afara republicii, adică din fostele republici sovietice ale URSS.

Populația urbană a crescut de 5 ori, iar numărul localităților urbane a crescut de la 16 la 64, din care 12 au fost construite „de la zero”, odată cu amplasarea unor întreprinderi industriale. Aproximativ 1/4 din populația orașelor locuiesc în blocuri construite prin „metode industriale”, 20-30 de ani în urmă. Termenul lor de exploatare de apropiu de sfârșit. Conceptul soluționării în următorii 10-20 de ani a problemelor legate de degradarea acestor blocuri și a modernizării urbanistice a cartierelor respective nu a fost elaborat.

O problemă ce solicită o investigație specială o constituie așezările noi apărute în teritoriile atribuite loturilor și proiectării vilelor. În realitate, nu a fost planificată popularea permanentă a lor. Însă, cu timpul, au apărut noi așezări umane sub formă de sate, cu toate problemele specifice și impactul respectiv asupra mediului.

Pentru soluționarea problemelor descrise, în mod prioritar se impune soluționarea cadrului legislativ. Trebuie fundamentate și delimitate obiectele și subiectele de drept în activitatea de urbanism și amenajare a teritoriului, instituite mecanismele necesare pentru participarea populației în calitate de subiect de drept la formarea mediului înconjurător al așezărilor umane. Sunt necesare legi și mecanisme care ar asigura dezvoltarea localităților. Respectarea documentației de urbanism și amenajare a teritoriului trebuie să fie legalizată prin anumite acte normative.

Regimul juridic de folosire și protecție a componentelor antropice constituie un sistem de norme juridico-tehnice, existența cărora are scop instituirea unui nivel admisibil-rațional de viață a ființei umane în mediul creat de sine și adaptarea lui la condițiile natural-obiective.

Ca componente antropice care nimeresc sub incidența regimului juridic de folosire și protecție a componentelor antropice sunt:

- a) așezările omenești (orașele, satele);
- b) căile de comunicație;
- c) spațiile de producție;
- d) transportul terestru, naval și aerian.

Totodată, regimul juridic de folosire și protecție a componentelor antropice vizează următoarele domenii:

- a) gestionarea teritoriilor așezărilor omenești;
- b) gestionarea substanțelor chimice și biologice;
- c) gestionarea resurselor secundare;
- d) gestionarea resurselor nucleare.

Regimul juridic de protecție a așezărilor umane constituie totalitatea de reglementări ce vizează activitățile de coordonare a necesităților social-economice, culturale și ecologice în conformitate cu valorile fundamentale ale societății în ansamblu, în vederea realizării unui cadru natural și construit armonios, care să favorizeze viața socială și culturală a populației [119, p. 100].

Din cadrul regimului juridic de protecție a localităților, o mare parte îl ocupă amenajarea teritoriului. Astfel, regimul juridic de amenajare a teritoriului cuprinde:

- a) sarcinile puse în cadrul activității de amenajare și urbanism;
- b) documentația privind activitățile în cadrul amenajării teritoriului;
- c) gestionarea teritoriului localității;
- d) controlul activităților legate de amenajarea teritoriului;
- e) răspunderea juridică pentru încălcarea legislației privind amenajarea teritoriului.

Una din condițiile certe care determină existența normală a populației este situația sanitaro-epidemiologică.

Prin asigurarea sanitaro-epidemiologică a populației se subînțelege astfel de stare a sănătății oamenilor și a mediului lor de viață în care lipsește acțiunea periculoasă și dăunătoare a factorilor de mediu asupra organismului omului și sunt condiții favorabile activității lui vitale.

Sub incidența regimului de asigurare sanitaro-epidemiologică a populației nimeresc următoarele obiective:

1. Activitățile de construcție a localităților, unde e prevăzut că sistematizarea și construcția localităților trebuie să prevadă crearea unor condiții cât mai favorabile pentru traiul și sănătatea populației, amenajarea complexă a orașelor și altor localități, prevenirea și lichidarea acțiunii dăunătoare și periculoase a factorilor de mediu asupra sănătății omului.

2. Producția economiei naționale și tehnologia fabricării ei. Astfel, întreaga producție și tehnologiile fabricării, unde se implică participarea omului, trebuie să corespundă normelor sanitaro-epidemiologice. Noile tehnologii, materiale, substanțe și articole destinate pentru a fi aplicate în economie și în uzul casnic, sunt permise pentru a fi produse, aplicate exclusiv în baza avizului organelor Serviciului Sanitaro-Epidemiologic de Stat ce confirmă corespunderea acestora regulilor sanitare;

3. Materia primă alimentară, produsele alimentare, materialele și articolele ce vin în contact cu acestea. În acest sens, lansarea în producție a unor noi feluri de produse alimentare,

introducerea unor noi procese tehnologice și utilaje tehnologice, producerea ambalajului, articolelor de menaj și materialelor de împachetat, folosirea adausurilor alimentare și altor substanțe nu se admit de cât în baza unui aviz pozitiv al organelor Serviciului Sanitaro-Epidemiologic de Stat.

4. Producția importată. Producția importată pe teritoriul Republicii Moldova ce nu a trecut autorizarea fabricării în Republica Moldova, poate fi utilizată numai după o avizare a utilizării la organele de stat de specialitate, iar în cazul necorespunderii normelor sanitare stabilite, aceasta este interzisă utilizării.

5. Alimentarea populației cu apă potabilă. Resursele de apă potențiale ale Republicii Moldova au valoare de circa 7,5 km cubi pe an și sunt reprezentate prin apele de suprafață – 6,5 km cubi (respectiv, bazinele hidrografice ale râului Nistru – 4,5 km cubi, Prut – 1,4 km cubi, râuri interne – 0,6 km cubi) și ape subterane – 1.0 km cubi pe an [149]. Potrivit datelor Ministerului Sănătății, pe 60% din teritoriul țării, apele subterane nu corespund cerințelor apei potabile. Jumătate din cantitatea de apă potabilă, asigurată din apele subterane din bazinul râului Prut, conțin concentrații excesive de nitrați, iar peste 50% de apă din fântânele din sate, este poluată cu substanțe chimice sau produse de descompunere a acestora. Este evidentă tendința apelor din fântâni de a deveni poluate. Dacă în anul 1985 proporția fântânilor cu nivel de nitrați mai mare de standardele stabilite era de 21%, în 1990 – 50%, atunci în 1997 aceasta a constituit peste 60% și este în continuă creștere. Acest indice este și mai înalt în raioanele Slobozia – 71%, Călărași – 78%, Ciadâr Lunga – 96%.

6. Aerul atmosferic în localități. Poluarea aerului atmosferic cu diferite substanțe chimice, pulbere industrială, emanate de diferiți agenți economici a dus la schimbarea proprietății aerului, transformându-l din dătător de viață în factor nociv. Din această cauză, crește fenomenul morbidității, mortalității populației, degradarea pădurilor, dispariția speciilor, distrugerea monumentelor de artă și naturale etc. Cei mai gravi poluanți sunt pulberile, oxizii de azot, sulf și carbon, hidrocarburile, metalele grele și freonii. Volumul de emisii a poluanților în aerul atmosferic de la surse fixe în Republica Moldova pentru anul 1997 constituie 62,7 tone: praf – 8 mii tone; oxid de carbon – 7,4 mii tone; dioxizi de sulf – 33,1 tone; oxizii de azot – 13,1 tone; iar de la sursele mobile 196740 tone de gaze de eșapament. În scopul prevenirii poluării aerului în localități cu substanțe nocive, organele administrației publice locale stabilesc zone de protecție sanitară. Astfel, pentru realizarea acesteia se poate limita circulația unor tipuri de transport auto sau chiar interzicerea circulației transportului, se stabilește interdicția amplasării unor întreprinderi, a căror activitate va genera poluare, instituindu-se zona selitebă.

7. Teritoriile localităților. Teritoriile localităților, întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor trebuie să fie întreținute în așa fel, încât aceasta să nu determine apariția și

răspândirea unor focare de infecții, epidemii, epizodii etc. Străzile și rețelele de canalizare necesită a fi utilizate cu accesoriile respective.

Evitarea efectelor nocive în urma utilizării diferitor substanțe, materii și energii are drept scop existența regimului juridic al produselor și substanțelor nocive.

Prin urmare, drept produs nociv se consideră materialul utilizat în activitatea cotidiană, prezența căruia poate dereglă funcțiile normale ale organismelor umane, vegetale, animale, precum și ale ecosistemelor. Substanța nocivă se consideră orice substanță care, venind în contact cu organismele vii, le poate cauza prejudiciu.

Regimul juridic al produselor și substanțelor nocive constituie un sistem de norme și reguli care reglementează activitățile în domeniul fabricării, livrării, transportării, depozitării, manipulării, utilizării, importării și exportării acestor produse și substanțe, precum și cultivarea plantelor în scopul obținerii substanțelor nocive.

Regimul juridic al produselor și substanțelor nocive cuprinde:

- a) administrarea și controlul folosirii produselor și substanțelor nocive;
- b) autorizarea activităților ce țin de gestionarea produselor și substanțelor nocive;
- c) conținutul drepturilor și obligațiilor persoanelor fizice și juridice;
- d) fabricarea produselor și substanțelor nocive;
- e) depozitarea produselor și substanțelor nocive;
- f) transportarea produselor și substanțelor nocive;
- g) utilizarea produselor și substanțelor nocive;
- h) neutralizarea produselor și substanțelor nocive;
- i) importul și exportul produselor și substanțelor nocive;
- j) răspunderea juridică pentru încălcarea legislației cu privire la produsele și substanțele nocive.

Activitățile în domeniul fabricării și utilizării produselor și substanțelor nocive în scopuri medicinale, sanitaro-veterinare, industriale, agricole, silvice, instructive, științifice și comerciale, precum și în domeniul importului și exportului lor, se efectuează în baza autorizațiilor ori licențelor eliberate și înregistrate de organele abilitare ale Ministerului Agriculturii și Alimentației, Autorității centrale pentru Protecția Mediului, Serviciului Protecție Civile și Situații Excepționale.

Se interzice importul, depozitarea și utilizarea pesticidelor și a îngrășămintelor minerale fără licență ori autorizația eliberată de organele abilitare.

În cazul în care se constată că agentul economic autorizat nu respectă regimul produselor și substanțelor nocive prevăzut de legislație și de actele normative, licența ori autorizația pentru activitățile ce țin de gestionarea lor se revocă de către organul care a eliberat-o.

Radioactivitatea artificială este proprietatea unor elemente în general stabile de a deveni radioactive în urma bombardării lor cu particule accelerate. Radioactivitatea naturală este rezultatul elementelor radioactive care se află în natură (uraniu, toriu, actiniu) și care formează familii radioactive. În natură se găsește o gamă largă de radionuclizi produși sub diverse forme.

După cum se știe, ca rezultat al avariei de la CNE din regiunea Cernobâl, au fost supuse unei poluări puternice cu radionuclizi teritorii imense ale Ucrainei, Belorusiei și Rusiei. O radiație ridicată s-a înregistrat și pe teritoriul Republicii Moldova, îndeosebi în raioanele de nord.

Experiența multianuală de exploatare a stațiilor atomo-electrice în multe țări arată că în regim normal de lucru degajarea produselor fisiunii nucleare în mediul înconjurător este foarte mică. Însă, odată cu creșterea capacității instalațiilor energetice nucleare proiectate din 1995 și până în anul 2000, fondul radiațional natural s-a mărit cu aproximativ 4%.

Deși se întreprind eforturi pentru asigurarea securității reactoarelor, cantitatea scurgerilor „neplanificate” a produselor fisiunii nucleare în atmosferă, a diferitelor genuri de incidente la aceste obiecte rămâne a fi extrem de mare. Pe teritoriul statelor din vecinătate cu Republica Moldova se află 7 centrale nucleare electrice: Rovno, Ucraina (la circa 275 km nord de graniță); Hmelnițk, Ucraina (la circa 150 km nord de graniță); Cernobâl, Ucraina (la circa 400 km nord-est de graniță); Zaporojie, Ucraina (la circa 400 km est de graniță); Kozlodui, Bulgaria (la circa 300 km sud est de graniță); Cernavodă, România (la circa 125 km sud de graniță); Ucraina de sud (la circa 250 km).

Prin prevederile legislației în vigoare nici o activitate practică legată de sursele de radiații ionizate nu poate fi aprobată, implementată, efectuată, oprită sau stopată și nici o sursă de radiații ionizate nu poate fi procurată, prelucrată, proiectată, fabricată, instalată, montată, achiziționată, importată, exportată, răspândită, vândută, însușită, dată în chirie, primită, amplasată, dată în exploatare, aflată în posesiune, folosită, exploatată, aflată în stadiu de deservire, reparare, transfer, scoasă din exploatare, demontată, transportată, păstrată sau depozitată definitiv în alt mod decât în conformitate cu regulamentele și cerințele organelor publice de reglementare în domeniul radioprotecției și securității nucleare și după declararea prealabilă a intenției de a practica o astfel de activitate.

În concluzie, e necesar să menționăm că perspectiva dezvoltării legislației ce ține de amenajarea și condițiile de trai a oamenilor în localități va cunoaște o dezvoltare mai amplă, instituind, totodată, un regim mai riguros.

4.4 Raporturile contractuale de mediu

Drept urmare a dezvoltării sociale și extinderii afacerilor au apărut noi contracte reglementate sau nereglementate în mod special de lege. De aceea, a apărut necesitatea clasificării lor [94, p. 36].

Doctrina juridică utilizează noțiunea de contract în privința acordului încheiat între două sau mai multe părți, prin care se dă naștere, se modifică sau se sting anumite drepturi și obligații, de regulă, civile.

În ceea ce privește „contractul de mediu” sau „contractul ecologic”, în opinia majoritară existentă în literatura de specialitate este că un asemenea contract nu poate fi încheiat. Considerăm necesar de a avea o altă opinie, contradictorii celei de mai sus, din care rezultă că în raporturile de dreptul mediului se poate de vorbit cu siguranță despre un contract ecologic.

În acest context, am putea vorbi despre o noutate a jurisprudenței în domeniul mediului, deoarece cu câteva decenii în urmă nici nu se auzea despre o ramură distinctă a dreptului mediului, despre un contract administrativ, procesual etc.

Considerăm necesar de a rupe această mișcare inertă și de a declara, chiar cu riscul neînțelegerii integrale, că în raporturile de dreptul mediului se poate de vorbit cu siguranță despre un contract ecologic.

Despre acest contract deja se vorbește în literatura de specialitate franceză, și anume la compartimentul în care proprietarii de resurse naturale convin asupra activităților de îmbunătățire a condițiilor de mediu, dar nu în scop propriu, ci în interes comun, public.

În general, unii autori definesc natura contractului de mediu în mod diferit. Astfel, autorii francezi A.Weil și Fr. Terre, definind contractul, stabilesc că acesta este un acord de voință realizat între două sau mai multe persoane pentru a crea un raport juridic – dând naștere unei obligații sau constituind un drept real – a modifica sau stinge un raport juridic preexistent [121, p. 1, 94, p. 29].

Considerăm această definiție ca fiind nu pe deplin adecvată noțiunii de contract în sensul legislației actuale, deoarece definirea oricărui fenomen, proces sau fapt, cu enumerarea unora din caracterele sale, chiar și cele mai principale, este supusă riscului de a crea situația când celelalte caractere s-ar exclude implicit sau înseși definiția ar fi incompletă.

M. Cantacuzino, referindu-se la contracte, consideră că acestea sunt acele acte juridice care au ca scop de a da naștere raporturilor juridice de obligație între părți [10, p. 393], excluzând în așa mod din categoria de contracte acele acte juridice care modifică sau sting raporturile juridice de obligații. Evident, o asemenea viziune a noțiunii de contract nu este

acceptată astăzi, din considerente că legislatorul tinde de a exclude din uzul juridic utilizarea cu înțeles semantic dublu a noțiunilor de contract și convenție.

Prin urmare, vorbind despre contractul ecologic, trebuie de menționat neapărat că acesta este una din categoriile de contracte. În aceeași ordine de idei, ținem să evidențiem că nu putem fi de acord cu afirmațiile unor autori, care, deși recunosc că asupra tuturor actelor civile bilaterale se răsfrâng aceleași drepturi și obligații, totuși, nu pentru toate aceste acte se atribuie denumirea de contracte, limitându-se doar la cele care dau naștere de obligații [8, p. 47]. Anume din aceste considerente astăzi este frânată dezvoltarea ideii de contract ecologic.

În fond, suntem de acord cu autorii care expun o definiție formală a noțiunii de contract și să menționăm că contractul ecologic este un acord de voință încheiat între două sau mai multe persoane pe timpul vieții acestora, cu privire la nașterea, modificarea sau stingerea drepturilor și obligațiilor ecologice în interesul propriu sau a întregii societăți.

Totuși, considerăm că una din cauzele care frânează ușoara recunoaștere și promovare a relațiilor contractuale în domeniul protecției mediului ține de faptul că la etapa actuală, legislația realizează o deosebire, deși slab sesizată, dar ferm implementată, dintre noțiunea de act juridic și contract. Aceste două noțiuni, fiind utilizate des în legislație corelează ca parte din întreg (gen – specie)) [8, p. 47], fiind aplicată regula, conform căreia, toate contractele sunt acte juridice și nu toate actele juridice sunt contracte.

Astfel, după cum am mai menționat anterior, pot exista acte juridice unilaterale și acte juridice bilaterale sau multilaterale – contractele.

Reieșind din cele expuse, ținem să relevăm cele mai principale trăsături caracteristice ale contractului ecologic ca act juridic, și anume: acesta este un acord de voință realizat între două sau mai multe persoane în ființă la momentul încheierii contractului; acordul este atins prin libera manifestare de voință; are drept scop nașterea, modificarea, stingerea raporturilor juridice legate de folosirea rațională, conservarea, dezvoltarea și protecția factorilor de mediu și; presupune considerarea ordinii publice și bunelor moravuri.

Problema identificării contractului ecologic prezintă o importanță deosebită. Astfel, având în vedere faptul că anume contractele sunt acea categorie de acte care au menirea de a reglementa în detaliu o bună parte a raporturilor juridice cotidiene și care pe viitor pot să înlocuiască la multe capitole legea, iar spectrul divers al raporturilor determină și o diversitate de categorii de contracte, corespunzător este necesară aplicarea corectă a regimului juridic pentru fiecare din categoria de contracte ecologice. Problema principală, însă, constă în a diferenția contractele ecologice de cele ale altor ramuri de drept, în eventualitatea faptului că asupra contractelor ecologice au o aplicabilitate regulile contractuale cu un specific aparte, generat de natura și importanța obiectivelor de protecție a mediului.

Determinarea diferenței între contractul ecologic și contractul civil va constitui întotdeauna o problemă. Astfel, atât doctrina juridică sovietică, cât și legislația în vigoare atribuie la categoria de contracte civile absolut toate contractele, cu excepția celor de muncă și de drept internațional. Actualmente, teoria dreptului mai recunoaște și prezența altor categorii de contracte, cum ar fi cele matrimoniale, administrative etc. Din aceste considerente, este necesar de a enunța unele criterii delimitatorii ale contractului civil de toate celelalte categorii de contracte. Aceasta ar fi posibil de realizat prin prisma unor caractere ale acestui contract. În acest context, contractul civil este un contract care își face apariția în domeniul reglementărilor raporturilor de drept privat, pe când contractul ecologic ar viza un interes public.

Contractul comercial constituie acea varietate a contractelor de drept privat, care ține de raporturile „ce se stabilesc în activitatea comercială internă realizată de către comercianți” [5, p. 43]. În doctrina juridică, natura contractului comercial este abordată în mod deosebit. Astfel, dacă e să privim diviziunea clasică a faptelor de comerț în fapte de comerț obiective și fapte de comerț subiective [113, p. 14-49], atunci anume contractul ecologic este acela care nu poate să urmărească în primul rând un scop comercial. Totodată, nu putem nega integral faptul că contractele comerciale nu pot avea obiective de protecție a mediului sau de folosire rațională a lui. Însă, considerăm că odată ce au apărut aceste interese și fiind evidențiate în plan secundar drept mijloc de realizare a unui scop de protejare a mediului, oricum fac ca acest contract să devină unul ecologic. Altfel spus, identificarea contractului ecologic în raport cu cel comercial se face prin prisma cauzei contractului.

Contractul administrativ, deși este utilizat relativ nu demult în Republica Moldova și România, totuși acesta și-a găsit argumentarea științifică. Totodată, ținem să menționăm că acest contract cuprinde unele domenii care nu sunt de natura raporturilor administrative.

Referitor la concesiune, se consideră că este un contract pur administrativ [116, p. 209; 104, p. 25-30], însă nu se ia în considerație că acesta este și unul ecologic. Deși nu toți specialiștii în domeniu sunt de acord cu o asemenea afirmație, totuși nimeni nu neagă faptul că prin contractul de concesiune a resurselor naturale este realizat un interes public și de protecție a mediului. De cele mai dese ori, încheierea acestui contract urmărește scopul asigurării folosirii raționale și protecției resurselor naturale.

Dacă e să ne referim la caracterele contractului ecologic, am putea releva următoarele:

1. Este un contract sinalagmatic. Caracterul *sinalagmatic* al contractului ecologic este relevat prin faptul că la încheierea contractului părțile se obligă reciproc, iar obligațiile, de regulă, sunt coraportate. Astfel, gestionarul obiectivului natural este obligat să efectueze lucrarea, iar proprietarul este obligat să plătească valoarea acesteia. În cazul în care se admite compensarea și retenția obligației pecuniare din contul valorii sau naturii resurselor de mediu,

acest contract își pierde caracterul său de contract ecologic.

2. Este un contract cu titlu oneros dar poate fi și gratuit. Caracterul oneros al contractului ecologic se poate deduce din conținutul obligațiilor pe care și le asumă părțile și care le stabilește în mod expres că la recepționarea lucrărilor clientul este obligat să le plătească. Totodată, am accepta și o situație când contractul ecologic ar fi fost executat fără o careva obligație de remunerare din partea proprietarului de resurse naturale, unde executorul ar executa lucrările din contul său, dar cu titlu gratuit.

3. Este un contract constitutiv de drepturi. În contractul ecologic, prin efectul său are loc, de regulă, constituirea unui drept. Acest caracter este esențial în deosebirea contractului ecologic de cele civile de transmitere a drepturilor.

4. Este un contract nenumit și nereglementat. Considerăm că anume acest compartiment constituie obiectivul de bază a legislatorului pentru viitorul apropiat.

5. Este un contract atât de executare succesivă, cât și de executare instantanee.

Prin urmare, obiectul contractului ecologic îl formează: 1) executarea lucrării care presupune actul de executare *de facto* a lucrărilor de conservare a stării factorului de mediu (spațiu subteran, masiv forestier, obiectiv acvatic etc.). Astfel, părțile stabilesc modul, condițiile, ordinea, limitele, forma precum și alte condiții referitoare la modul de executare a lucrării; 2) transmisiunea materialelor pentru efectuarea lucrărilor, proiectului de efectuare a lucrărilor, mostrelor etc.; 3) transmisiunea lucrării executate; 4) achitarea plății pentru lucrări; 5) transmiterea dreptului de posesie asupra obiectivului natural; 6) garantarea calității lucrării executate; 7) conservarea lucrării executate; 8) înlăturarea defectelor lucrării; 9) termenul de executare a lucrărilor.

În concluzie, ținem să menționăm că anume relațiile contractuale din domeniul dreptului mediului vor constitui perspective dezvoltării relațiilor de mediu, care vor asigura protecție eficientă a mediului.

4.5 Concluzii la capitolul 4

Datorită caracterului complex și dificil al protecției și dezvoltării mediului, precum și faptului că efectele activității de protecție a mediului se răsfrâng benefic asupra tuturor cetățenilor și întregii societăți, s-a conturat opinia doctrinară, care a fost susținută și de către legiuitor, că prevenirea poluării, menținerea mediului în stare corespunzătoare, refacerea acestuia și, în măsura posibilităților, îmbunătățirea condițiilor de mediu, constituie, mai întâi de toate, o problemă și o sarcină a statului.

Este cunoscut faptul că răspunderea socială se referă la conduita pe care o aleg oamenii din diferite situații posibile în cadrul raporturilor sociale. Această conduită, fie că se manifestă prin respectarea sau nerespectarea normelor sociale, constituie temeiul apariției unor reacții, consecințe în plan social. Răspunderea socială implică sancționarea socială a atitudinii persoanei neconcordante cu normele sociale instituite.

Deoarece, după cum deja s-a menționat, conduita oamenilor poate avea mai multe varietăți în cadrul raporturilor sociale, și răspunderea socială îmbracă diferite forme, cum ar fi răspunderea politică, etică, morală, și evident juridică.

Răspunderea juridică, fiind o instituție juridică prezentă în fiecare ramură de drept, capătă caracteristici specifice ei în fiecare dintre ele. Astfel, în domeniul dreptului mediului răspunderea juridică la fel își are specificul său care este determinat de următoarele: 1) ramura dreptului mediului cuprinde domeniul de reglementare ce ține de raporturile om-natură, categoria de raporturi, reglementarea cărora ține cont nu numai de necesitățile sociale, ci și de starea obiectivă a lucrurilor în natură, precum și de posibilitățile tehnice și științifice ale omului; 2) această instituție nu constituie pârghia principală în reglementare, cum ar fi de exemplu în alte ramuri de drept; 3) în comparație dreptul penal, contravențional sau civil, unde este întâlnită forma de răspundere juridică respectivă (penală, contravențională, civilă), în dreptul mediului sunt întâlnite toate aceste forme în ansamblu; 4) dacă celorlalte ramuri de drept le sunt caracteristice principii deosebite de aplicare și de eliberare de răspundere juridică, atunci în cadrul dreptului mediului acestea sunt întrunite într-un ansamblu.

Deci, după cum s-a menționat, răspunderea juridică îmbracă forme concrete în funcție de specificul normei juridice încălcate și raportul juridic în cadrul căruia a fost încălcată norma legală. În acest fel, se distinge răspunderea penală, răspunderea civilă, răspunderea contravențională, răspunderea materială, răspunderea disciplinară etc. și, respectiv, răspunderea de dreptul mediului (răspunderea ecologică).

În cadrul dreptului mediului se recurge, deci, la aplicarea regulilor răspunderii contravenționale, penale, civile sau proprie mediului.

Referitor la măsurile ce se întreprind în cadrul răspunderii de dreptul mediului, ele se deosebesc de măsurile care se aplică în cadrul altor forme ale răspunderii juridice. Astfel, dacă răspunderii de drept penal și contravențional nu le sunt caracteristice măsuri de restabilire a prejudiciului, a situației anterioare, atunci răspunderii juridice de dreptul mediului îi sunt caracteristice aceste măsuri și prin aceasta se deosebește radical de primele două forme ale răspunderii juridice.

Reglementarea juridică privind gestionarea (beneficierea) resurselor naturale, precum și a temeiurilor juridice de apariție și stingere a acestora are ca scop determinarea și clasificarea

categoriilor de beneficiere de resurse naturale care stabilesc și cercul de subiecți al beneficierii.

Clasificarea juridică a tipurilor raporturilor de beneficiere este considerată ca fiind principala formă de clasificare, criteriul căreia este destinația sau scopul beneficierii anumitei categorii de resurse naturale. Tipurile raporturilor de beneficiere în cazul dat sunt determinate și reglementate de legislația de mediu, conform criteriilor specifice fiecărei categorii de resurse naturale în parte, precum și de necesitățile social-economice pe care acestea le satisfac. În conformitate cu legislația de mediu există două tipuri de raporturi de beneficiere asupra resurselor naturale după scopul utilizării: 1) raporturi de beneficiere generală și 2) raporturi de beneficiere specială. *Beneficierea generală* reprezintă acel tip de raporturi de beneficiere asupra resurselor naturale care este realizat de orice persoană reieșind din necesitățile vitale personale a fiecărui individ. Beneficierea generală a resurselor naturale nu trebuie să cauzeze daune și să aducă modificări esențiale mediului natural. *Beneficierea specială* reprezintă acel tip de beneficiere asupra resurselor naturale, care este exercitat de către persoane fizice și juridice în scopul dobândirii unor profituri economice ce au importanță pentru dezvoltarea economiei naționale. Se consideră că beneficierea specială cauzează daune considerabile mediului și, de aceea, aceasta este supusă unui sistem de autorizare specială.

Deci, dreptul de beneficiere specială apare în procesul satisfacerii necesităților economice, proces care ar putea fi un temei obiectiv de apariție a instituției de drept de beneficiere asupra resurselor naturale. Dreptul de beneficiere specială se caracterizează prin faptul că subiect poate fi persoana fizică sau juridică care are activitate de antreprenor; temei de apariție fiind actele juridice (decizia autorităților de mediu, contractul, licența, autorizația etc.); se realizează contra plată (impozit, taxă, preț normativ etc.); se utilizează resursele numai conform destinației, scopului și în cantitatea reglementată; se efectuează după delimitarea în natură.

În ceea ce privește „contractul de mediu” sau „contractul ecologic”, în opinia majoritară existentă în literatura de specialitate este că un asemenea contract nu poate fi încheiat. Considerăm necesar de a avea o altă opinie, contradictorii celei de mai sus, din care rezultă că în raporturile de dreptul mediului se poate de vorbit cu siguranță despre un contract ecologic.

Despre acest contract deja se vorbește în literatura de specialitate franceză, și anume la compartimentul în care proprietarii de resurse naturale convin asupra activităților de îmbunătățire a condițiilor de mediu, dar nu în scop propriu, ci în interes comun, public.

În fond, suntem de acord cu autorii care expun o definiție formală a noțiunii de contract și să menționăm că contractul ecologic este un acord de voință încheiat între două sau mai multe persoane pe timpul vieții acestora, cu privire la nașterea, modificarea sau stingerea drepturilor și obligațiilor ecologice în interesul propriu sau a întregii societăți.

Totuși, considerăm că una din cauzele care frânează ușoara recunoaștere și promovare a relațiilor contractuale în domeniul protecției mediului ține de faptul că la etapa actuală, legislația realizează o deosebire, deși slab sesizată, dar ferm implementată, dintre noțiunea de act juridic și contract. Aceste două noțiuni, fiind utilizate des în legislație corelează ca parte din întreg (gen – specie), fiind aplicată regula, conform căreia, toate contractele sunt acte juridice și nu toate actele juridice sunt contracte.

Reieșind din cele expuse, ținem să relevăm cele mai principale trăsături caracteristice ale contractului ecologic ca act juridic, și anume: acesta este un acord de voință realizat între două sau mai multe persoane în ființă la momentul încheierii contractului; acordul este atins prin libera manifestare de voință; are drept scop nașterea, modificarea, stingerea raporturilor juridice legate de folosirea rațională, conservarea, dezvoltarea și protecția factorilor de mediu și; presupune considerarea ordinii publice și bunelor moravuri.

Problema identificării contractului ecologic prezintă o importanță deosebită. Astfel, având în vedere faptul că anume contractele sunt acea categorie de acte care au menirea de a reglementa în detaliu o bună parte a raporturilor juridice cotidiene și care pe viitor pot să înlocuiască la multe capitole legea, iar spectrul divers al raporturilor determină și o diversitate de categorii de contracte, corespunzător este necesară aplicarea corectă a regimului juridic pentru fiecare din categoria de contracte ecologice. Problema principală, însă, constă în a diferenția contractele ecologice de cele ale altor ramuri de drept, în eventualitatea faptului că asupra contractelor ecologice au o aplicabilitate regulile contractuale cu un specific aparte, generat de natura și importanța obiectivelor de protecție a mediului.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

În baza cercetărilor realizate au fost făcute următoarele concluzii, propuneri și recomandări:

Concluzii generale

1. Raportul juridic de dreptul mediului poartă un caracter specific, distinct de cel al altor categorii de raporturi, și este generat de natura publică a interesului apărut prin utilizarea procedurilor care sunt uneori proprii altor ramuri de drept. Din aceasta rezultă unele reguli specifice de aplicare a raporturilor de dreptul mediului, care își găsesc reflectare în legislația de mediu și care au drept scop prioritar protecția mediului la nivel de interes public.

2. Raportul de dreptul mediului apare între persoane în legătură cu folosirea rațională, prevenirea, protecția, conservarea și dezvoltarea componentelor biotice, abiotice și antropogene ale mediului, reglementată de normele dreptului mediului, fiind apărută, în caz de necesitate, prin forța coercitivă a statului.

3. Definiția propusă pentru identificarea raportului de dreptul mediului urmează să-și găsească reflectare în conținutul legislației de mediu în vigoare sau chiar în Legea cadru a domeniului protecției mediului. Totodată, aceasta se referă și la legislația de mediu a României.

4. Raporturile de dreptul mediului se disting de alte raporturi juridice prin faptul că urmăresc realizarea unui obiectiv legat de folosirea rațională, conservarea, dezvoltarea și protecția mediului. În acest sens, folosirea rațională, protecția propriu-zisă, conservarea și dezvoltarea componentelor mediului presupune o activitate realizată în baza prescripțiilor legii.

5. Situația caracteristică pentru majoritatea tipurilor de raporturi juridice de mediu este că, în cele mai dese cazuri, în cadrul acestora persoanele fizice și persoanele juridice de drept privat se situează pe poziții de subordonare față de autoritățile publice, care apar, de regulă, în baza unei manifestări unilaterale de voință juridică, emanată de la organul administrației publice delegat cu competența de administrare și control al folosinței resurselor naturale sau componentelor antropogene ale mediului.

6. Caracteristic pentru raporturile juridice de mediu este faptul că statul cu organele sale sunt de cele mai dese ori parte în aceste raporturi.

7. Raporturile de dreptul mediului au un caracter complex, din care considerente, sporirea eficacității protejării valorilor mediului este necesar de realizat nu doar prin reglementările dreptului mediului, dar și prin mijloace de drept penal, contravențional, civil etc.

8. Dreptul omului la un mediu neprimejdios din punct de vedere ecologic declarat în articolul 37 al Constituției Republicii Moldova este caracteristic oricărei persoane fizice aflată pe teritoriul Republicii Moldova, indiferent de apartenența acesteia la un careva stat. Din prevederile constituționale reiese că dreptul este propriu „fiecărui om”, întrucupând prin această expresie sensul de „ființă umană” nu doar cetățeanul. Acest drept conferă cetățeanului posibilitatea de a se adresa în instanță pentru apărarea dreptului său, chiar dacă actul poluator nu produce efectul în localitatea unde-și duce existența această persoană. Regula pe care o aplicăm este că „Pe Terra noi suntem pretutindeni acasă”.

9. Considerăm că fără reglementarea în cadrul dreptului mediului a folosirii raționale a componentelor de mediu, orice eforturi, inclusiv și pe plan legislativ, legate de protejare vor fi neeficiente. În acest sens, considerăm că domeniu ale raporturilor de dreptul mediului sunt relațiile legate de folosirea rațională, prevenirea, protecția, conservarea și dezvoltarea componentelor biotice, abiotice și antropogene ale mediului.

10. În conținutul raporturilor de mediu se reflectă drepturi și obligații proprii atât ramurilor de drept public cât și celor de drept privat.

11. Raporturile juridice de dreptul mediului care vizează repararea daunelor cauzate mediului apar în calitate de raporturi cu reguli și procedură proprie, diferită de cea civilă, penală și contravențională. În acest sens, constatăm existența unei forme aparte de răspundere, deși reparatorie, dar care este proprie dreptului mediului. Prin aceasta se identifică o categorie separată de raporturi de dreptul mediului, și anume cele de răspundere de mediu.

Recomandări

1. La momentul de față nu putem identifica o reglementare care să delimiteze clar diferența dintre obiectul raporturilor de dreptul mediului de obiectul raportului de drept civil, cel puțin la compartimentele care au tangență pentru ambele domenii, se propune ca în mod analogic cum este reglementat în conținutul articolului 2 al Codului civil al Republicii Moldova, de a completa Legea-cadru care stabilește principiile raporturilor de dreptul mediului cu reglementări care în mod distinct va delimita obiectul raporturilor de dreptul mediului de obiectul raporturilor de drept civil. Aceasta se va face pe baza criteriilor identificate în prezenta lucrare.

2. În articolul 3 al Legii privind protecția mediului înconjurător unul din subiectele beneficiare de anumite drepturi apare ”populația”, întru evitarea interpretării neuniforme a acestor prevederi, urmează a fi propuse modificări legislative care ar individualiza acest subiect al dreptului mediului.

3. Având în vedere că legiuitorul și cel român și cel moldovean s-au pronunțat în ce privește consacrarea caracterului obiectiv a răspunderii pentru daunele de mediu, urmează a fi pusă pe rol

ca subiect de discuție chestiunea cu privire la consacarea caracterului obiectiv al răspunderii penale și contravenționale pentru daunele de mediu. În prima etapă, cu referință la problema în cauză ar trebui de început implementarea principiului care ar consacra inversarea sarcinii de probațiune în procesele legate de daunele de mediu.

4. Este necesar de a reveni la examinarea problemei privitor la excluderea dublărilor de competențe în constatarea și examinarea cauzelor contravenționale, așa cum stau lucrurile la momentul de față, când competențe de constatare o au și autoritățile specializate de mediu și organele afacerilor interne.

5. În ce privește raporturile de răspundere patrimonială pentru daunele de mediu, am recomanda aprobarea reglementărilor care în mod clar ar stabili regulile de răspundere pentru asemenea daune, delimitându-le în așa fel de regulile de răspundere civilă. Astfel, aceste prevederi trebuie să enunțe că în raportul de răspundere patrimonială cel ce a prejudiciat nu poate să negocieze cuantumul despăgubirii, nu poate pretinde la exonerarea de la răspundere, dauna va fi obligat să o repare integral, răspunderea va fi una obiectivă, iar acțiunea în justiție poate fi depusă de orice persoană.

6. Având în vedere specificul și importanța raporturilor de dreptul mediului, precum și spectrul larg de domenii ce urmează a fi supuse reglementării, am propune unificarea tuturor actelor legislative care reglementează aceste raporturi într-un Cod de legislație de mediu.

7. Cel mai dificil este să delimităm raporturile de gestionare a componentelor de mediu de cele civile și comerciale. În acest sens, se propune de a completa și legislația civilă și cea care reglementează activitatea comercială cu prevederi care ar consacra principiul priorității utilizării elementelor de mediu în interes de protecție a mediului decât alte interese, inclusiv și cel economic.

8. Se propune nu doar coraborarea legislației contravenționale, ci și celei de mediu cu cea civilă în materia recunoașterii capacității depline a persoanei fizice, care poate anume la acest compartiment va opera o modificare legală prin textul căreia s-ar condiționa răspunderea pe aceste materii în funcție de prezența sau lipsa capacității civile de exercițiu depline.

9. Este necesar de recunoscut existența și promovarea aplicării contractului ecologic, care presupune un acord de voință încheiat între două sau mai multe persoane pe timpul vieții acestora, cu privire la nașterea, modificarea sau stingerea drepturilor și obligațiilor ecologice în interesul propriu sau a întregii societăți.

Planul cercetărilor de perspectivă. Subliniind necesitatea determinării stricte a unei limite între un raport de mediu și un alt raport juridic, considerăm la fel de importantă și problema relevării normelor aplicabile în asemenea cazuri, fapt care este posibil de realizat prin

prisma criteriilor de diferențiere relevate în lucrare. Este vorba despre interesul urmărit la încadrarea în raporturi, calitatea subiectelor etc.

S-a pus sarcina în plan teoretic, de a găsi un numitor comun atât la clasificarea categoriilor de raporturi de dreptul mediului cât și a subiectelor și obiectelor raportului de mediu. Un loc aparte ocupă clasificarea drepturilor și obligațiilor ecologice.

În plan normativ-legislativ, considerăm, că ar fi benefic pentru legislația națională, preluarea practicii unor state europene cum este România, Franța, precum și a reglementărilor din Federația Rusă, în ce privește principiile de aplicare a unor categorii de raporturi, inclusiv și celor de răspundere juridică pentru daunele de mediu odată cu consacrarea lor, după cum am mai spus, într-un cod de legislație ecologică.

Fiind conștienți de faptul că concluziile investigației efectuate și recomandările propuse sunt susceptibile de noi meditații, nu tindem să fim tratați în exclusivitate cu împărtășire a ideilor enunțate în lucrare și cu ideea că dăm de fiecare dată soluția cea mai corectă. În același timp, sperăm că prin prezenta teză de doctorat am contribuit în forma cea mai modestă la realizarea sarcinilor reformei de drept, la examinarea problematicii juridice a unei importante materii din dreptul mediului – cum este cea a esenței și naturii raportului de dreptul mediului.

BIBLIOGRAFIE

1. Avornic Gh., Aramă E., Negru B., Costaş R. Teoria generală a dreptului, Chişinău: Editura CARTIER JURIDIC, 2004, -388 p.
2. Avornic Gh., Lupu Gh. Teoria generală a dreptului, Chişinău: Editura LUMINA, 1997, -280 p.
3. Baltag D. Teoria generală a dreptului şi a statului. Cimişlia, 1996, -329 p.
4. Baltag D., Guţu A. Teoria generală a dreptului. Cimişlia: Editura Academiei de Poliţie "Ştefan cel Mare", 2002, -335 p.
5. Beleiu Gh. Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil (ediţia a V-a revăzută şi adăugită de Marian Nicolae, Petrică Truşan). Bucureşti: Casa de editură şi presă „Şansa”, 1998, -492 p.
6. Buletinul actelor normative ale ministerelor şi departamentelor URSS, nr. 5, 1976.
7. Carbonnier Jean. Droit civil. Les personnes, vol. 1. Paris: PUF, 1994, -591 p.
8. Carbonnier Jean. Droit civil. Les obligations, vol. 4. Paris: PUF, 1996, - 647 p.
9. Carta mondială pentru natură adoptată la New York la 28 octombrie 1982 // Tratatate internaţionale, Vol.VII. Chişinău: Editura MOLDPRES, 1999, p.59-65.
10. Cantacuzino M. Elementele dreptului civil. Bucureşti: Editura ALL Educational, 1998, -744p.
11. Ceterchi I. Craiovan. Introducere în teoria generală a dreptului. Bucureşti: Editura ALL Educational, 1999, -186 p.
12. Ciobanu D. Introducere în studiul dreptului, Bucureşti: Editura Hyperion XXI, 1992, -208 p.
13. Codul funciar al Republicii Moldova nr.828-XII din 25.12.1991 / Republicat: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.107/817 din 04.09.2001.
14. Codul subsolului nr.3-XVI din 02.02.2009 / Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 75-77/197 din 17.04.2009.
15. Codul silvic al Republicii Moldova nr.887 din 21.06.1996 / Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.4-5/36 din 16.01.1997.
16. Codul civil al României din 4 decembrie 1864, pus în aplicare la 1 decembrie 1865 cu ultimele modificări pînă la 19 octombrie 1999, <http://legal.dntis.ro/codcivil/index-civil.html>.
17. Codului civil al Quebecului (Jamaica) din 04 iulie 1991. În vigoare din 01 ianuarie 1994. Revue critique de droit international privé, 1992, nr.3, p.574-584, <http://droit.unmontreal.ca>.

18. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994 / Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1 din 12.08.1994.

19. Convenția privind răspunderea civilă pentru daune nucleare încheiată la Viena la 21 mai 1963 // Tratatate internaționale, Vol. XV. Chișinău: Editura MOLDPRES, 1999, p.7-21.

20. Convenția asupra dreptului mării încheiată la Montego Bay la 10 decembrie 1982, <http://conventions.coe.int/treaty/en/v3menutraites.asp>.

21. Convenția privind protecția și utilizarea cursurilor de apă transfrontiere și a lacurilor internaționale adoptată la Helsinki la 17 martie 1992 // Tratatate internaționale, Vol. VII. Chișinău: Editura MOLDPRES, 1999, p.65-86.

22. Convenția asupra conservării speciilor migratoare aparținând faunei sălbatice încheiată la Bonn la 23 iunie 1979, http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/landscape/default_en.asp. accesată la 4 aprilie 2010.

23. Convenția privind conservarea vieții sălbatice și a habitatelor naturale din Europa de la Berna la 19 septembrie 1979 // Tratatate internaționale, Vol. VII. Chișinău: Editura MOLDPRES, 1999, p.7-39.

24. Convenția cu privire la comerțul internațional cu specii de faună și floră sălbatică pe cale de dispariție adoptată la Washington la 3 martie 1973.

25. Convenția asupra poluării atmosferice transfrontiere pe distanțe lungi încheiată la Geneva 13 noiembrie 1979 // Tratatate internaționale, Vol. IX. Chișinău: Editura MOLDPRES, 1999, p.63-74.

26. Convenția privind protecția stratului de ozon încheiată la Viena la 22 martie 1985 // Tratatate internaționale, Vol. XI. Chișinău: Editura MOLDPRES, 1999, p.219-237.

27. Convenția privind notificarea rapidă a unui accident nuclear adoptat la Viena la 26 septembrie 1986 // Tratatate internaționale, Vol. XV. Chișinău: Editura MOLDPRES, 1999, p.21-33.

28. Convenția privind asistența în caz de accident nuclear sau urgență radiologică adoptat la Viena la 26 septembrie 1986 // Tratatate internaționale, Vol. XV. Chișinău: Editura MOLDPRES, 1999, p.41-52.

29. Convenția-cadru a Organizației Națiunilor Unite cu privire la schimbarea climei semnată la New York la 9 mai 1992 // Tratatate internaționale, Vol. IX. Chișinău: Editura MOLDPRES, 1999, p.74-101.

30. Convenția cu privire la securitatea nucleară adoptată la Viena la 17 iunie 1994 // Tratatate internaționale, Vol. VII. Chișinău: Editura MOLDPRES, 1999, p.52-67.

31. Convenția de la Basel privind controlul transportului peste frontiere al deșeurilor periculoase și a eliminării acestora întocmită la 29 martie 1989 // *Tratate internaționale*, Vol. VII. Chișinău: Editura MOLDPRES, 1999, p.97-132.
32. Convenția privind diversitatea biologică redactată la Rio de Janeiro la 5 iunie 1992 // *Tratate internaționale*, Vol. VII. Chișinău: Editura MOLDPRES, 1999, p.101-134.
33. Cosmovici P. *Tratat de drept civil. Partea generală*, vol. I, București: Editura Academiei, 1989, - 1329 p.
34. Cosmovici P. *Considerații asupra fundamentului prezumțiilor în dreptul civil*, în: *Studii și Cercetări Juridice*, nr. 1, București, 1970.
35. Costachi Gh., Ignatiev V., Cușmir V. *Dreptul administrativ. Partea generală*. Chișinău: Institutul de Filosofie, Sociologie și Drept, 2002.
36. Costachi Gh. *Doctrina democratică a statalității moldovenești și respectarea drepturilor omului*, în: *Justiția Constituțională*, nr. 4, 2006.
37. Cotorobai M., Zamfir P., Ursu V. *Dreptul funciar*. Chișinău: Editura Cartier Juridic, 2001, -248 p.
38. *Datele Anuarului statistic al economiei naționale al Republicii Moldova pentru anul 1995*.
39. Declarația Conferinței ONU privind mediul înconjurător încheiat la Stockholm la 5-16 iunie 1972, <http://conventions.coe.int/treaty/en/treaties/html/005.htm>. Accesat la 10 octombrie 2010.
40. Declarația Conferinței ONU pentru mediu și dezvoltare încheiată la Rio de Janeiro la 3-14 iunie 1992, <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=126&CM=1&DF=&CL=ENG>. Accesat la 14 octombrie 2010.
41. Deleanu Ion. *Drept constituțional și instituții politice*, vol.1. Iași: Editura Chemarea, 1993, -175 p.
42. Despax P.M. *Droit de l'environnement*. Paris: Edition Litecs, 1980, - 809 p.
43. Despax P.M. *Droit de l'environnement*. Paris: Edition Litecs, 1980, -809 p.
44. Dușu M. *Dreptul Internațional și Comunitar al Mediului*. București, 1995.
45. Dușu M. *Dreptul mediului, Tratat*, Vol. I. București: Editura economică, 1996, -404 p.
46. Dvoracek M.. *Drept administrativ*, Iași: Editura Chemarea, 1993, -157 p.
47. Geamănu Gr. *Dreptul internațional public*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1981, -480p.
48. Ioan Huma. *Introducere în studiul dreptului*. Iași, 1993.

49.Ionașcu A. Tratat de drept civil. Partea generală, vol. 1. București: Editura Academiei RSR,1967, -155 p.

50.Iorgovan A. Tratat de drept administrativ, vol. 1. București: Editura Hercules, 1996, - 342 p.

51.Hertzog H. La fiscalite de l'environnement, în: Actes du Colloque Fiscalite et Environnement, nr. special, Paris: PUF, 1984, p. 49-121.

52.Hotărîrea Plenului Judecătorei Supreme a URSS din 28 mai 1954.

53.Legea Republicii Moldova privind protecția mediului înconjurător nr.1515-XII din 16.06.1993 / Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 10/283 din 30.10.1993.

54.Legea Republicii Moldova privind plata pentru poluarea mediului nr.1540-XIII din 25.02.1998 / Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 54-55/378 din 18.06.1998.

55.Legea Republicii Moldova cu privire la zonele și fișiile de protecție a apelor râurilor și bazinelor de apă nr.440-XIII din 27.04.1995 / Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 43/482 din 03.08.1993.

56.Legea Republicii Moldova cu privire la protecția aerului atmosferic nr.1422-XIII din 17.12.1997 / Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.44-46/312 din 21.05.1998.

57.Legea Republicii Moldova privind prețul normativ și modul de vânzare-cumpărare a pământului nr.1308 din 25.07.1997 / Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.57-58/515 din 04.09.1997. Republicat: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.147-149/1161 din 06.12.2001.

58.Legea Republicii Moldova privind reglementarea de stat a regimului proprietății funciare, cadastrul funciar de stat și monitoringul funciar nr.1247 din 22.12.1992 / Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.12/366 din 30.12.1992.

59.Legea Republicii Moldova privind cadastrul bunurilor imobile nr.1543-XIII din 25.02.1998 / Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.44-46/318 din 21.05.1998.

60.Legea Republicii Moldova privind regnul animal nr.439-XIII din 27.04.1995 / Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.62-63/688 din 09.11.1995.

61.Legea Republicii Moldova cu privire la ariile naturale protejate de stat nr.1538-XIII din 25.02.1998 / Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.66-68/442 din 16.07.1998.

62.Legea Republicii Moldova cu privire la expertiza ecologică și evaluarea impactului asupra mediului înconjurător nr.851-XIII din 29.05.1996 / Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.52-53/494 din 08.08.1996.

63.Legea Republicii Moldova cu privire la regimul produselor și substanțelor nocive nr.1236-XIII din 03.07.1997 / Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.67-68/557 din 16.10.1997.

64. Legea Republicii Moldova privind deșeurile de producție și menajere nr.1347-XIII din 09.10.1997 / Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.16-17/101 din 05.03.1998.
65. Legea Republicii Moldova cu privire la radioprotecție și securitatea nucleară nr.1440-XIII din 24.12.1997 / Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.24-25/154 din 19.03.1998.
66. Legea Republicii Moldova cu privire la resursele naturale nr. 1102-XIII din 06.02.1997 / Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.40/337 din 19.06.1997.
67. Legea României nr.137 privind protecția mediului înconjurător din 29.12.1995, publicat în Monitorul Oficial al României la 30.12.1995 (<http://www.dir-emas.ro/documente/activități/activitate>).
68. Legea României nr.26/1996 - Codul silvic emis la 24.04.1996, publicat în Monitorul Oficial al României la 08.05.1996 (<http://www.dir-emas.ro/documente/activități/activitate>).
69. Legea României nr. 18 privind fondul funciar din 19.02.1991, publicat în Monitorul Oficial al României la 20.02.1991.
70. Lewaszkiwicz-Petrykowska B. Odpowiedzialsc cywilna prowadzacego na własny rachunek przedsiębiorstwo wprawiane w ruch za pomoca sil przyrody, Warszawa, 1967, -114 p.
71. Lupan E. Dreptul mediului, Partea generală. București: Editura Lumina Lex, 1997, - 224 p.
72. Lupan E. Dreptul mediului. Cluj-Napoca: Editura Argonaut, 1993, -197 p.
73. Lupan E. Dreptul mediului. București, 1995.
74. Lupan E., Minea M., Marga A. Dreptul mediului. Partea Specială, vol. II. București: Editura Lumina Lex, 1997, -527 p.
75. Lupan E. Dreptul mediului. Cluj-Napoca, 1998.
76. Lupan E. Dreptul mediului, vol. I. București: Editura Lumina Lex, 1996, -238 p.
77. Lupan E. Consacrarea caracterului obiectiv al răspunderii juridice pentru poluarea mediului, Analele Universității din Oradea, anul III, 1995.
78. Lupan E., Trofimov I. Răspunderea de dreptul mediului, în: „Fiat Justitia”, nr.1, 1998, Cluj-Napoca: Editura Universității „Dimitrie Cantemir”, 1998.
79. Lupan E. Dreptul mediului. București: Editura Lumina Lex, 2001, -366 p.
80. Marinescu D. Dreptul mediului înconjurător. București: Editura Șansa, 1996, -396 p.
81. Marinescu D. Dreptul mediului înconjurător. București: Editura. „Șansa”, 1996, -530 p.
82. Martin G. La responsabilite civile pour faits de pollution. PPS, 1978.
83. Martin G. Indemnisation des dommages ecologique. Paris, 1977.
84. Martin G. Le droit et l'environnement. Paris, 1990, -730 p.
85. Martin G. La reparation du prejudice ecologique. Paris, 1991, -380 p.

- 86.Mazeaud M., Mazeaud J. Lesons de droit civil, tome II. Paris: Successions-Liberalités, 1969, -955 p.
- 87.Meleşcanu T. Unele probleme juridice privind cooperarea prin intermediul organizațiilor internaționale în domeniul folosirii pașnice a energiei nucleare, în: Revista română de studii internaționale, nr. 1, București, 1972.
- 88.Mihuță I. Repertoriu de practică judiciară în materie civilă a Tribunalului Suprem și a altor instanțe judecătorești pe anii 1980-1985, București, 1986.
- 89.Molea M. Răspunderea statelor în dreptul internațional contemporan. Craiova: Editura Scrisul românesc, 1978, -296 p.
- 90.Niciu M. Drept internațional public. Cluj-Napoca, 1999.
- 91.Nouveau Code Penal, Ancien Code Penal, Edition „SIREY, DALODZ”, Paris 1995-1996; adoptat în iulie 1992 și intrat în vigoare la 1 aprilie 1994.
- 92.Petrescu R. Drept civil. Teoria obligațiilor. Răspunderea delictuală. București, 1996.
- 93.Pop L. Drept civil. Teoria generală a obligațiilor, București: Lumina Lex, 1998; -271 p.
- 94.Pop L. Drept civil. Teoria generală a obligațiilor, Iași: Editura Fundației „Chemarea”, 1994, -274p.
- 95.Popa N. Teoria generală a dreptului. București: Editura „Actami”, 1994.
- 96.Popescu A. Teoria dreptului, București: Editura Fundației „România de mîine”, 1996, -199 p.
- 97.Popescu T., P. Anca. Teoria generală a obligațiilor, București: ed. științifică, 1968, -404 p.
- 98.Platon M. Serviciul public în Republica Moldova. Chișinău, 1997.
- 99.Prieur M. Droit de l’environnement. Paris: edition Dalloz, 1991, -1101 p.
- 100.Prisăcaru V. Tratat de drept administrativ român, București: Editura Lumina Lex, 1993, -542p.
- 101.Protocolul referitor la substanțele care distrug stratul de ozon încheiat la Montreal 16 septembrie 1987 // Tratatate internaționale, Vol. XI. Chișinău: Editura MOLDPRES, 1999, p.237-252.
- 102.Reghini I., Diaconescu Ș. Introducere în dreptul civil. Cluj-Napoca: Editura „Sfera”, 2004, -420 p.
- 103.Remond-Gouilloud M. Reparation du prejudice ecologique. Paris: edition Dalloz, 1992, - 769 p.

104. Stamatini Ș. Scurte referiri privind contractele administrative, în: Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Seria Drept Privat, nr.4, 2004, p. 25-30.
105. Stătescu C., Bîrsan C., Drept civil. Teoria generală a obligațiilor. București, 1998.
106. Tomșa Gh. Răspunderea civilă pentru prejudiciile cauzate de lucrurile pe care le avem sub pază. București, 1980.
107. Trofimov I. Dreptul mediului. Partea specială (curs introductiv). Chișinău: Editura Academiei de Poliție „Ștefan cel Mare” a MAI, 2000, -222 p.
108. Trofimov I. Dreptul mediului, Chișinău: Editura Academiei de Poliție „Ștefan cel Mare” a MAI, 2002, 204 p.
109. Trofimov I. Răspunderea ecologică – concepție contemporană, în: Legea și viața, nr. 11, Chișinău, 1997, p.17-19.
110. Trofimov I. Răspunderea ecologică – concepție contemporană, în: Legea și viața, nr. 11, Chișinău, 1998, p. 14-16.
111. Trofimov I. Implicații asupra formelor de răspundere în dreptul contemporan, în: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare”, nr. 1, Chișinău, 2003, p.5-9.
112. Trofimov I. Vinovăția pentru cauzarea de daune civile prin poluare de mediu, în: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare”, Seria Drept privat, nr.4, Chișinău, 2004, p.44-45.
113. Turcu I. Dreptul afacerilor. Iași: Editura Fundației „Chemarea”, 1993, -319 p.
114. Țiclea A. Dreptul muncii. București, 1997.
115. Vedel G., Delvolle P., Moor P. Droit administratif. Paris, 1992, -628 p.
116. Vermeulen J. Evoluția dreptului administrativ român, București: Editura Vreamea, 1943, -274 p.
117. Vrabie G. Teoria generală a dreptului. Iași: Editura „Ștefan Procopiu”, 1993, -197 p.
118. Vrabie G., Popescu S. Teoria generală a dreptului. Iași: Editura „Ștefan Procopiu”, 1993, -142 p.
119. Zamfir P., Trofimov I. Dreptul mediului. Partea generală. Chișinău, 1998, -176 p.
120. Zamfir P. Dreptul mediului. Partea specială, Chișinău: Editura USM, 1998.
121. Weil A. et Terre Fr. Droit civil. Les obligations. Paris: edition Dalloz, 1975.
122. Боголюбов А.С. Экологическое право, учебник. Москва: Норма - Инфра, 1998, -434 с.
123. Бринчук М.М. Экологическое право. Москва: Юристъ, 2004, -670 с.
124. Ерофеев В. Экологическое право России. Москва: Юристъ, 1998, -616 с.
125. Гденко В. Курс теории вероятностей. Москва, 1961.

126.Гражданский кодекс Российской Федерации от 21.10.1994, с изменениями до 8 мая 2010 г. (<http://www.interlaw.ru/law/docs/>).

127.Закон України, «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року / Відомості Верховної Ради України.-1991-№ 41.

128.Иоффе О., Шаргородски М. Вопросы теории права. Москва: Госюриздат, 1961, -380 с.

129.Иоффе О. Ответственность по советскому гражданскому праву. Ленинград, 1955, -310 с.

130.Иойрыш А. Правовые проблемы мирного использования атомной энергии. Москва: Наука, 1979, -222 с.

131.Козлов Ю. Административные правоотношения. Москва: Юридическая Литература, 1976, -184 с.

132.Кравченко С. Материальная ответственность в системе охраны природы. Киев, 1981.

133.Кравченко С. Имущественная ответственность за нарушение природоохранительного законодательства. Львов: Вища школа, 1979, -183 с.

134.Колбасов О. Материальная ответственность предприятий за загрязнение окружающей среды. Советская юстиция, № 20, 1974.

135.Красавчиков О. Возмещение вреда, причиненного источником повышенной опасности. Москва: Юридическая литература, 1966, -186 с.

136.Ландкоф С. Основы гражданского права, Київ: Радзяньская школа, 1948, -122 с.

137.Лазарев В. Общая теория права и государства. Москва: Юристь, 1996, -472 с.

138.Лейст О. Санкции в советском праве. Москва: Госюриздат, 1962, -238 с.

139.Майданик Л., Сергеева Н. Материальная ответственность за повреждение здоровья. Москва: Юридическая литература, 1968, -216 с.

140.Овсянко Д. Административное право. Москва: Юристь, 1997, -448 с.

141.Ойгензихт В. Проблема риска в гражданском праве. Душанбе, 1972, -284 с.

142.Петров В.В. Природоохранное право и правовая охрана окружающей среды: учебник, Москва: Приор-издат, 1980, -176 с.

143.Петров В.В. Экологическое право России, Москва: изд.БЕК, 1996, -560с

144.Раскалей К. Объективная ответственность государства в международном праве. Киев, 1985, -86 с.

145.Сорокин В.Д. Административное процессуальное право. Москва: Юридическая литература, 1972, -239 с.

146.Сперанская Л., Международная-правовая ответственность государств за загрязнение Мирового океана. Москва: Наука, 1984, -51 с.

147.Страшун Б.А. Конституционные права зарубежных стран. Общая часть. Москва: БЕК, 1997, -574 с.

148.Яковлев В.Н. Экологическое право, Кишинёв: Штиинца, 1988, -344 с.

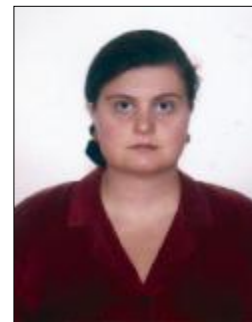
149.Ямпольская А. О субъективных правах советских граждан и их гарантиях. Москва: АН СССР, 1959, -226 с.

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctor sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

NICOLAU INGRID-ILEANA

CV AL AUTORULUI

INFORMAȚII PERSONALE

Nume Nicolau Ingrid Ileana
Adresă Str. Maior Sontu nr. 11, Constanța, România
Telefon +40723693311
E-mail ingridnicolau@yahoo.com
Naționalitatea Română
Data nașterii 10.02.1978
Stare civilă: căsătorită

EXPERIENȚĂ PROFESIONALĂ

- lector universitar titular la Facultatea de Drept și Administrație Publică, Universitatea „Spiru Haret”, Constanța, din 2008 până în prezent;
- asistent universitar titular la Facultatea de Drept și Administrație Publică, Universitatea „Spiru Haret”, Constanța, din 2004 până în 2008;
- preparator universitar titular la Facultatea de Drept și Administrație Publică din cadrul Universității „Spiru Haret”, Constanța, în perioada 2002-2004.

EDUCAȚIE ȘI FORMARE

- din octombrie 2004 doctorand în cadrul Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova;
- martie-mai 2004 cursurile Universității „Spiru Haret” în cadrul Departamentului pentru pregătirea personalului didactic ;
- 2001-2003, masterat în „Dr. afacerilor și societatea informațională”, Universitatea „Ovidius”, Constanța;
- 2001, licențiată în științe juridice la Universitatea București;
- 1993- 1997, Liceul Teoretic Decebal, Constanța, secția reală.

APTITUDINI ȘI COMPETENȚE PERSONALE

1. Limba maternă

- româna

2. Limbi străine cunoscute

- engleză nivel avansat
- franceză nivel mediu

3. Aptitudini și competențe sociale

- comunicare, delegare, empatie.

4. Aptitudini și competențe organizatorice

- Coordonarea cercurilor studențești (cercul de procese simulate), participare la coordonarea activității de practică desfășurată de studenți la Penitenciarul Poarta Alba.

5. Aptitudini și competențe tehnice

- tehnoredactare pe calculator, utilizare internet

ACTIVITATE ȘTIINȚIFICĂ, PUBLICAȚII

Manuale:

1. Gh. Babonea, I. Diaconu, D. Crumpănă, Gh. Costache, I. Nicolau, *Dreptul libertăților fundamentale*, Ed. Fundației România de Mâine, București 2008, ISBN 978-973-163-204-9;

2. Ingrid Săndulescu Nicolau, *Drepturi și libertăți fundamentale – manual practic*, Ed. Europolis, Constanța, 2007, ISBN : 978-973-679-262-8;

3. Ion M. Anghel, Ingrid Săndulescu Nicolau, *Dreptul mediului*, Ed. Europolis, Constanța, 2007, ISBN: 978-973-679-256-7;

4. Ion M. Anghel, Anca Stoian, Ingrid Săndulescu Nicolau, *Dreptul familiei – caiet de seminar*, Ed. Europolis, Constanța, 2006, ISBN (10) 973-676-193-2; ISBN (13) 978-973-676-193-5;

5. Roxana Drumea Topor, Anca Stoian, Ingrid Sandulescu Nicolau, *Drept civil. Partea generală. Persoanele.*, Ed. Europolis, Constanța, 2006, ISBN: 973- 676-142-8;

6. Mihnea Claudiu Drumea, Ingrid Săndulescu Nicolau, *Dreptul muncii – caiet de seminar*, Ed. Europolis, Constanța, 2005, ISBN: 973-676-126-6.

Articole științifice:

1. Ingrid Săndulescu, *Paradisurile fiscale*, publicat în vol. “Preluarea aquisu-lui comunitar, preocupări actuale și de perspectivă în legislația, practica și doctrina juridică de specialitate”, Ed. Europolis, Constanța, 2002, Univ. “Spiru Haret”, a IX-a Sesiune științifică a cadrelor didactice;

2. Ingrid Săndulescu, *Garantarea dreptului la apărare în procesul penal – elemente de drept comparat*, publicat în vol. “Probleme teoretice și practice ale implementării în România a ordinii de drept comunitar”, Ed. Europolis, Constanța, 2003, Univ. “Spiru Haret”, a X-a Sesiune științifică a cadrelor didactice;

3. Ingrid Săndulescu, *Aspecte teoretice și practice privind infracțiunile în sistemele informatice*, publicat în vol. “Aspecte juridice și practice ale aderării actuale la Uniunea Europeană”, Ed. Europolis, Constanța, 2004, Univ. “Spiru Haret”, a XI-a Sesiune științifică a cadrelor didactice;

4. Ingrid Săndulescu, *Răspunderea penală în rețeaua internet*, în “Aspecte juridice teoretice și practice ale aderării României la Uniunea Europeană”, Ed. Europolis, Constanța, 2005, Univ. “Spiru Haret”, a XII-a Sesiune științifică a cadrelor didactice;

5. Ștefan Belecciu, Ingrid Nicolau, *Referințe asupra esenței raporturilor juridice de răspundere patrimonială pentru încălcarea legislației ecologice în legislația franceză*, în *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*, Seria drept privat, Ediția a V-a, Tipografia Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Chișinău, 2005, p. 191-194;

6. Ingrid Nicolau, *Reflecții introductive asupra naturii raportului juridic de dreptul mediului*, în *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*, Seria drept privat, Ediția a V-a, Tipografia Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Chișinău, 2005, p. 213-215;

7. Ingrid Nicolau, *Evoluția infracțiunilor contra patrimoniului în România perioadei de tranziție*, în “Aspecte juridice teoretice și practice ale aderării României la Uniunea Europeană”, Ed. Europolis, Constanța, 2006, Univ. “Spiru Haret”, a XIII-a Sesiune științifică a cadrelor didactice;

8. Ingrid Nicolau, Anca Stoian, *Aspecte teoretice și practice privind structura și funcționarea Curții penale Internaționale*, în revista *Legea și Viața*, Chișinău, decembrie 2006, p. 54-56;

9. Ingrid Nicolau, *Natura complexă a raporturilor juridice de dreptul mediului – realități și perspective*, în “Reglementările juridice naționale și comunitare în Europa începutului de secol XXI”, Ed. Europolis, Constanța, 2007, Univ. “Spiru Haret”, a XIV-a Sesiune științifică a cadrelor didactice;

10. Ingrid Nicolau, *Evoluția infracțiunilor comise de minori și tineri în România perioadei de tranziție*, în “Reglementările juridice naționale și comunitare în Europa începutului de secol XXI”, Ed. Europolis, Constanța, 2007, Univ. “Spiru Haret”, a XIV-a Sesiune științifică a cadrelor didactice;

11. Ingrid Nicolau, *Raporturile juridice de răspundere în dreptul mediului*, în *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*, Seria drept privat, Ediția a VI-a, Tipografia Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Chișinău, 2007, p. 138-149;

12. Ingrid Nicolau, *Drepturile omului de a trăi într-un mediu sănătos*, în *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*, Seria drept privat, Ediția a VI-a, Tipografia Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Chișinău, 2007, p. 154-156;

13. Ingrid Săndulescu Nicolau, Anca Stoian, *Considerații privind interferența elementelor de civil-law și common-law în procedura Curții Penale Internaționale*, în revista *Legea și Viața*, Chișinău, ianuarie 2007, p. 53-56;

14. Ingrid Nicolau, *Aspecte privind protecția drepturilor copilului în România*, în “Cercetarea academică la început de secol XXI”, Ed. Europolis, Constanța, 2008, p. 662;
15. Ingrid Nicolau, *Delimitarea raporturilor juridice de dreptul mediului de alte raporturi de drept*, în revista *Legea și Viața*, Chișinău, iunie 2008, p. 43-47;
16. Ingrid Nicolau, Flavia Ghencea, *Aspecte privind discriminarea pozitivă*, în revista *Euro Dreptul*, nr. 2, aprilie-iunie 2008, București, p. 30-36;
17. Ingrid Nicolau, Raluca Lupu, *Libertatea de gândire, de conștiință și de religie în context european*, în revista *Euro Dreptul*, nr. 4, 2008, București, p. 92-98.